

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία
Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΣΤΟΝ
ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΙΡΑΚ ΤΟ 2003

Όνοματεπώνυμο: Αναστασία Σερενίδη
Πατρώνυμο: Πολυχρόνης

Πειραιάς, 2013

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΙΡΑΚ ΤΟ 2003

ΣΕΡΕΝΙΔΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Σημαντικοί όροι: Νομιμοποίηση, στρατηγική χρήση γλώσσας, κονστρουκτιβισμός, κριτική ανάλυση λόγου, θετική και αρνητική παρουσίαση

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο πόλεμος στο Ιράκ που ξεκίνησε το 2003 είναι ένα σημαντικό θέμα διεθνών σχέσεων που προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις ως προς τη νομιμοποίησή του, καθώς πραγματοποιήθηκε δίχως την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι ηγέτες των κρατών που ήταν υπέρ της κήρυξης του πολέμου προσπάθησαν με το λόγο τους να κερδίσουν νομιμοποίηση για τη στρατιωτική επέμβαση μέσα από την υποστήριξη των πολιτών.

Μέσα από τη μελέτη ομιλιών του πρώην πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας Tony Blair κύριοι στόχοι της παρούσας εργασίας είναι: α) η αποκάλυψη της στρατηγικής χρήσης της γλώσσας στις ομιλίες των πολιτικών ηγετών οι οποίοι έχουν ως στόχο να πείσουν το κοινό για την πολιτική που προτείνουν, ώστε να κερδίσουν νομιμοποίηση για τις ενέργειές τους, β) η εύρεση της κυριότερης στρατηγικής νομιμοποίησης η αναγνώριση των ταυτοτήτων που δημιουργούνται μέσα από αυτήν τη στρατηγική και γ) η σύνδεση της κριτικής ανάλυσης λόγου με τον κονστρουκτιβισμό.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης των ομιλιών φανερώνουν τον στρατηγικό τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί ο Tony Blair τη γλώσσα και την ευρύτατη χρήση των αλληλοσυμπληρούμενων στρατηγικών της θετικής αυτοπαρουσίασης και της αρνητικής παρουσίασης των «άλλων». Ο πρώην πρωθυπουργός κατασκευάζει ένα θετικό προφίλ για τον εαυτό του και ένα αρνητικό προφίλ για τον πρώην ηγέτη του Ιράκ Saddam Hussein με στόχο την απονομιμοποίηση του τελευταίου μέσω της ταυτότητας του κακού ήρωα που επιτίθεται στο λαό του αλλά και στον καλό, δηλαδή στον Blair και την ομάδα του.

Περιεχόμενα

Κατάσταση Διαγραμμάτων-Γραφημάτων	i
Κατάσταση Πινάκων	ii
Ευχαριστίες	iii
Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγή	1
1.1. Προσδιορισμός του υπό μελέτη προβλήματος, η σημασία του και οι κύριοι στόχοι της παρούσας εργασίας	1
1.2. Συνοπτική παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου	1
1.3. Συνοπτική περιγραφή της προσέγγισης του θέματος	3
1.4. Αναμενόμενα αποτελέσματα	4
Κεφάλαιο 2ο: Κονστрукτιβισμός	5
2.1. Γενικά στοιχεία για τον κονστрукτιβισμό	5
2.2. Εμφάνιση και εξέλιξη του κονστрукτιβισμού	7
2.3. Ανάλυση του κονστрукτιβισμού	16
2.4. Η σχέση κονστрукτιβισμού-αλλαγής	20
Κεφάλαιο 3ο: Πολιτικός λόγος και στρατηγική	24
3.1. Σχέση μεταξύ γλώσσας και πολιτικής	24
3.2. Στρατηγική χρήση της γλώσσας	27
3.3. Στρατηγικές νομιμοποίησης στο λόγο	34
3.4. Νομιμοποίηση και ήπια ισχύς	42
Κεφάλαιο 4ο: Κριτική ανάλυση λόγου	45
4.1. Το πεδίο της ανάλυσης λόγου	45
4.2. Κριτική ανάλυση λόγου	46
4.3. Οι διαφορές των προσεγγίσεων	48
4.4. Μεθοδολογία στην κριτική ανάλυση λόγου	52
4.5. Μεθοδολογία κατά τη συλλογή δεδομένων	53
Κεφάλαιο 5ο: Ανάλυση των ομιλιών του Tony Blair	56
5.1. Αναφορές σε ένα υποθετικό μέλλον	56
5.2. Συναισθήματα και αλτρουισμός	59
5.3. Αξίες	64
5.4. Αριθμοί και απόψεις ειδικών	66
5.5. Ασφάλεια και απειλή	69
5.6. Διεθνής κοινότητα	72
5.7. Θετική αυτοπαρουσίαση και αρνητική παρουσίαση των «άλλων»	73
5.7.1 Θετική αυτοπαρουσίαση	75

5.7.2. Αρνητική παρουσίαση των «άλλων»	81
5.8. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης	84
Κεφάλαιο 6ο: Συμπεράσματα	89
Βιβλιογραφία	92
Ελληνική	92
Ξενόγλωσση	92
Παράρτημα	98
Διάγραμμα	98
Γράφημα	99
Πίνακες	100

Κατάσταση Διαγραμμάτων-Γραφημάτων

Διάγραμμα: Η εμπειρική έρευνα ως κυκλική διαδικασία

Γράφημα: Στρατηγικές νομιμοποίησης στις ομιλίες του Tony Blair 04/2002-09/2003

Κατάσταση Πινάκων

Πίνακας 1: Αναφορές στο μέλλον & Συναισθήματα-Αλτρουισμός

(αποσπάσματα 08/04/2002-18/03/2003)

Πίνακας 2: Διεθνής κοινότητα & Αριθμοί-Απόψεις των ειδικών

(αποσπάσματα 08/04/2002-18/03/2003)

Πίνακας 3: Ασφάλεια-Απειλή & Αξίες

(αποσπάσματα 08/04/2002-18/03/2003)

Πίνακας 4: Αρνητική παρουσίαση των «άλλων»

(αποσπάσματα 08/04/2002-18/03/2003)

Πίνακας 5: Θετική παρουσίαση του χαρακτήρα του ομιλητή & Θετική παρουσίαση της χώρας και της ομάδας του ομιλητή (αποσπάσματα 08/04/2002-18/03/2003)

Πίνακας 6: Αναφορές στο μέλλον & Θετική παρουσίαση της χώρας και της ομάδας του ομιλητή & Αρνητική παρουσίαση των «άλλων» (αποσπάσματα 20/03/2003-30/09/2003)

Πίνακας 7: Αριθμοί-Απόψεις των ειδικών & Ασφάλεια-Απειλή & Θετική παρουσίαση του χαρακτήρα του ομιλητή (αποσπάσματα 20/03/2003-30/09/2003)

Πίνακας 8: Συναισθήματα-Αλτρουισμός & Αξίες & Διεθνής κοινότητα

(αποσπάσματα 20/03/2003-30/09/2003)

Ευχαριστίες

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας μου, κύριο Ανδρέα Λιαρόπουλο, τόσο για την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας όσο και για την πολύτιμη καθοδήγησή του κατά την εκπόνησή της. Ήταν πάντα πρόθυμος να μου διαθέσει χρόνο, να με βοηθήσει και να μου δώσει συμβουλές μέσα από εποικοδομητικές συζητήσεις στο δύσκολο αυτό διάστημα. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τα μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον κύριο Αθανάσιο Σαμαρά και τον κύριο Γαβριήλ Διαμαντή, για το χρόνο που διέθεσαν κατά την παρουσίαση της διπλωματικής μου εργασίας. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου που με στήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο πανεπιστήμιο, καθώς χωρίς τη δική τους συμβολή κανένας από τους στόχους μου δεν θα είχε επιτευχθεί.

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή

1.1. Προσδιορισμός του υπό μελέτη θέματος, η σημασία του και οι κύριοι στόχοι της παρούσας εργασίας

Η στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ είναι ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα της προηγούμενης δεκαετίας, το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και ατέλειωτες συζητήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο κυρίως λόγω της κήρυξης του πολέμου χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, δηλαδή χωρίς ουσιαστική νομιμοποίηση. Συνήθως, η λέξη «νομιμοποίηση» μας παραπέμπει στη νομική επιστήμη, όμως ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται και για τη διαδικασία με την οποία τεκμηριώνει κάποιος μια συμπεριφορά προβάλλοντας επιχειρήματα με σκοπό την έγκριση, τη στήριξη ή τη δημοτικότητα, στοιχεία που μπορούν να μεταφραστούν σε ισχύ.

Οι ηγέτες των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας ήταν εκείνοι οι οποίοι προσπάθησαν περισσότερο να καλύψουν το κενό της νομιμοποίησης από τον ΟΗΕ με επικοινωνιακό τρόπο, αναπτύσσοντας μια επιχειρηματολογία στις ομιλίες τους που βασίστηκε σε συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, ώστε να κερδίσουν νομιμοποίηση από τους πολίτες και τις πολιτικές ηγεσίες άλλων κρατών. Στην παρούσα εργασία το θέμα είναι η νομιμοποίηση στον πολιτικό λόγο μέσα από τη μελέτη της περίπτωσης της Μ. Βρετανίας σε ένα ζήτημα διεθνών σχέσεων όπως ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003. Μέσα από τα αποσπάσματα των ομιλιών του Tony Blair επιχειρούμε να αποκαλύψουμε το κινήρι της ισχύος στα λεγόμενά του και να αναδείξουμε τη σημασία της μελέτης του λόγου στο πλαίσιο της πολιτικής και των διεθνών σχέσεων.

1.2. Συνοπτική παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου

Τα πολιτικά πρόσωπα, όπως ο πρώην πρωθυπουργός της Μ. Βρετανίας Tony Blair, προσπαθούν να δικαιολογήσουν και να νομιμοποιήσουν τις πράξεις τους μέσω του λόγου και χρησιμοποιούν γλωσσικές στρατηγικές για να πετύχουν το στόχο τους. Η σχέση γλώσσας-πραγματικότητας και γλώσσας-πολιτικής έχει γίνει αντικείμενο μελέτης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Οι Σοφιστές μιλούσαν για την πειθώ, ο Αριστοτέλης για τη ρητορεία και ο Nietzsche για το γεγονός ότι η πραγματικότητα υπάρχει μέσα από τη γλώσσα.

Ο Paul Chilton ασχολήθηκε με τον πολιτικό λόγο και τη στρατηγική χρήση της γλώσσας θεωρώντας ότι οι άνθρωποι όντως χρησιμοποιούν τη γλώσσα με στρατηγικό τρόπο.

Πρότεινε τρεις κατηγορίες στρατηγικής λειτουργίας της γλώσσας: τον εξαναγκασμό, τη νομιμοποίηση μέσω του λόγου και την ακριβή ή ανακριβή παρουσίαση της πραγματικότητας. Ο Teun A. Van Dijk, ο οποίος ασχολήθηκε με τη ρητορεία μελετώντας τον ρατσιστικό λόγο, πρότεινε επτά ρητορικές στρατηγικές μεταξύ των οποίων εντοπίζουμε το παιχνίδι των αριθμών, τον αλτρουισμό, αλλά και τη θετική αυτοπαρουσίαση και την αρνητική παρουσίαση των «άλλων», στρατηγικές που περιλαμβάνει ο Paul Chilton στην κατηγορία της νομιμοποίησης μέσω του λόγου.

Στην ομάδα των μελετητών που ασχολήθηκαν με τη νομιμοποίηση ανήκουν και οι Theo Van Leeuwen και Antonio Reyes. Για τον πρώτο, οι κατηγορίες νομιμοποίησης στο λόγο είναι τέσσερις και σχετίζονται με αναφορές σε αξίες, προσωπικότητες με εξουσία ή παραδόσεις-έθιμα-νόμο, λογικές εξηγήσεις και ιστορίες στις οποίες η νομιμότητα ανταμείβεται. Για τον Reyes, η νομιμοποίηση μπορεί να επιτευχθεί μέσω συναισθημάτων, παρουσίασης ενός υποθετικού μέλλοντος, λογικών επιχειρημάτων, παρουσίασης απόψεων ειδικών ή μέσω δημιουργίας αλτρουιστικού αισθήματος.

Η μελέτη της γλώσσας είναι σημαντική και για τον κονστρουκτιβισμό. Το ρεύμα του κονστρουκτιβισμού αποτελείται από αποκλίνουσες προσεγγίσεις με σημείο σύνδεσης την εστίαση στον τρόπο με τον οποίο οι ιδέες διαμορφώνουν και επηρεάζουν τις δομές. Σύμφωνα με τους κονστρουκτιβιστές οι ταυτότητες και τα συμφέροντα των ανθρώπων δημιουργούνται από τις μεταξύ τους φιλικές ή εχθρικές αλληλεπιδράσεις, οι οποίες, αν συνεχιστούν, επιβεβαιώνουν τις ταυτότητες και τις μετατρέπουν σε κοινωνικές δομές. Η ρητορεία και οι γλωσσικές πράξεις αποτελούν σημαντικό κομμάτι των αλληλεπιδράσεων βάσει των οποίων δημιουργούνται οι ταυτότητες και τα συμφέροντα, για αυτό η γλώσσα είναι ένα θέμα που απασχολεί τους ερευνητές της θεωρίας του κονστρουκτιβισμού. Οι λέξεις που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι δίνουν νόημα στις πράξεις τους, συμβάλλουν στην κατανόηση του κόσμου, αλλά και στην κατασκευή του.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία μελετά τη νομιμοποίηση στο λόγο, εντάσσεται στο πλαίσιο του κονστρουκτιβισμού και της κριτικής ανάλυσης λόγου, θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες ο λόγος αντανάκλα τις ταυτότητες και τις κοινωνικές σχέσεις, συμβάλλοντας παράλληλα στη δημιουργία ή την αλλαγή τους. Το θεωρητικό ρεύμα της κριτικής ανάλυσης λόγου ουσιαστικά μελετά το ρόλο της γλώσσας σε κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές εξελίξεις, για αυτό και έχει άμεση σχέση με το θέμα της παρούσας εργασίας. Σημαντικό είναι το έργο του Norman Fairclough στο πλαίσιο της κριτικής ανάλυσης λόγου, καθώς και του Teun A. Van Dijk, του Theo Van Leeuwen και της Ruth Wodak, μελετητές οι οποίοι ασχολήθηκαν με την κριτική ανάλυση του λόγου έχοντας όμως διαφορετικές προσεγγίσεις.

Η κριτική ανάλυση λόγου συνιστά ένα σύνολο μεθόδων και προσεγγίσεων, καθώς οι μελετητές της κριτικής ανάλυσης λόγου δεν χρησιμοποιούν μία συγκεκριμένη θεωρία ή μία συγκεκριμένη μέθοδο συλλογής δεδομένων και εκπόνησης της μελέτης κινούμενοι από τη θεωρία στο λόγο και πάλι στη θεωρία. Στην κριτική ανάλυση λόγου περιλαμβάνονται θεωρίες λόγου και γλωσσολογικές θεωρίες, δηλαδή θεωρίες στις οποίες εξετάζεται ο λόγος ως κοινωνικό φαινόμενο με σημεία εστίασης τη γένεση και τη δομή του, καθώς και θεωρίες στις οποίες περιγράφονται η διαμόρφωση και η εξέλιξη των γλωσσικών συστημάτων και της προφορικής επικοινωνίας. Οι λεπτομέρειες των ερευνητικών ερωτημάτων είναι μάλλον αυτό που συνδέει τις μελέτες αυτές και όχι ο θεωρητικός προσανατολισμός τους.

1.3. Συνοπτική περιγραφή της προσέγγισης του θέματος

Στην παρούσα εργασία αντικείμενο μελέτης αποτελούν ομιλίες του πρώην πρωθυπουργού Tony Blair από τον Απρίλιο του 2002 έως τον Σεπτέμβριο του 2003, δηλαδή πριν και μετά την κήρυξη του πολέμου, ώστε να βρεθούν γλωσσικές επιλογές που αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να διαμορφώσει το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο προκειμένου να νομιμοποιήσει την πολιτική που επιθυμεί να εφαρμόσει σε σχέση με το Ιράκ. Πρώτα παρουσιάζονται οι βασικές θεωρίες στις οποίες βασίζεται η εργασία, στη σχέση λόγου-πολιτικής και στη στρατηγική χρήση της γλώσσας. Όσον αφορά στις ομιλίες του Tony Blair που θα μελετηθούν, συγκεντρώθηκαν ομιλίες στις οποίες μιλά για τον πόλεμο του Ιράκ και ουσιαστικές αναφορές βρέθηκαν σε ομιλίες από τον Απρίλιο του 2002 και έπειτα. Πρόκειται να εστιάσουμε σε ομιλίες του που καλύπτουν μια χρονική περίοδο 18 μηνών μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2003.

Καθώς είναι μεγάλος ο αριθμός των ομιλιών και των δηλώσεων του Tony Blair, για πρακτικούς λόγους η παρούσα μελέτη εστιάζει σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η οποία όμως είναι ιδιαίτερα σημαντική μιας και καλύπτει χρονικά την πορεία μέχρι την τελική απόφαση λίγους μήνες πριν την έναρξη των εχθροπραξιών και τα πρώτα αποτελέσματα λίγους μήνες αργότερα. Οι ομιλίες που έχουν επιλεγεί πραγματοποιήθηκαν στη Βουλή των Αντιπροσώπων, σε συνέδρια του Κόμματος των Εργατικών και των Εργατικών Συνδικάτων, στο Κογκρέσο, στην Προεδρική Βιβλιοθήκη George W. Bush, στην τηλεόραση και σε συνεντεύξεις τύπου, όχι μόνο σε αυστηρά πολιτικό περιβάλλον. Θα συγκεντρώσουμε τα αποσπάσματα στα οποία χρησιμοποιεί συγκεκριμένες στρατηγικές και θα αναλύσουμε την κάθε στρατηγική μέσω των γλωσσικών επιλογών που χρησιμοποιεί ο Blair, παρατηρώντας σε επίπεδο νοήματος,

λεξιλογίου, γραμματικής και συντακτικού τα στοιχεία που αποκαλύπτουν τη χρήση αυτών των στρατηγικών.

1.4. Αναμενόμενα αποτελέσματα

Το τελικό στάδιο αφορά στα αποτελέσματα που θα προκύψουν από το συνδυασμό της ανάλυσης και των θεωριών στις οποίες βασίζεται η εργασία, ώστε να συνδεθεί η κριτική ανάλυση λόγου με τον κονστρουκτιβισμό, πράγμα το οποίο επιχειρούμε στην παρούσα μελέτη. Συγκεκριμένα, σκοπός της εργασίας είναι η αποκάλυψη της στρατηγικής χρήσης της γλώσσας μέσω παραδειγμάτων στον πολιτικό λόγο του Tony Blair, ώστε να φανερωθεί το κυνήγι για ισχύ και ο αγώνας για την εξυπηρέτηση συμφερόντων μέσα στο λόγο με την πραγματοποίηση μιας διεπιστημονικής ανάλυσης. Ξεφεύγουμε με αυτόν τον τρόπο από τη μελέτη ενός διεθνολογικού φαινομένου βάσει μίας μόνο θεωρίας διεθνών σχέσεων, ενώ συμπληρώνονται κενά που αφήνουν αυτού του είδους οι μελέτες, οι οποίες θεωρούν δεδομένα τα συμφέροντα των δρώντων και τον τρόπο εξυπηρέτησής τους στο διεθνές σύστημα.

Αν το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας πρόσταζε την κήρυξη του πολέμου, τότε γιατί ήταν αναγκαία η προώθηση του πολέμου στο κοινό; Η σκληρή ισχύς, δηλαδή η οικονομική, στρατιωτική και διπλωματική ισχύς των δύο χωρών ήταν αρκετή για την πραγματοποίηση του πολέμου, όμως σίγουρα θα αυξανόταν με την προσέλευση περισσότερων συμμάχων. Βέβαια, για να ταχθούν περισσότερα κράτη υπέρ του πολέμου έπρεπε να πειστούν οι πολίτες των κρατών αυτών για την ανάγκη κήρυξης του πολέμου και αυτός ο στόχος μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της ήπιας ισχύος, δηλαδή μέσω της νομιμοποίησης του πολέμου από τους ίδιους τους πολίτες, μιας και νομιμοποίηση από τον ΟΗΕ δεν υπήρξε. Η νομιμοποίηση αυτή μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της γλώσσας, επομένως η μελέτη των στρατηγικών νομιμοποίησης που χρησιμοποίησαν τα πολιτικά πρόσωπα στις ομιλίες τους εκείνη την εποχή έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αποκαλύπτει την προσπάθεια δημιουργίας ταυτοτήτων με στόχο τη νομιμοποίηση και την ήπια ισχύ που θα οδηγούσαν σε περισσότερη σκληρή ισχύ. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, συνδέεται ο κονστρουκτιβισμός που μελετά τη δημιουργία των ταυτοτήτων με την κριτική ανάλυση λόγου που μελετά τις σχέσεις ισχύος που κρύβονται μέσα στο λόγο και προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα για το ρόλο της ήπιας ισχύος στην εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων.

Κεφάλαιο 2^ο: Κονστρουκτιβισμός

2.1. Γενικά στοιχεία για τον κονστρουκτιβισμό

Ο κονστρουκτιβισμός μπορεί να είναι μία σχετικά καινούργια θεωρία στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, όμως τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί σε ένα από τα κύρια ρεύματα σκέψης. Δημιουργήθηκε από τον συνδυασμό του νεορεαλισμού και του νεοφιλελευθερισμού από τη μια πλευρά, και της κοινωνιολογικής και κριτικής θεωρίας από την άλλη. Έχει επιρροές από άλλες επιστήμες, όπως η λογοτεχνία, η γλωσσολογία, η κοινωνιολογία και η κοινωνιογλωσσολογία.

Ο όρος «κονστρουκτιβισμός» οφείλεται στον Nicholas Onuf και προέρχεται από το αγγλικό ρήμα *construct* που σημαίνει «κατασκευάζω».¹ Το γεγονός ότι ο κονστρουκτιβισμός, ή κοινωνικός κονστρουκτιβισμός όπως είναι η άλλη του ονομασία, έγινε τόσο δημοφιλής σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, από το 1980 κι έπειτα, μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει μέσω των πρόσφατων ιστορικών γεγονότων και συγκεκριμένα με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.² Οι κυρίαρχες θεωρίες των διεθνών σχέσεων δεν κατάφεραν να προβλέψουν τα γεγονότα, αλλά ούτε και την ταχύτητα με την οποία εξελίχθηκαν, ενώ ο κονστρουκτιβισμός έχει ως δόγμα του την πιθανότητα μιας ραγδαίας και ριζικής αλλαγής.

Μια τέτοια αλλαγή είναι δυνατόν να προκύψει, επειδή η αναρχία διαμορφώνεται σύμφωνα με τον τρόπο που την αντιλαμβάνονται τα ίδια τα κράτη, όπως έχει υπογραμμίσει και ο Alexander Wendt.³ Η αναρχία, δηλαδή, δεν συνεπάγεται το ενδιαφέρον για επιβίωση, επομένως ο ανταγωνισμός για περισσότερη ισχύ, τα διλήμματα ασφαλείας και ο πόλεμος δεν αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της. Οι κονστρουκτιβιστές ισχυρίζονται ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι δημιουργούν τους ανταγωνισμούς και τα διλήμματα ασφαλείας με βάση τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Αν οι άνθρωποι αντιληφθούν ο ένας τον άλλο ως φίλους κι όχι ως εχθρούς, τότε το αποτέλεσμα μπορεί να αλλάξει.

¹ Onuf, N. (1989). *A World of our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, SC: University of South Carolina Press.

² Οι ρεαλιστές είχαν προβλέψει είτε ότι ο διπολισμός θα συνεχιζόταν είτε ότι θα κατέρρεε με μία βίαιη σύγκρουση μεταξύ των δύο πόλων. Οι νεοφιλελεύθεροι ισχυρίζονταν ότι σταδιακά θα επέλθει μια ειρηνική αλλαγή με τη συνεργασία των μεγάλων βιομηχανικών κρατών. Sterling-Folker, Jennifer (2006). *Making Sense of International Relations Theory*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, σελ.121, σημ.1.

³ Wendt, A. E. (1992). "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46(2): 391-425.

Πιο συγκεκριμένα, το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο διαμορφώνει τις ταυτότητες και τα συμφέροντα των ανθρώπων, τα οποία ουσιαστικά «κατασκευάζονται» μέσα από την μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Η συλλογική γνώση που καθιστά δυνατή την ύπαρξη των ταυτοτήτων είναι αυτό που οι κονστρουκτιβιστές αποκαλούν «διυποκειμενικά νοήματα» (*intersubjective meanings*), η δημιουργία των οποίων περιλαμβάνει έναν κύκλο μετάδοσης νοήματος, ερμηνείας και ανταπόκρισης σε αυτό το νόημα. Οι άνθρωποι μεταδίδουν τα μηνύματά τους μέσω των λέξεων και των πράξεών τους, ερμηνεύουν αυτές τις λέξεις και πράξεις και παράγουν καινούργιες για να ανταποκριθούν μεταδίδοντας καινούργια μηνύματα που δείχνουν καινούργιες προθέσεις και νοήματα. Σε αυτή τη διαδικασία είναι απαραίτητη η χρήση της γλώσσας, η οποία αποτελεί μέρος του ερμηνευτικού κύκλου, καθώς όπως δηλώνει ο Emanuel Adler⁴ ο άνθρωπος γνωρίζει τον κόσμο μέσα από τη γλώσσα που χρησιμοποιεί.

Οι κονστρουκτιβιστές, επηρεασμένοι από την ερμηνευτική θεωρία, ενδιαφέρονται για τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ερμηνεύουν συλλογικά και επιβάλλουν νοήματα σε αντικείμενα ή πράξεις, αφού είναι οι ίδιοι εκείνοι οι οποίοι δημιουργούν την κοινωνική τους πραγματικότητα. Ο Adler, συνεχίζοντας τον συλλογισμό του, υποστηρίζει ότι «η κοινωνική πραγματικότητα προκύπτει από την απόδοση νοήματος και λειτουργιών στα φυσικά αντικείμενα· οι συλλογικές αντιλήψεις, όπως οι κανόνες, προσδίδουν έναν σκοπό στα φυσικά αντικείμενα κι επομένως, συμβάλλουν στη δημιουργία της πραγματικότητας».⁵ Οι συλλογικές αντιλήψεις, οι ταυτότητες και τα συμφέροντα εντυπώνονται βαθειά στο μυαλό των ανθρώπων με τον καιρό.

Ουσιαστικά, οι άνθρωποι δρουν ελεύθερα και δημιουργούν οι ίδιοι τους κοινωνικούς θεσμούς τους, ταυτόχρονα όμως οι δομές αυτές περιορίζουν τη δράση των ανθρώπων. Σύμφωνα με τους κονστρουκτιβιστές, αυτό είναι το ζήτημα δρώντος-δομής, το οποίο ωστόσο έθεσε πρώτος ο Μαρξ διαπιστώνοντας ότι «οι άνθρωποι δημιουργούν την ιστορία, αλλά όχι υπό συνθήκες δικής τους επιλογής».⁶ Έτσι, αρχίζουν να διαφαίνονται οι διαφορές του κονστρουκτιβισμού με τον ρεαλισμό και τον φιλελευθερισμό, καθώς σύμφωνα με τις δύο τελευταίες θεωρίες, τα συμφέροντα και οι ταυτότητες μπορούν να θεωρηθούν ως κάτι δεδομένο. Στην πραγματικότητα, ο κονστρουκτιβισμός προσπαθεί να καλύψει το χάσμα μεταξύ θετικιστικών και μεταθετικιστικών θεωριών και διαφέρει από τις άλλες θεωρίες κυρίως στα θέματα που ερευνά, όχι τόσο στη μεθοδολογία.

⁴ Adler, E. (1997). "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics." *European Journal of International Relations* 3(3): 326.

⁵ *Ibid.*, σελ. 324.

⁶ Sterling-Folker, op. cit., σελ.117.

Τη δεκαετία του 1980, κυριαρχούσαν ο Νεορεαλισμός και ο Νεοφιλελευθερισμός που, παρά τις διαφορές τους, συμφωνούσαν σε δύο θεμελιώδεις υποθέσεις. Δηλαδή, στο γεγονός ότι τα κράτη έχουν σταθερά συμφέροντα και ότι υλικά στοιχεία, όπως η γεωγραφία, η τεχνολογία και η κατανομή ισχύος, περιορίζουν την ικανότητά τους να προωθήσουν αυτά τα συμφέροντα. Η κοινωνιολογική και κριτική θεωρία εστίαζαν σε έννοιες όπως οι ιδέες, η γνώση, οι αρχές και οι κανόνες, ώστε να ερμηνεύσουν την προέλευση των κρατικών συμφερόντων και την οργάνωση της παγκόσμιας πολιτικής. Οι υποθέσεις αυτών των θεωριών αποτέλεσαν αργότερα μέρος της θεωρίας του κονστρουκτιβισμού.

Μέσα στο πλαίσιο του κονστρουκτιβισμού εντάσσονται αποκλίνουσες προσεγγίσεις της κοινωνιολογικής και κριτικής θεωρίας,⁷ οι οποίες όμως συνδέονται χάρη στο κοινό ενδιαφέρον τους γύρω από τον τρόπο με τον οποίο οι ιδέες επηρεάζουν τη διεθνή δομή που δημιουργεί όχι μόνο τις ταυτότητες και τα συμφέροντα, αλλά και την εξωτερική πολιτική των κρατών. Επιπλέον, μοιράζονται το ενδιαφέρον για τον τρόπο αναπαραγωγής και αλλαγής αυτής της δομής μέσω κρατικών και μη κρατικών δρώντων. Είναι επόμενο, λοιπόν, ότι ο κονστρουκτιβισμός σχετίζεται με τα θέματα που αφορούν στην παγκόσμια αλλαγή, ειδικά σε μια εποχή διεθνοποίησης των αξιών που επηρεάζει τη διαμόρφωση των ταυτοτήτων και των συμφερόντων των ατόμων και των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο.

2.2. Εμφάνιση και εξέλιξη του κονστρουκτιβισμού

Οι θεωρίες που κυριαρχούσαν στο χώρο των διεθνών σχέσεων τη δεκαετία του 1980 ήταν ο νεορεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός. Στο ρεαλισμό,⁸ με βάση τη θεώρηση του Waltz,⁹ το διεθνές σύστημα περιορίζει τις επιλογές των κύριων δρώντων, δηλαδή, των κρατών. Η συμπεριφορά ενός κράτους διαμορφώνεται από τα συμφέροντά του κι όχι από τις ιδέες, τις αρχές και τις αξίες του. Η δομή του διεθνούς συστήματος βασίζεται στην αναρχία (την έλλειψη μιας υπερεθνικής εξουσίας), τη λειτουργική ομοιομορφία (η αναρχία συνεπάγεται το σύστημα αυτοβοήθειας, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη

⁷ Για την κριτική θεωρία βλ. Hobden, Stephen & Wyn Jones, Richard (2007). «Οι Μαρξιστικές θεωρίες των διεθνών σχέσεων» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ. 320-323. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ. Για τις κοινωνιολογικές θεωρίες βλ. Smith, Steve & Owens, Patricia (2007). «Εναλλακτικές προσεγγίσεις στη διεθνή θεωρία» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ. 361-383.

⁸ Για τη θεωρία του ρεαλισμού βλ. Dunne, Tim & Schmidt, Brian (2007). «Ρεαλισμός» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ. 230-253 και Smith, Michael Joseph (1986). *Realist Thought from Weber to Kissinger*, Baton Rouge: Louisiana State University Press.

⁹ Waltz, Kenneth (2001). *Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος*, μτφρσ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος. Βάρη: Εκδόσεις Ποιότητα.

πρέπει να βασίζονται στις δικές τους δυνάμεις και να φροντίζουν για την ασφάλειά τους) και την κατανομή ισχύος. Έμφαση, λοιπόν, πρέπει να δοθεί στη διεθνή κατανομή ισχύος για να γίνει κατανοητή η παγκόσμια πολιτική, σε έναν κόσμο με κράτη επιθετικά και καχύποπτα που κυνηγούν πρωτίστως την επιβίωση, σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης του Waltz.¹⁰

Από την άλλη πλευρά, η νεοφιλελεύθερη θεωρία¹¹ υποστήριξε την ικανότητα συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη σε πληθώρα θεμάτων, καθώς τα συμφέροντά τους κάποιες φορές συγκρούονται και άλλες φορές συγκλίνουν. Δεδομένου ότι δεν μπορεί να υπάρξει εμπιστοσύνη για την τήρηση των συμφωνιών, είναι δυνατή η δημιουργία διεθνών θεσμών, ώστε να αποφευχθεί η εξαπάτηση και να προωθηθεί η συνεργασία. Ο νεοφιλελευθερισμός κατέδειξε τον τρόπο με τον οποίο οι λειτουργίες των διεθνών θεσμών μπορούν να βελτιώσουν τις συνθήκες συνεργασίας, να θέσουν προσδοκίες για την κρατική συμπεριφορά και να ρυθμίσουν την κρατική δραστηριότητα.

Κοινό στοιχείο των δύο θεωριών αποτελούσε η έμφαση που έδιναν στον ατομικισμό και τον υλισμό, αν και υπήρχαν διαφορές μεταξύ τους ως προς τα κρατικά συμφέροντα, τα απόλυτα και τα σχετικά κέρδη, τους θεσμούς και τη δυνατότητα διακρατικής συνεργασίας. Σύμφωνα με τον ατομικισμό, οι δρώντες έχουν εγγενή συμφέροντα, τα οποία είναι σταθερά, ενώ η δομή συνιστά το άθροισμα των ιδιοτήτων των δρώντων. Ο υλισμός υποστηρίζει ότι η δομή προσδιορίζεται από παράγοντες όπως η κατανομή ισχύος, η γεωγραφία και η τεχνολογία. Ο νεορεαλισμός δεν δέχεται τις ιδέες και τις αρχές ως παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των συμφερόντων, ενώ ο νεοφιλελευθερισμός αναγνωρίζει τη δυνατότητα δημιουργίας ρυθμιστικών κανόνων για την ενίσχυση των κρατικών συμφερόντων. Παρόλα αυτά, και οι δύο θεωρίες αρνούνται τη δυνατότητα περιορισμού ή διαμόρφωσης των συμφερόντων από τις ιδέες και τις αρχές. Οι δύο θεωρίες, λοιπόν, ορίζουν τη διεθνή δομή με βάση τον υλισμό και προσπαθούν να εξηγήσουν τον τρόπο με τον οποίο περιορίζει τα κράτη στην ικανοποίηση των σταθερών συμφερόντων τους, υιοθετώντας παράλληλα και την ατομικιστική προσέγγιση.

Τη δεκαετία του '80, την περίοδο που κυριαρχούσαν οι συγκεκριμένες θεωρίες, όμως, παρατηρήθηκε μεγάλο ενδιαφέρον και για την κοινωνιολογική και την κριτική θεωρία. Αυτό που ήταν σημαντικό για την κοινωνική θεωρία ήταν να μελετηθούν η δομή και οι

¹⁰ Waltz, *op. cit.*, σελ. 259-267.

¹¹ Για τη θεωρία του νεοφιλελευθερισμού βλ. Lamy, Steven (2007). «Σύγχρονες δεσπόζουσες προσεγγίσεις: νεορεαλισμός και νεοφιλελευθερισμός» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ. 288-290.

οργανωτικές αρχές της, οι δρώντες και οι κανόνες που ρυθμίζουν τις σχέσεις ανάμεσά τους, καθώς και η σχέση μεταξύ δομής και δρώντων. Οι θιασώτες της κοινωνιολογικής θεωρίας τόνιζαν ότι οι δομές περιορίζουν, αλλά και διαμορφώνουν τις ταυτότητες και τα συμφέροντα των δρώντων, ενώ οι θιασώτες της κριτικής θεωρίας από την πλευρά τους ερευνούσαν την εξουσία που βρίσκεται πίσω από τις έννοιες που μπορεί να φαίνονται ουδέτερες και τον τρόπο με τον οποίο οι δρώντες ερμηνεύουν και νοηματοδοτούν τις πράξεις τους. Οι μελετητές αυτών των θεωριών ουσιαστικά έδιναν το κίνητρο για να συγκεντρωθεί το ερευνητικό ενδιαφέρον στη διαδικασία διαμόρφωσης ταυτοτήτων και συμφερόντων από τη δομή, στο νόημα των κρατικών ενεργειών και στις σχέσεις μεταξύ κρατών που έχουν τη δύναμη να αλλάξουν την παγκόσμια δομή.

Αξίζει να αναφερθούν οι απόψεις μερικών σημαντικών μελετητών που συνέβαλαν στην καθιέρωση του κονστρουκτιβισμού. Πρώτος ο John Ruggie¹² άσκησε κριτική στις μέχρι τότε κυρίαρχες θεωρίες των διεθνών σχέσεων, όταν το 1983 αξιολόγησε το βιβλίο του Kenneth Waltz *Theory of International Politics*, εστιάζοντας όχι στη κατανομή ισχύος, αλλά στη λειτουργική ομοιομορφία που, σύμφωνα με τον Waltz, διέπει τη δομή του διεθνούς συστήματος. Ο Ruggie, για την ακρίβεια, υποστήριξε ότι υπάρχει διαφοροποίηση, ότι το σύστημα κρατών έχει οργανωθεί με βάση διάφορες αρχές κατά καιρούς, αναφέροντας ως παράδειγμα την αλλαγή από το φεουδαρχικό σύστημα στην κρατική κυριαρχία. Επίσης, τόνισε την ανάγκη να μελετηθούν οι αλληλεπιδράσεις των δρώντων σε κρατικό, διακρατικό και διεθνές επίπεδο, ώστε να γίνουν κατανοητές οι διεθνείς αλλαγές, σε αντίθεση με τον Waltz που υποστήριξε ότι όλες οι αλλαγές προέρχονταν από τη δομή του συστήματος κρατών.

Κριτική στο ρεύμα του νεορεαλισμού άσκησε και ο Richard Ashley¹³ έναν χρόνο αργότερα, τραβώντας την προσοχή στους μη κρατικούς δρώντες που ο νεορεαλισμός είχε αποκλείσει. Το γεγονός ότι τα κράτη αποτελούν για τον νεορεαλισμό δρώντες με σταθερά συμφέροντα, αποτρέπει κάθε ερευνητικό ενδιαφέρον για το θέμα της δημιουργίας και της διαμόρφωσης των συμφερόντων από παγκόσμιες δυνάμεις και δεν δίνει κανένα ρόλο στις ιδέες και στους κανόνες σε αυτήν τη διαδικασία. Επομένως, στη νεορεαλιστική προσέγγιση η κυριαρχία, η κατανομή ισχύος, τα συμφέροντα, οι ταυτότητες δεν παράγονται κοινωνικά και πολιτισμικά, αλλά μόνο μέσα από την ύλη. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1987, ο Alexander Wendt¹⁴ ανέδειξε το πρόβλημα φορέα-

¹² Ruggie, G. P. (1983). "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neo-realist Synthesis." *World Politics* 35(2): 261-285.

¹³ Ashley, R. K. (1984). "The Poverty of Neo-realism." *International Organization* 38(2): 225-286.

¹⁴ Wendt, A. E. (1987). "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." *International Organization* 41(3): 335-370.

δομής και τόνισε τη σημασία που έχει στη διεθνή πολιτική, δίνοντας έμφαση στον τρόπο κατανόησης αυτής της σχέσης. Και για τον Wendt το πρόβλημα στην προσέγγιση του Waltz ήταν ότι δέχεται την υπόθεση ότι οι δομές απλώς περιορίζουν τους φορείς, ενώ ουσιαστικά συμβάλλουν στη δημιουργία και την αλλαγή ταυτοτήτων και συμφερόντων, με αποτέλεσμα οι δρώντες να αντιμετωπίζονται ως θύματα της δομής που το μόνο που κάνουν είναι να την αναπαράγουν. Επομένως, αξίζει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι οι δομές δημιουργούν φορείς και ταυτόχρονα οι φορείς δημιουργούν και μεταβάλλουν τις δομές με τη σειρά τους πολλές φορές.

Ο Wendt¹⁵ επηρεάστηκε από την έννοια της δομοποίησης (“structuration”) του Anthony Giddens και ισχυρίστηκε ότι τα κράτη αναδιαμορφώνουν τη διεθνή δομή που συμβάλλει στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων και των συμφερόντων τους μέσα από τις ενέργειες και τις αλληλεπιδράσεις τους. Με άλλα λόγια, οι ίδιοι οι δρώντες προσδιορίζουν το περιεχόμενο των αρχών που διέπουν τη συμπεριφορά τους. Οι συνήθειες και οι γνώσεις που έχουν θεμελιωθεί οδηγούν στην αναπαραγωγή αυτής της συμπεριφοράς και της δομής κατά συνέπεια. Ωστόσο, οι δρώντες προσπαθούν ενίοτε να δημιουργήσουν νέους κανόνες με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η ίδια η δομή. Εμπόδιο σε αυτήν τη διαδικασία στέκονται οι βαθύτερες δομές, τα συμφέροντα άλλων δρώντων που βασίζονται στην τήρηση των βαθύτερων δομών ή η αδυναμία των δρώντων να κατανοήσουν κάτι διαφορετικό. Εντούτοις, καμία δομή δεν είναι τόσο σταθερή ώστε να μην ενέχει τη δυνατότητα αλλαγής.

Σε μεταγενέστερο άρθρο του ο Wendt¹⁶ εξετάζει τους ισχυρισμούς του αμερικανού καθηγητή πολιτικών επιστημών John J. Mearsheimer¹⁷ κι εξηγεί τις διαφορές κονστρουκτιβισμού-ρεαλισμού. Συμφωνεί με τον Mearsheimer¹⁸ ότι στο διεθνές σύστημα υπάρχει αναρχία, τα κράτη είναι επιθετικά και δεν μπορούν να εμπιστευθούν το ένα το άλλο, επικρατεί ο ορθολογισμός και η επιθυμία για επιβίωση, αλλά συμμερίζεται και το ενδιαφέρον του για μια συστημική θεώρηση και μια ανάλυση που επικεντρώνει στα κράτη ως κύριους δρώντες. Το σημείο, όμως, στο οποίο ο Wendt διαφωνεί με τον νεορεαλισμό είναι η επιρροή των δομών, η οποία σύμφωνα με τον ρεαλισμό περιορίζει απλώς τη συμπεριφορά των κρατών, ενώ σύμφωνα με τον

¹⁵ Barnett, Michael (2007). «Κοινωνικός Κονστρουκτιβισμός.» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ.338. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.

¹⁶ Wendt, A. E. (1995). “Constructing International Politics.” *International Security* 20(1): 71-81.

¹⁷ Σημαντικό έργο του John J. Mearsheimer αποτελεί το βιβλίο Mearsheimer, John (2006). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, μτφρσ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον John J. Mearsheimer και το έργο του βλ. <http://mearsheimer.uchicago.edu/>.

¹⁸ John J. Mearsheimer (1994/1995). “The False Promise of International Institutions.” *International Security*, 19(3): 5-49.

κονστρουκτιβισμό συμμετέχει και στη διαμόρφωση των κρατικών συμφερόντων. Η μεγαλύτερη διαφορά, ωστόσο, έγκειται στην ουσία της δομής, η οποία για τους νεορεαλιστές βρίσκεται στα υλικά αγαθά, ενώ για τους κονστρουκτιβιστές στις κοινωνικές σχέσεις. Οι κοινωνικές δομές, για την ακρίβεια, αποτελούνται από συλλογική γνώση, υλικούς πόρους και πρακτικές κατά τους κονστρουκτιβιστές.

Οι συλλογικές αντιλήψεις και η συλλογική γνώση καθορίζουν τις κοινωνικές δομές, αφού καθορίζουν τους δρώντες και τις σχέσεις μεταξύ τους, οι οποίες είναι συγκρουσιακές ή συνεργατικές. Με τα παραδείγματα του διλήμματος ασφαλείας και της κοινότητας ασφάλειας ο Wendt¹⁹ μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα την υπόθεση ότι η συλλογική γνώση βασίζεται στην κοινωνικότητα. Πιο συγκεκριμένα, το δίλημμα ασφαλείας αποτελεί κοινωνική δομή που βασίζεται στη συλλογική αντίληψη ότι τα κράτη δεν μπορούν να εμπιστευθούν το ένα το άλλο και γι' αυτόν το λόγο καθορίζουν τα συμφέροντά τους σύμφωνα με τη λογική της αυτοβοήθειας, ενώ η κοινότητα ασφαλείας αποτελεί κοινωνική δομή που βασίζεται στη συλλογική αντίληψη ότι τα κράτη εμπιστεύονται το ένα το άλλο κι επιλύουν τις διενέξεις που ενδέχεται να προκύψουν χωρίς πόλεμο. Και οι δύο κοινωνικές δομές έχουν τις βάσεις τους σε ιδέες που χαρακτηρίζονται από διυποκειμενικότητα, δηλαδή σε κοινωνικές ιδέες που προκύπτουν από συλλογική γνώση.²⁰

Επιπλέον, οι υλικοί πόροι, όπως ο χρυσός και τα όπλα, είναι κομμάτι των κοινωνικών δομών, καθώς σύμφωνα με τους κονστρουκτιβιστές και σε αντίθεση με τους νεορεαλιστές, αποκτούν νόημα μέσα από τη συλλογική αντίληψη της δομής που τους πλαισιώνει. Για παράδειγμα, τα πυρηνικά όπλα της Μ. Βρετανίας δεν φαίνονται τόσο απειλητικά για τις ΗΠΑ όσο εκείνα της Β. Κορέας, λόγω των φιλικών και συγκρουσιακών σχέσεων μεταξύ αυτών των χωρών αντίστοιχα. Άρα, η επίδραση των υλικών πόρων προϋποθέτει δομές συλλογικής γνώσης και δεν μπορεί να περιοριστεί στις στρατιωτικές δυνατότητες, όπως ισχυρίζονται οι νεορεαλιστές. Επιπρόσθετα, οι κοινωνικές δομές αποκτούν υπόσταση μέσα από τις πρακτικές των ανθρώπων. Αν οι άνθρωποι σταματήσουν να ενεργούν με βάση αυτές τις πρακτικές, τότε οι κοινωνικές δομές που πλαισιώνουν τις πρακτικές σταματούν να υπάρχουν.

Το συμπέρασμα, λοιπόν, είναι ότι οι ιδέες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς ότι η ισχύς και το συμφέρον δεν έχουν καμία υπόσταση χωρίς τη συλλογική γνώση η οποία τα καθορίζει ως τέτοια. Επομένως, το βασικό ερώτημα είναι για ποιο λόγο επικρατεί μια κοινωνική δομή και όχι μια άλλη. Οι κονστρουκτιβιστές

¹⁹ Wendt, *op. cit.*, σελ. 73.

²⁰ *Ibid.*

ουσιαστικά προσπαθούν να εξηγήσουν πως οι δομές είναι το αποτέλεσμα των πρακτικών των ατόμων και να αποκαλύψουν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτό, επιχειρώντας να εξηγήσουν τον κόσμο και τις αλλαγές στην κοινωνική ζωή, αντί να μένουν προσκολλημένοι στο πώς πρέπει να είναι ο κόσμος σύμφωνα με τις αξίες που προβάλλουν.

Εμβαθύνοντας στη σύγκριση μεταξύ κονστρουκτιβισμού και ρεαλισμού, ο Wendt παρατηρεί ότι είναι λάθος του Mearsheimer²¹ να αντιπαραβάλλει τον ρεαλισμό με την κριτική θεωρία βασιζόμενος στο δίπολο πολέμου-ειρήνης, γιατί το συγκεκριμένο δίπολο μπερδεύει την περιγραφή με την εξήγηση.²² Η περιγραφή έχει σχέση με τον βαθμό στον οποίο τα κράτη υιοθετούν πρακτικές της *realpolitik*, όπως ο πόλεμος, η εξισορρόπηση και η αναζήτηση σχετικού οφέλους, αλλά τέτοιου είδους πρακτικές δεν υιοθετούνται συνεχώς, όπως έχει δείξει η ιστορία. Ο ρεαλισμός, όμως, δεν θα έπρεπε να θεωρείται η περιγραφή της *realpolitik*, αλλά η εξήγησή της. Όσον αφορά στο θέμα της εξήγησης, το ερώτημα είναι γιατί τα κράτη κάνουν πόλεμο ή ειρήνη. Ο κονστρουκτιβισμός προσπαθεί να δείξει τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνική δομή ενός συστήματος συμβάλλει στην πραγματοποίηση ενεργειών προσδίδοντας στους δρώντες συγκεκριμένες ταυτότητες και συγκεκριμένα συμφέροντα, αλλά και υλικές δυνατότητες που αποκτούν συγκεκριμένο νόημα. Αυτό στο οποίο δίνουν έμφαση οι κονστρουκτιβιστές είναι ο τρόπος με τον οποίο με την πάροδο του χρόνου η δράση και η αλληλεπίδραση παράγουν και αναπαράγουν δομές που βασίζονται σε συλλογικές αντιλήψεις.

Ο Wendt²³ προσπαθώντας να εξηγήσει γιατί τα κράτη πραγματοποιούν ενέργειες που συνάδουν με την *realpolitik*, παρουσιάζει την παραπάνω ιδέα πιο παραστατικά. Αναφέρει ότι οι πράξεις ενός κράτους απέναντι σε κάποιο άλλο κράτος ή σε άλλα κράτη γενικά επηρεάζουν την κοινωνική δομή που τις πλαισιώνει με βάση τη λογική της αμοιβαιότητας. Αν ένα κράτος στρατιωτικοποιηθεί, τα υπόλοιπα θα νιώσουν απειλή και θα φροντίσουν να εξοπλιστούν. Το αποτέλεσμα θα είναι η επικράτηση ενός διλήμματος ασφαλείας και η δημιουργία εγωιστικών ταυτοτήτων και συμφερόντων. Αν, όμως, τα κράτη υιοθετήσουν πρακτικές καθησυχασμού, αυτό θα έχει διαφορετική επίδραση στη συλλογική αντίληψη και θα καταλήξει στη δημιουργία μιας κοινωνίας ασφάλειας.

²¹ Mearsheimer (1994/1995), *op. cit.*

²² *Ibid.*, σελ. 75.

²³ *Ibid.*, σελ. 77. Βλ. επίσης Wendt, Alexander (1992). "Anarchy is What States Make of It." *International Organization* 46(2): 396-403.

Σίγουρα, υπάρχουν και αναθεωρητικά κράτη, ωστόσο, η συλλογική γνώση από προηγούμενες αλληλεπιδράσεις μπορεί να δημιουργήσει εμπόδια στην επιθυμία τους να δημιουργήσουν συνθήκες πολέμου, καθώς τα διλήμματα ασφαλείας είναι αποτέλεσμα πρακτικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι αναρχία δεν σημαίνει ότι ο πόλεμος μπορεί να προκύψει οποιαδήποτε στιγμή, γιατί σημασία έχει η κοινωνική δομή, η οποία μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την εκάστοτε συλλογική γνώση. Και η κατανομή των υλικών πόρων παίζει ρόλο, όμως, εξαρτάται επίσης από την κοινωνική δομή και τη συλλογική γνώση που αποτελεί τη βάση της.

Ο Wendt²⁴ αναφέρεται και στις ευθύνες των ατόμων που χαράσσουν την εξωτερική πολιτική και σημειώνει ότι εξαρτώνται από το βαθμό στον οποίο είναι εφικτή η αλλαγή μιας κοινωνικής δομής μέσα σε ένα πλαίσιο αναρχίας. Κι αυτό γιατί το γεγονός ότι οι δομές διαμορφώνονται κοινωνικά δεν σημαίνει ότι η αλλαγή τους είναι πάντα δυνατή, δεδομένου ότι και οι ίδιες οι δομές περιορίζουν, πολλές φορές μάλιστα σε μεγάλο βαθμό, τις ενέργειες των δρώντων. Συνεπώς, στην προσπάθεια προσδιορισμού των ευθυνών των ατόμων που χαράσσουν την εξωτερική πολιτική, πρέπει να μελετηθεί το περιθώριο για αλλαγή που περιλαμβάνει η κάθε κοινωνική δομή.

Ένας ακόμη μελετητής που συνέβαλε στην καθιέρωση του κονστρουκτιβισμού ήταν ο Friedrich Kratochwil²⁵ που ασχολήθηκε με τους κανόνες και τις αρχές στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, κάνοντας τη διάκριση μεταξύ ρυθμιστικών και συστατικών κανόνων. Οι ρυθμιστικοί κανόνες ρυθμίζουν υπάρχουσες δραστηριότητες, όπως οι κανόνες οδικής κυκλοφορίας, ενώ οι συστατικοί κανόνες καθιστούν δυνατές συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπως οι κανόνες των ομαδικών αθλημάτων. Οι κανόνες της κυριαρχίας είναι συστατικοί, γιατί όχι μόνο ρυθμίζουν τις κρατικές ενέργειες, αλλά καθιστούν δυνατή και την ύπαρξη του κυρίαρχου κράτους. Επιπλέον, ο Kratochwil τόνισε ότι οι κανόνες δεν είναι φυσικοί, αφού δημιουργούνται και μεταβάλλονται μέσα από την πρακτική, τον έλλογο στοχασμό και τα επιχειρήματα για την καλύτερη εφαρμογή τους. Άρα, αυτό που πρέπει να μελετηθεί είναι ο τρόπος με τον οποίο μια ενέργεια φθάνει στο σημείο να χαρακτηριστεί έγκυρη και κατάλληλη μέσα σε ένα πλαίσιο.

Οι συγκεκριμένες κριτικές αναλύσεις αρχικά έτυχαν ψυχρής υποδοχής και αμφισβητήθηκαν μέχρις ότου οι μελετητές αυτών των θεωριών αποδείξουν ότι ακολουθούν τις καθιερωμένες μεθοδολογίες και εφαρμόζουν εμπειρικές έρευνες με

²⁴ *Ibid.*, σελ. 79-80.

²⁵ Barnett, *op. cit.*, σελ.338-339.

απτά αποτελέσματα. Το τέλος, όμως, του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την άνοδο του κονστρουκτιβισμού τη δεκαετία του 1990. Ο ατομικισμός και ο υλισμός που ασπάζονταν ο νεορεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός αδυνατούσαν να εξηγήσουν τα γεγονότα και ιδιαίτερα τον ρόλο που έπαιξαν οι επαναστατικές ιδέες και οι κρατικές ταυτότητες στη μετάλλαξη της οργάνωσης της διεθνούς πολιτικής. Δημιουργήθηκαν αντιπαραθέσεις σχετικά με τα συμφέροντα των κρατών, την εθνική ταυτότητα, την περιφερειακή και τη διεθνή τάξη, ενώ τα θέματα της ασφάλειας και του συγκριτικού πλεονεκτήματος έδωσαν τη θέση τους στα θέματα του διεθνισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταξύ άλλων. Η περιφρονητική στάση των μελετητών των κυρίαρχων θεωριών απέναντι στον κονστρουκτιβισμό ήταν το έναυσμα για τους μελετητές του τελευταίου να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στην έρευνα και τον εκσυγχρονισμό των κοινωνικών επιστημών. Εντούτοις, το ενδιαφέρον τους στρεφόταν γύρω από το πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος και όχι γύρω από τον έλεγχο των ισχυρισμών τους.

Το γεγονός ότι ο κονστρουκτιβισμός στηρίχθηκε στην κοινωνιολογική θεωρία αύξησε το γοήτρό του, μιας και οι συζητήσεις για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ κρατών και διεθνούς συστήματος είχαν ήδη πραγματοποιηθεί σε κοινωνιολογικό επίπεδο γύρω από τη σχέση ατόμου-κοινωνίας. Οι μελετητές του κονστρουκτιβισμού επανέφεραν τα επιχειρήματα κοινωνιολόγων που άσκησαν κριτική στον ατομικισμό και τα ενσωμάτωσαν στις αντιπαραθέσεις τους με τους θιασώτες του νεορεαλισμού και του νεοφιλελευθερισμού, προωθώντας ταυτόχρονα την εμπειρική ανάλυση σε θέματα του ενδιαφέροντος των μέχρι τότε κυρίαρχων θεωριών διεθνών σχέσεων. Για παράδειγμα, ο Peter Katzenstein, στο βιβλίο του με τίτλο *The Culture of National Security*,²⁶ αμφισβήτησε τους ισχυρισμούς των μελετητών του ρεαλισμού σε σημαντικούς τομείς, όπως οι συμμαχίες, οι στρατιωτικές επεμβάσεις, ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών, δείχνοντας τον τρόπο με τον οποίο τα κρατικά συμφέροντα διαμορφώνονται από την ταυτότητα και τις αρχές.²⁷ Έτσι, ο κονστρουκτιβισμός άρχισε να γίνεται ολοένα και πιο αποδεκτός.

Οι κονστρουκτιβιστές ουσιαστικά ασχολήθηκαν με θέματα που δεν είχαν ερευνηθεί νωρίτερα ή δεν είχαν ερευνηθεί επαρκώς, όπως η δημιουργία συλλογικών ταυτοτήτων. Ένα από τα σημαντικότερα θέματα για τον κονστρουκτιβισμό είναι το έθνος-κράτος. Συγκεκριμένα, οι κονστρουκτιβιστές ισχυρίζονται ότι οι ταυτότητες και οι σχέσεις, φιλικές ή εχθρικές, μεταξύ κρατών δημιουργούνται από τις αλληλεπιδράσεις που έχουν

²⁶ Katzenstein, Peter J. (1996). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.

²⁷ Barnett, *op. cit.*, σελ. 341.

τα κράτη το ένα με το άλλο και ενισχύονται από τις συνεχείς αλληλεπιδράσεις, οι οποίες επιβεβαιώνουν αυτές τις ταυτότητες μετατρέποντάς τις σε κοινωνικές δομές. Οι συγκεκριμένες δομές, όμως, βασίζονται σε συλλογικές αντιλήψεις που μπορούν να αλλάξουν, προκαλώντας αλλαγές στις δομές, όπως έγινε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Ένα άλλο θέμα που απασχόλησε τους θιασώτες του κονστρουκτιβισμού είναι ο ρόλος που παίζουν οι ιδέες, οι κανόνες και η κουλτούρα στην πραγματοποίηση δομικών αλλαγών. Όσοι ερευνούν το σύγχρονο διεθνές σύστημα μελετούν πώς λειτουργούν οι κοινωνικές δομές ως «συλλογικές προσδοκίες με ρυθμιστικό ρόλο στη συμπεριφορά που θα πρέπει να έχουν οι δρώντες μιας συγκεκριμένης ταυτότητας», αλλά και την κουλτούρα η οποία αντιπροσωπεύει τους κανόνες, τις αξίες, τα πρότυπα που ορίζουν το σύστημα μέσα στο οποίο υπάρχουν, λειτουργούν και αλληλεπιδρούν οι δρώντες.²⁸ Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο οι δρώντες κατασκευάζουν αυτές τις δομές σε ατομικό επίπεδο, ο καθένας ξεχωριστά, έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον των ερευνητών, καθώς σύμφωνα με μερικούς κονστρουκτιβιστές, το κοινωνικό πλαίσιο, άρα και οι ταυτότητες και τα συμφέροντα, μπορούν να διαμορφωθούν από έξυπνα άτομα αυτού του πλαισίου.

Ακόμα ένα θέμα που απασχολεί τους ερευνητές της θεωρίας του κονστρουκτιβισμού είναι η ρητορεία και οι γλωσσικές πράξεις (*speech acts*), αφού αποτελούν βασικό κομμάτι των αλληλεπιδράσεων που οδηγούν στη δημιουργία ταυτοτήτων και συμφερόντων. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι «κατασκευάζουν» το κοινωνικό τους πλαίσιο με τη βοήθεια της γλώσσας που είναι απαραίτητη για την επικοινωνία, οι λέξεις που χρησιμοποιούν έχουν μεγάλη σημασία για τη δημιουργία της κοινωνικής πραγματικότητας. Και αυτό γιατί οι λέξεις που χρησιμοποιούν για να προσδώσουν νόημα στις πράξεις τους δεν τους βοηθούν να καταλάβουν απλώς τον κόσμο, αλλά τους βοηθούν και να τον «κατασκευάσουν» βασιζόμενοι σε αυτές.²⁹

Κάποιοι ερευνητές ασχολήθηκαν με το γεγονός ότι γλωσσικές πράξεις φανερώνουν κοινωνικούς κανόνες στο διεθνές σύστημα, ενώ άλλοι ασχολήθηκαν με τη σύνδεση μεταξύ γλωσσικής πράξης και εξωτερικής πολιτικής. Εκείνο, όμως, στο οποίο συμφωνούν όλοι οι αναλυτές της κονστρουκτιβιστικής θεωρίας, παρά τις μεθοδολογικές τους διαφορές, είναι η ιδέα ότι οι πράξεις, οι λέξεις και οι αλληλεπιδράσεις των δρώντων διαμορφώνουν τον κόσμο μέσα στον οποίο υπάρχουν

²⁸ Economicpolicy.eu. "International Organization and the Study of World Politics."

<http://www.economicpolicy.eu/Katzenstein1998IOandstudyofworldpolitics.pdf>

²⁹ Sterling-Folker, *op. cit.*, σελ.119-120.

και ο κόσμος αυτός διαμορφώνει την ταυτότητα και τις επιθυμίες των συγκεκριμένων δρώντων με τη σειρά του.³⁰

2.3. Ανάλυση του κονστρουκτιβισμού

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι ο κονστρουκτιβισμός δεν αποτελεί ουσιαστική θεωρία διεθνούς πολιτικής, δηλαδή δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένες θέσεις και υποθέσεις όσον αφορά στα σχήματα της παγκόσμιας πολιτικής. Είναι, για την ακρίβεια, κοινωνική θεωρία και, ως τέτοια, το ενδιαφέρον της στρέφεται γύρω από τη σχέση μεταξύ φορέων και δομών. Ο νεορεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός στηρίζονται επίσης σε μια κοινωνική θεωρία, τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής, η οποία συμβάλλει στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ των δρώντων και του περιβάλλοντός τους, με δρώντες που ενεργούν με σταθερές επιλογές, ώστε να τις μεγιστοποιήσουν μέσα σε ένα πλαίσιο περιορισμών. Ούτε η ορθολογική επιλογή περιλαμβάνει θέσεις και υποθέσεις για τα σχήματα της παγκόσμιας πολιτικής, για αυτό το λόγο και οι δύο θεωρίες των διεθνών σχέσεων που βασίζονται σε αυτήν μπορούν να καταλήξουν σε διαφορετικά συμπεράσματα για τα σχήματα της πολιτικής, μιας και οι υποθέσεις τους για την αναρχία διαφέρουν. Προκειμένου οι δύο κοινωνικές θεωρίες να γίνουν ουσιαστικές θεωρίες, πρέπει να αναλυθούν οι δρώντες, τα συμφέροντά τους, οι κοινωνικές τους ικανότητες και το περιεχόμενο των κανονιστικών δομών.

Μέσα στο πλαίσιο του κονστρουκτιβισμού εντάσσονται προσεγγίσεις που έχουν αρκετές διαφορές, καθώς μερικές βασίζονται στην οργανωσιακή θεωρία, ενώ άλλες στη θεωρία του Michel Foucault³¹ και της ανάλυσης λόγου. Το ερευνητικό ενδιαφέρον των κονστρουκτιβιστικών προσεγγίσεων μπορεί να εστιάζει στους φορείς ή στις δομές, στη διακρατική πολιτική ή στο διεθνισμό. Αυτό που μοιράζονται, όμως, όλες οι προσεγγίσεις είναι η επιρροή που έχουν δεχθεί από τον ιδεαλισμό και τον ολισμό, αφού ο κόσμος δεν διαμορφώνεται μόνο από δυνάμεις υλικές, αλλά και από τις ιδέες που είναι κοινωνικές, όχι ατομικές. Συλλογικές ιδέες, όπως η γνώση, η γλώσσα και οι κανόνες διαπλάθουν τον ανθρώπινο νου και την οργάνωση της παγκόσμιας πολιτικής κατά συνέπεια. Η υλική πραγματικότητα υφίσταται, αλλά βασίζεται στις ιδέες και τις ερμηνείες. Οι συλλογικές ιδέες και οι κοινωνικές δομές συμβάλλουν στη διαμόρφωση των φορέων, όμως και οι φορείς με τις ενέργειες και τις αλληλεπιδράσεις τους

³⁰ Sterling-Folker, *op. cit.*, σελ.120.

³¹ Foucault, Michel (1971). *L'ordre du discours: leçon inaugurale au Collège de France prononcée le 2 décembre 1970*. Paris: Gallimard. Για τη θεωρία του Foucault βλ. επίσης Hook, Derek (2001). "Discourse, knowledge, materiality, history: Foucault and discourse analysis." *Theory & Psychology*, 11(4):521-547.

αναπαράγουν ή μεταβάλλουν τις δομές, όπως συνέβη και με τις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ πριν και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Είναι χρήσιμο να αναλυθούν οι βασικές έννοιες που συναντώνται στο ρεύμα του κονστρουκτιβισμού. Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας, δηλαδή, στην ιδέα ότι οι δρώντες, οι ταυτότητες και τα συμφέροντά τους δημιουργούνται κοινωνικά, μέσα από το πολιτισμικό τους περιβάλλον. Επιπλέον, η γνώση, τα σύμβολα, οι κανόνες, οι έννοιες, οι σημασίες διαμορφώνουν τον τρόπο δημιουργίας και ερμηνείας του κόσμου, καθώς η ιστορία και ο πολιτισμός παρέχουν γνώση στα άτομα, ώστε να νοηματοδοτήσουν την πραγματικότητα, η οποία μπορεί να παρουσιάζεται ως αντικειμενική, ως κοινωνικό γεγονός. Συγκεκριμένα, τα κοινωνικά γεγονότα ρυθμίζονται από την ανθρώπινη συμφωνία και θεωρούνται δεδομένα, όπως για παράδειγμα τα ανθρώπινα δικαιώματα και η κρατική κυριαρχία. Αν και βασίζονται σε συμφωνίες μεταξύ των ανθρώπων, αντιμετωπίζονται ως αντικειμενικά γεγονότα που περιορίζουν τις ενέργειες των ατόμων.

Το γεγονός ότι η πραγματικότητα δημιουργείται από τις κοινωνικές ιδέες επηρεάζει τον τρόπο ερμηνείας του κόσμου, αλλά και τον τρόπο ερμηνείας των ταυτοτήτων και των συμφερόντων των δρώντων. Οι κανόνες που διέπουν τη δομή της κοινωνικής πραγματικότητας ρυθμίζουν τις ενέργειες των δρώντων και καθορίζουν τα συμφέροντά τους και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να συμπεριφερθούν, με βάση τη λογική της αρμόζουσας συμπεριφοράς. Η συγκεκριμένη λογική δείχνει ότι οι δρώντες ενεργούν ακολουθώντας τους κανόνες και εκείνο που αρμόζει σε μια κατάσταση, σε αντίθεση με τη λογική των συνεπειών που ορίζει το κόστος και το όφελος ως κίνητρα των ανθρώπινων ενεργειών, μια λογική που ενστερνίζονται οι μελετητές του ρεαλισμού.

Όσον αφορά στην προέλευση των κοινωνικών γεγονότων που θεωρούνται δεδομένα είναι απαραίτητο να μελετηθούν η αλληλεπίδραση των ιδεών και των θεσμών που υπάρχουν σε κάθε περίοδο, οι πολιτικές εκτιμήσεις των ηγετών, τα κίνητρα των δρώντων, οι ιστορικές συμπτώσεις και οι υλικές και ιδεολογικές δυνάμεις, ώστε να γίνει κατανοητή η προέλευσή τους. Ο Alexander Wendt³² έδωσε το παράδειγμα της αναρχίας, η οποία κατά την άποψή του διαμορφώνεται από τα κράτη, για να εξηγήσει το γεγονός ότι ο κόσμος διαμορφώνεται από τις πεποιθήσεις και τις ενέργειες των δρώντων που υπόκεινται σε κανόνες, αλλά και ότι οποιαδήποτε μεταβολή τους μπορεί να προκαλέσει αλλαγές στην οργάνωση της παγκόσμιας πολιτικής.

³² Wendt (1992), *op. cit.*

Οι μελετητές του κονστρουκτιβισμού ενδιαφέρονται και για τη νοηματοδότηση των δραστηριοτήτων των δρώντων, δηλαδή, προσπαθούν να μελετήσουν τις έννοιες που δίνουν οι δρώντες στις ενέργειές τους και σε ό, τι δημιουργούν, έννοιες που προέρχονται από την κοινωνία και τον πολιτισμό. Οι συγκεκριμένες ενέργειες ενδέχεται να έχουν πολλές σημασίες ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι εκάστοτε δρώντες που προσπαθούν να τις σημασιοδοτήσουν. Όταν οι έννοιες αυτές καθιερωθούν μπορούν να επηρεάσουν τις ζωές των ανθρώπων, κάτι που οδηγεί σε μια διαφορετική θεώρηση της ισχύος, η οποία μπορεί να έχει όχι μόνο υλική, αλλά και ιδεολογική υπόσταση, χωρίς να περιορίζεται στον εξαναγκασμό τρίτων με τη βοήθεια υλικών μέσων. Η ισχύς μπορεί να οδηγήσει σε διαφοροποιημένες ανταμοιβές ανάλογα με τις ταυτότητες και τα συμφέροντα που έχουν δημιουργηθεί.

Κάτι το οποίο απασχολεί τους μελετητές του κονστρουκτιβισμού είναι και το κατά πόσο το έργο τους εντάσσεται στον κλάδο των κοινωνικών επιστημών.³³ Οι θιασώτες της θεωρίας του κονστρουκτιβισμού υποστηρίζουν ότι η μεθοδολογία των φυσικών επιστημών δεν είναι κατάλληλη για τις κοινωνικές επιστήμες, επειδή το υποκείμενο στον κοινωνικό κόσμο μαθαίνει μέσα από τις εμπειρίες του, οι οποίες το βοηθούν να καθορίσει τη συμπεριφορά του, κάτι που τα αντικείμενα του φυσικού κόσμου δεν μπορούν να κάνουν. Για αυτό το λόγο, κρίνεται χρήσιμη η μελέτη του τρόπου με τον οποίο νοηματοδοτούνται οι ενέργειες των υποκειμένων.³⁴ Ο Max Weber³⁵ εξήγησε ότι η μέθοδος με την οποία μπορεί να επιτευχθεί αυτό είναι η κατανόηση (“*verstehen*”). Οι μελετητές, δηλαδή, πρέπει να ανακαλύψουν τις πρακτικές των ατόμων μέσα στο πεδίο της συλλογικότητας, να βρουν τι σημαίνουν αυτές οι πρακτικές και να τις εξηγήσουν αντικειμενικά.

Οι κονστρουκτιβιστές θεωρούν ότι προσφέρουν αιτιολογικές εξηγήσεις, όμως δεν δέχονται ως μοναδική μορφή αιτιότητας την απόδειξη ενός ισχυρού δεσμού αλληλουχίας μεταξύ μιας ανεξάρτητης και μιας εξαρτημένης μεταβλητής, επειδή δεν υπάρχουν τέτοιοι νόμοι στη διεθνή πολιτική. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να μαθαίνουν, να σκέπτονται και να αποκτούν συνεχώς καινούργιες γνώσεις που τους δίνουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τις πρακτικές τους. Κατά συνέπεια, η αιτιολογική ανάλυση που ακολουθούν οι κονστρουκτιβιστές στηρίζεται στην υπόθεση ότι οι εξαρτημένες και οι ανεξάρτητες μεταβλητές δεν σχετίζονται με κάποιον τρόπο και ερευνά το πώς οι δομές καθιστούν δυνατές τις πρακτικές των δρώντων. Επί

³³ Barnett, *op. cit.*, σελ. 345.

³⁴ Barnett, *op. cit.*, σελ. 346-347.

³⁵ Weber, Max (1949). *The Methodology of the Social Sciences*. New York: Free Press.

παραδείγματι, η κρατική κυριαρχία δεν αποτελεί την αιτία που βρίσκεται πίσω από ορισμένες ικανότητες των κρατών, αλλά εφοδιάζει τα κράτη με ικανότητες που τους δίνουν τη δυνατότητα να υιοθετήσουν συγκεκριμένες συμπεριφορές.

Όσον αφορά στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται από τους μελετητές του συγκεκριμένου ρεύματος, αυτές μπορεί να είναι εθνογραφικές, ερμηνευτικές και ποσοτικές μελέτες, αλλά και γενεαλογικές μέθοδοι ή και δομημένες συγκρίσεις για την κατανόηση της διάδοσης αρχών από το ένα πλαίσιο στο άλλο.³⁶ Ένα παράδειγμα σύγκρισης είναι η μελέτη των διαφορών ανάμεσα στον κονστρουκτιβισμό και την ορθολογική επιλογή, στην οποία βασίζονται ο νεορεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός. Όπως προαναφέρθηκε, με βάση την ορθολογική επιλογή οι δρώντες είναι προκοινωνικοί, τα συμφέροντα είναι σταθερά, το περιβάλλον περιορίζει και ρυθμίζει τις ενέργειες των δρώντων και η εξέταση των πιθανών συνεπειών συμβάλλει στην κατανόηση της συμπεριφοράς τους. Από την άλλη πλευρά, με βάση τον κονστρουκτιβισμό οι δρώντες είναι κοινωνικοί, τα συμφέροντα και οι ταυτότητες διαμορφώνονται από το περιβάλλον και τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους δρώντες και η αρμόζουσα συμπεριφορά εξηγεί τις ενέργειες των τελευταίων.

Θα ήταν χρήσιμο να εξεταστούν τα σημεία στα οποία συγκλίνουν οι δύο θεωρίες, αλλά και τα δυνατά σημεία της καθεμίας, ώστε να συνδυαστούν και να συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση του κόσμου. Σε αυτήν την προσπάθεια εντάσσεται η μελέτη της σχέσης κανονιστικής δομής-στρατηγικής συμπεριφοράς, ξεκινώντας από την ιδέα ότι η ταυτότητα διαπλάθει τα συμφέροντα και συνεχίζοντας με την κατανόηση της στρατηγικής συμπεριφοράς μέσω της ορθολογικής επιλογής. Ένα παράδειγμα μπορεί να είναι η περίπτωση των ΗΠΑ. Τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ διαμορφώνονται από την αμερικανική ταυτότητα και στη συνέχεια οι στρατηγικές για την επιδίωξη των συγκεκριμένων συμφερόντων επηρεάζονται από την οργάνωση του διεθνούς συστήματος. Επιπλέον, σύμφωνα με τη μέθοδο της στρατηγικής κοινωνικής κατασκευής,³⁷ οι δρώντες είναι δυνατόν να προσπαθήσουν να αλλάξουν τις αρχές που διέπουν την ταυτότητα και τα κρατικά συμφέροντα, όπως στην περίπτωση των ακτιβιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τελευταία προσπάθεια συνδυασμού των κοινωνικών θεωριών του κονστρουκτιβισμού και της ορθολογικής επιλογής είναι η στρατηγική αλληλεπίδραση, δηλαδή, η περίπτωση κατά την οποία η ικανότητα των δρώντων να πετύχουν τους στόχους τους

³⁶ Barnett, *op. cit.*, σελ. 347.

³⁷ Finnemore M. & Sikkink, K. (1998). "International Norm Dynamics and Political Change." *International Organization* 52(4): 887-917.

εξαρτάται από τη συμπεριφορά των άλλων. Μέσα σε συνθήκες αλληλεξάρτησης, είναι απαραίτητη η κατανόηση της στρατηγικής των άλλων προτού προσδιοριστεί η στρατηγική των δρώντων και υπάρχει η πιθανότητα οι δρώντες να προσπαθήσουν να επηρεάσουν τη στρατηγική των αντιπάλων. Η συγκεκριμένη ανάλυση μοιάζει με τη θεωρία παιγνίων, η οποία στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων εξετάζει τις στρατηγικές επιλογές των ορθολογικών δρώντων σε μια κατάσταση. Από τη σκοπιά του κονστρουκτιβισμού, η περίπτωση αυτή προσδιορίζεται ως εξωτερική και εσωτερική δομή ταυτόχρονα για τους δρώντες, μιας και η δομή περιορίζει την ικανότητά τους να πετύχουν τους στόχους τους (εξωτερικό), ενώ παράλληλα καθορίζει τον τρόπο σκέψης, τις αρχές και την αρμόζουσα συμπεριφορά των δρώντων (εσωτερικό).

Συμπερασματικά, αν οι μελετητές είναι πρόθυμοι να εξετάσουν κι άλλες προσεγγίσεις και να τις συνδυάσουν, όπως αναφέρθηκε στα παραδείγματα για τον συνδυασμό του κονστρουκτιβισμού και της ορθολογικής επιλογής, μπορούν να εμπλουτίσουν τις μελέτες τους και τις θέσεις τους για τον τρόπο με τον οποίο δημιουργείται, αναπαράγεται και αλλάζει η πραγματικότητα.

2.4. Η σχέση κονστρουκτιβισμού-αλλαγής

Ο κονστρουκτιβισμός στρέφει το ενδιαφέρον των ερευνητών όχι μόνο στις κανονιστικές δομές που διαμορφώνουν τις ταυτότητες, τα συμφέροντα, τον τρόπο με τον οποίο οι δρώντες αναπαράγουν αυτές τις δομές ακολουθώντας τους κανόνες, αλλά και στο θέμα της αλλαγής, καθώς οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι αυτό που υπάρχει δεν είναι αναγκαίο ότι θα συνεχίσει να υπάρχει λόγω της αλλαγής των συνθηκών. Η οργάνωση της παγκόσμιας πολιτικής δεν εξαρτάται μόνο από τις επιλογές που κάνουν οι μεγάλες δυνάμεις, αλλά και από τη συλλογική αντίληψη σχετικά με τη νόμιμη διεθνή τάξη· μια αντίληψη που μεταβάλλεται. Επιπλέον, οι μεταβολές σε παγκόσμιο επίπεδο συνδέονται και με το ζήτημα της διάχυσης (diffusion).³⁸ Η έννοια της διάχυσης αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο πρότυπα, πρακτικές, στρατηγικές και πεποιθήσεις διαδίδονται στον πληθυσμό. Σύμφωνα με τους κονστρουκτιβιστές, τα θέματα που ανακύπτουν κατά τη μελέτη της διάχυσης είναι ο θεσμικός ισομορφισμός και η προέλευση, η άνοδος και η αποδοχή των διεθνών προτύπων.

Όσον αφορά στο πρώτο θέμα, παρατηρείται ότι οι δρώντες και οι θεσμοί αποκτούν τις ίδιες μορφές όταν το περιβάλλον που τους πλαισιώνει είναι το ίδιο, δηλαδή, παρατηρείται τάση σύγκλισης και συμμόρφωσης σε ένα πρότυπο, με αποτέλεσμα να χάνεται η ποικιλομορφία και να κυριαρχεί ο θεσμικός ισομορφισμός. Τα πιο απτά

³⁸ Barnett, *op. cit.*, σελ. 350.

παραδείγματα είναι η οργάνωση με βάση το έθνος-κράτος, οι δημοκρατικές μορφές διακυβέρνησης, οι οικονομίες της αγοράς, η αύξηση των διεθνών οργανισμών και των περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών, αλλά και η ομοιομορφία στις εργασιακές και περιβαλλοντικές ρυθμίσεις τα τελευταία χρόνια. Αιτία αυτής της σύγκλισης μπορεί να είναι η αντίληψη ότι κάποιοι θεσμοί υπερέχουν ή ακόμα και η επιθυμία για αποδοχή, νομιμότητα και κύρος. Σχετικά με το δεύτερο θέμα, πρότυπα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, το εμπόριο, η υπηκοότητα έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής, των κρατικών δραστηριοτήτων και της συμπεριφοράς που θεωρείται αποδεκτή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Επομένως, η εξέλιξη και η αλλαγή είναι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του κονστρουκτιβισμού.

Η διάχυση των κοινωνικών θεσμών μπορεί να οφείλεται σε διάφορες αιτίες, όπως ο εξαναγκασμός και ο στρατηγικός ανταγωνισμός. Άλλη μία αιτία μπορεί να είναι οι πιέσεις που δέχονται τα κράτη, επίσημα ή ανεπίσημα, να υιοθετήσουν συγκεκριμένα πρότυπα που θεωρούνται ανώτερα ή έχουν συμβολική θέση, προκειμένου να εξασφαλίσουν αναγκαίους πόρους, δείχνοντας ότι αποτελούν μέλος της ομάδας και ότι έχουν εκσυγχρονιστεί. Ή είναι πιθανόν να υιοθετήσουν πρότυπα τα οποία θεωρούνται είτε επιτυχημένα είτε θεμιτά στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις σε περιόδους αβεβαιότητας.

Πρότυπα οργάνωσης, όμως, διαδίδονται και από τους επαγγελματικούς συλλόγους και τις κοινότητες των ειδικών. Συγκεκριμένα, οι σύλλογοι και τα δίκτυα δημιουργούν και προωθούν τεχνικές, πρακτικές, μεθοδολογίες και κώδικες συμπεριφοράς για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στο πλαίσιο της ειδικότητάς τους. Αυτά τα πρότυπα εξελίσσονται σε πρότυπα του κάθε επαγγέλματος και αποτελούν αποδεκτούς τρόπους αντιμετώπισης των ζητημάτων που ανακύπτουν σε κάθε τομέα. Οι επαγγελματικοί σύμβουλοι πολιτικής εκστρατείας που προωθούν τον αμερικανικό τρόπο πολιτικής εκστρατείας είναι ξεκάθαρο παράδειγμα φορέων διάχυσης, αφού το «πρότυπο της Ουάσινγκτον» είναι πλέον διαδεδομένο από ανθρώπους που έχουν εκπαιδευτεί με παρόμοιο τρόπο σε εκπαιδευτικά ιδρύματα του δυτικού κόσμου.

Ένα ζήτημα που κεντρίζει το ενδιαφέρον όσων μελετούν το φαινόμενο της διάχυσης είναι και η διεθνοποίηση των αρχών. Η αρχή ορίζεται ως το κριτήριο αρμόζουσας συμπεριφοράς για δρώντες με μια δεδομένη ταυτότητα.³⁹ Το γεγονός ότι οι αρχές περιορίζουν τη συμπεριφορά των δρώντων οφείλεται στο ενδεχόμενο κόστος και στην αυτοαντίληψη των δρώντων. Ως παράδειγμα μπορούν να παρουσιαστούν τα «πολιτισμένα κράτη» που συνήθως αποφεύγουν την επίλυση των προβλημάτων με τη

³⁹ Barnett, *op. cit.*, σελ. 351.

βία, όχι μόνο λόγω του κόστους, αλλά και λόγω της αρμόζουσας συμπεριφοράς που πρέπει να συνάδει με την αντίληψη ότι είναι «πολιτισμένα». Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι είναι απαραίτητη η πολιτική διαδικασία που βασίζεται σε στοιχεία τα οποία θεωρούνται δεδομένα, ώστε να θεσμοθετηθούν οι αρχές. Η συγκεκριμένη διαδικασία ονομάζεται και «κύκλος ζωής των αρχών» και αναλύθηκε από τις Finnemore και Sikkink.⁴⁰

Το μοντέλο που πρότειναν οι Finnemore και Sikkink αποτελείται από τρία στάδια: την εμφάνιση, τη διάδοση (που μοιάζει με καταρράκτη) και την εσωτερίκευση των αρχών.⁴¹ Καταλυτικό ρόλο στην εμφάνιση των δομών παίζουν οι θιασώτες των αρχών (*norm entrepreneurs*), οι οποίοι επιχειρούν να πείσουν άλλους δρώντες να αλλάξουν τη συμπεριφορά και τα πιστεύω τους σύμφωνα με τις ιδέες που υποστηρίζουν οι πρώτοι. Όταν μια κρίσιμη μάζα δρώντων ενστερνιστεί αυτές τις ιδέες εμφανίζεται μια κοινωνική δομή κι έπειτα ακολουθεί η διάδοσή της που παρομοιάζεται με επιδημία ή καταρράκτη. Κατά τη διάρκεια της διάδοσης ακόμα περισσότεροι δρώντες ενστερνίζονται τη συγκεκριμένη δομή, με αποτέλεσμα την εσωτερίκευσή της όταν θεωρηθεί δεδομένη και κοινωνικά αποδεκτή. Η ίδια διαδικασία παρατηρείται και για τις συλλογικές ταυτότητες.

Μελετώντας τη διάχυση και τα θέματα που σχετίζονται με αυτό το φαινόμενο, αποκαλύπτονται οι συνέπειες του θεσμικού ισομορφισμού και της διεθνοποίησης των αρχών. Η πρώτη συνέπεια που παρατηρείται είναι το γεγονός ότι η σύγκλιση και η ομοιομορφία αντικαθιστούν την ποικιλομορφία όλο και περισσότερο. Εντούτοις, πρέπει να επισημανθεί ότι τα κράτη, αν και υιοθετούν ίδιες θεσμικές μορφές, δεν δρουν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, καθώς πολλές φορές ενδιαφέρονται κυρίως για τη συμβολική νομιμοποίηση που παρέχουν οι θεσμοί και οι ενέργειές τους στην πραγματικότητα δεν συνάδουν πάντοτε με αυτούς. Η δεύτερη συνέπεια αφορά στην καθιέρωση της ιδέας της διεθνούς κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι δρώντες αποδέχονται κάποια πρότυπα, επειδή αυτά είναι συνδεδεμένα με την αντίληψη μιας διεθνούς κοινότητας που βασίζεται πάνω από όλα σε κοινές αξίες.

Τέλος, ο θεσμικός ισομορφισμός και η διεθνοποίηση των αρχών φανερώνουν διαδικασίες κοινωνικοποίησης, δηλαδή, διαδικασίες μέσα από τις οποίες τα κράτη και οι κοινωνίες τους υιοθετούν τις ταυτότητες και τα συμφέροντα της κυρίαρχης ομάδας ομοειδών κρατών στη διεθνή κοινωνία. Για παράδειγμα, η ευρωπαϊκή κοινωνία επεκτάθηκε και οι αρχές της συνέβαλαν στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων και της εξωτερικής πολιτικής των νέων μελών, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η σημερινή

⁴⁰ Finnemore M. & Sikkink, *op. cit.*

⁴¹ Barnett, *op. cit.*, σελ. 352.

διεθνής κοινωνία κρατών. Παρόλα αυτά, η ισχύς και η ιεραρχία δεν λείπουν από το σκηνικό της παγκόσμιας πολιτικής και ασκούν τη δική τους επίδραση στις διαδικασίες της σύγκλισης και της διεθνοποίησης.

Κεφάλαιο 3^ο: Πολιτικός λόγος και στρατηγική

Το μεγαλύτερο πολιτικό ζήτημα της προηγούμενης δεκαετίας που σχετίζεται με τον πολιτικό λόγο είναι η επιχειρηματολογία των κυβερνήσεων που υποστήριξαν την πολιτική των ΗΠΑ και την επέμβαση στο Ιράκ το 2003. Δύο χρόνια αργότερα, τον Ιανουάριο του 2005, ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε ότι είχαν εγκαταλειφθεί οι προσπάθειες για την εύρεση όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ, παρόλο που αρχικά υπήρχε η πεποίθηση ότι τα όπλα θα βρεθούν. Έμφαση δόθηκε πρώτα στα όπλα, μετά στην ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein και στη συνέχεια στις λανθασμένες πληροφορίες που είχαν δώσει οι μυστικές υπηρεσίες. Προς υπεράσπισή τους απέναντι στην κατηγορία ότι παραπλάνησαν τους λαούς τους, οι ηγέτες των συγκεκριμένων κυβερνήσεων ισχυρίστηκαν ότι ενήργησαν σύμφωνα με τα στοιχεία και τις πληροφορίες που είχαν στα χέρια τους εκείνη την περίοδο.⁴²

Ο λόγος είναι το κυριότερο μέσο με το οποίο τα πολιτικά πρόσωπα προσπαθούν να δικαιολογήσουν, να εξηγήσουν και να νομιμοποιήσουν τις πράξεις τους και σχετίζεται με τις πολιτικές απόψεις και συμπεριφορές.⁴³ Για να κατανοήσουμε, λοιπόν, την πολιτική δραστηριότητα πρέπει να μελετήσουμε τις γλωσσικές στρατηγικές, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους οι πολιτικοί δρώντες παρουσιάζουν συγκεκριμένα θέματα με σκοπό τη διαμόρφωση του πολιτικού σκηνικού, έτσι ώστε να ευνοείται η επίτευξη των στόχων τους.⁴⁴

3.1. Σχέση μεταξύ γλώσσας και πολιτικής

Ας ξεκινήσουμε πρώτα όμως με κάποιες πληροφορίες σχετικά με τη γλώσσα και την επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους, για να καταλάβουμε πώς συνδέονται με την πολιτική. Αν δεχτούμε την άποψη ότι η ομιλία είναι έμφυτη στον άνθρωπο, υπάρχουν δύο ιδέες που σχετίζονται με αυτό το ζήτημα. Σύμφωνα με την πρώτη, η ομιλία προήλθε από γενετική μετάλλαξη του ανθρώπινου οργανισμού, μια ιδέα που υποστηρίζει ο Noam Chomsky⁴⁵ και η οποία δεν αφήνει περιθώρια για σύνδεση μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας. Κατά τη δεύτερη ιδέα, η ομιλία είναι αποτέλεσμα εξέλιξης δομών που ήδη υπήρχαν στον εγκέφαλο του πρωτόγονου ανθρώπου. Πιο

⁴² Joseph, J. E. (2006). *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, σελ. 13.

⁴³ Kettell, Steven (2012). "Dilemmas of Discourse: Legitimising Britain's War on Terror." *The British Journal of Politics & International Relations* 15(2):263.

⁴⁴ *Ibid*, σελ. 265.

⁴⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το έργο του Noam Chomsky βλ. <http://www.chomsky.info/>.

συγκεκριμένα, η ομιλία βασίζεται στην κοινωνική νοημοσύνη, η οποία θεωρείται ειδικό χαρακτηριστικό του πρωτόγονου εγκεφάλου.⁴⁶

Στην αρχαία Ελλάδα, ο Σωκράτης και ο Πλάτωνας θεωρούσαν ότι η πραγματικότητα δεν εξαρτάται από τη γλώσσα, οι Σοφιστές όμως υποστήριζαν ότι ο άνθρωπος είναι ο δημιουργός της πραγματικότητας και η πειθώ είναι το μέσο που χρησιμοποιεί για να πετύχει αυτόν το σκοπό.⁴⁷ Ο Νίτσε επίσης πίστευε ότι η πραγματικότητα υπάρχει μόνο μέσα από τη γλώσσα, ενώ ο Μαρξ θεωρούσε ότι η κοινωνία, ο πολιτισμός και η σκέψη υπάρχουν ανεξάρτητα από τη γλώσσα.⁴⁸ Σίγουρα πάντως η γλώσσα είναι ένα σύστημα γλωσσικών σημείων με βάση το οποίο οι άνθρωποι που ανήκουν σε μια γλωσσική κοινότητα επικοινωνούν.⁴⁹

Όσον αφορά στην επικοινωνία, σύμφωνα με μια άλλη άποψη, η συμπεριφορά των ανθρώπων, ακόμη και αυτή των πρωτόγονων, έχει μακιαβελικά στοιχεία, δηλαδή οι άνθρωποι υιοθετούν στρατηγικές οι οποίες τους εξασφαλίζουν το μέγιστο προσωπικό όφελος στην καθημερινότητά τους, κάτι που παρατηρείται και κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους. Φαίνεται να υπάρχει αντίθεση ανάμεσα στη βασική ιδέα της επικοινωνίας, σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι επικοινωνούν για να μοιραστούν πληροφορίες, και τη μακιαβελική σκέψη. Εντούτοις, το προσωπικό όφελος μπορεί να αυξηθεί αν οι άνθρωποι μοιραστούν τις πληροφορίες με στρατηγικό τρόπο.⁵⁰

Επιπλέον, με τη γλώσσα οι άνθρωποι όχι μόνο ανταλλάσσουν πληροφορίες, αλλά δηλώνουν και την ταύτισή τους με μια ομάδα, η οποία κωδικοποιεί και μοιράζεται πληροφορίες με τα μέλη της. Η ανταλλαγή πληροφοριών βασίζεται στον αμοιβαίο αλτρουισμό των ανθρώπων, δεν αποκλείεται όμως ο συνδυασμός με τη μακιαβελική σκέψη, με απώτερο σκοπό το μέγιστο προσωπικό όφελος ή ακόμη και το μέγιστο ομαδικό όφελος, αν πρόκειται για συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων. Η ιδέα του

⁴⁶ Chilton, Paul (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. Abingdon, Oxon: Routledge, σελ. 17.

⁴⁷ Joseph, *op. cit.*, σελ. 112.

⁴⁸ *Ibid*, σελ. 115.

⁴⁹ **γλώσσα:** Ο όρος είναι του F. de Saussure και δηλώνει το σύστημα γλωσσικών σημείων και των μεταξύ τους σχέσεων (παραδειγματικές, συνταγματικές σχέσεις), το οποίο βρίσκεται «αποτυπωμένο» στο μυαλό των ομιλητών μιας γλωσσικής κοινότητας και με βάση το οποίο επικοινωνούν. Η γλώσσα έχει κοινωνικό χαρακτήρα, αφού αποτελεί προϊόν κοινωνικής σύμβασης ανάμεσα στα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας, επιβάλλεται στο άτομο λόγω της κοινωνικής συμβίωσης και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να τροποποιηθεί από την πρωτοβουλία ενός μόνο ομιλητή. Από το λεξικό γλωσσολογικών όρων στην ιστοσελίδα http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=279 (ανακτήθηκε στις 25/06/2013).

⁵⁰ Chilton, *loc. cit.*

αμοιβαίου αλτρουισμού, βέβαια, θα μπορούσε να αντικατασταθεί από εκείνη της συνεργασίας με στόχο το προσωπικό όφελος.⁵¹

Ενδεχομένως όμως να αναρωτηθεί κανείς πώς συνδέεται η γλώσσα με τον αμοιβαίο αλτρουισμό. Τα ζώα μπορούν να αναπαραστήσουν πράγματα, συνειδητά ή και όχι, γεγονότα και πράξεις που αποτελούν ερεθίσμα, ενώ οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να τα μετα-αναπαραστήσουν, χωρίς δηλαδή την ταυτόχρονη ύπαρξη ενός ερεθίσματος. Αν σκεφτούμε ότι η γλώσσα είναι ένα σύστημα που αποτελείται από σύμβολα τα οποία έχουν απομονωθεί από τα σημεία αναφοράς τους, μπορούμε να καταλάβουμε την εξελικτική πορεία της γλώσσας από τον αμοιβαίο αλτρουισμό και τη συνεργασία μέχρι τη δυνατότητα επικοινωνίας για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, για πράγματα που είναι δυνατόν ή αδύνατον να συμβούν, πάντοτε από τη σκοπιά του ομιλητή ή των ομιλητών.⁵²

Φυσικά, η γλώσσα και η ικανότητα της μετα-αναπαράστασης συνδέονται και με την πολιτική. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να σχεδιάζουν τις μελλοντικές πράξεις και συνεργασίες τους, είναι απαραίτητο ένα μέσο επικοινωνίας το οποίο μπορεί να απομονωθεί από άμεσα σημεία αναφοράς του γενικού πλαισίου της εκάστοτε επικοινωνίας των ανθρώπων. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούν να μοιράζονται τις νοητικές αναπαραστάσεις τους για το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον. Για παράδειγμα, ο δήμαρχος μιας πόλης μπορεί να προσπαθήσει να πείσει τους κατοίκους της να συνεργαστούν για την κατασκευή ενός έργου που θα ωφελήσει όλη την πόλη ή να παρουσιάσει ελκυστικούς στόχους οι οποίοι πιθανότατα είναι αβέβαιοι και εφικτοί μόνο αν οι πολίτες κάνουν μεγάλες θυσίες. Παρατηρείται, λοιπόν, σύνδεση μεταξύ γλώσσας και πολιτικής, αλλά και παράλληλη εξέλιξη και των δύο.⁵³

Η γλωσσική επικοινωνία μπορεί να περιλαμβάνει αληθείς αλλά και αναληθείς πληροφορίες. Αυτό συμβαίνει επειδή από τη μία πλευρά, οι άνθρωποι προσδοκούν ότι θα λάβουν χρήσιμες και ακριβείς πληροφορίες για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα από τη μεταξύ τους επικοινωνία, και από την άλλη πλευρά, τείνουν να συμπεριφέρονται με μακιαβελικό τρόπο, γεγονός που τους ωθεί στην παραπλάνηση των άλλων με τη διαστρέβλωση των πληροφοριών που παρέχουν. Βασικό χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου είναι η προσπάθεια των ομιλητών να προωθήσουν τις δικές τους νοητικές αναπαραστάσεις διαποτίζοντας το λόγο τους με αποδεικτικά στοιχεία, απόψεις ειδικών και αληθείς ισχυρισμούς, ώστε να αποκτήσουν

⁵¹ Chilton, *op. cit.*, σελ. 18.

⁵² Chilton, *loc. cit.*

⁵³ *Ibid*, σελ. 19.

«νομιμοποίηση» (legitimization). Επειδή όμως οι άνθρωποι διαθέτουν νοητικούς μηχανισμούς για την ανίχνευση του ψεύδους, της χειραγώγησης και της παραπλάνησης, οι ομιλητές πρέπει να έχουν προετοιμαστεί, ώστε να «ξεγελάσουν» αυτούς τους μηχανισμούς, προσφέροντας εγγυήσεις για την αλήθεια των επιχειρημάτων τους.⁵⁴

3.2. Στρατηγική χρήση της γλώσσας

Όταν η επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους διαστρεβλώνεται, δηλαδή περιορίζεται με κάποιο τρόπο, μπορούμε να μιλήσουμε για στρατηγική χρήση της γλώσσας, αφού ουσιαστικά σε αυτήν την περίπτωση οι ομιλητές χρησιμοποιούν στρατηγικές σε γλωσσικό επίπεδο με στόχο να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους και όχι απλώς να επικοινωνήσουν. Εντούτοις, η έννοια της στρατηγικής ορίζεται σύμφωνα με το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο. Ο Paul Chilton θεωρεί ότι υπάρχουν γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται με στρατηγικό τρόπο και προτείνει τρεις κατηγορίες στρατηγικής λειτουργίας της γλώσσας.⁵⁵

Η πρώτη κατηγορία είναι ο εξαναγκασμός που από γλωσσολογική άποψη είναι είτε γλωσσικές πράξεις οι οποίες ακολουθούνται από κυρώσεις, νομικές για παράδειγμα, είτε ρόλοι που οι άνθρωποι δεν μπορούν να αποφύγουν ή δεν αντιλαμβάνονται κατά την επικοινωνία τους. Οι πολιτικοί δρώντες χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να εξαναγκάσουν το κοινό τους θέτοντας την ατζέντα ή τα θέματα προς συζήτηση, καθορίζοντας τις σχέσεις μεταξύ των ιδίων και των άλλων ανθρώπων, κάνοντας υποθέσεις για την πραγματικότητα, ελέγχοντας τον τρόπο με τον οποίο οι άλλοι χρησιμοποιούν τη γλώσσα με λογοκρισία και έλεγχο πρόσβασης στην επικοινωνία ή χρησιμοποιώντας γλωσσικά στοιχεία με σκοπό τη συναισθηματική επίδραση.⁵⁶

Η δεύτερη κατηγορία είναι η νομιμοποίηση των πράξεων μέσω του λόγου, καθώς ειδικά στην πολιτική οι ενέργειες των δρώντων δεν περιορίζονται στην άσκηση βίας. Στην πραγματικότητα, τα πολιτικά πρόσωπα επιδιώκουν την υπακοή των άλλων, όμως πρέπει να παρουσιάσουν και τους λόγους για τους οποίους οι πολίτες πρέπει να τους υπακούσουν, είτε κάνοντας ξεκάθαρες δηλώσεις είτε χρησιμοποιώντας υπαινιγμούς. Οι τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν σε γλωσσικό επίπεδο είναι η παράθεση επιχειρημάτων για τις επιθυμίες των ψηφοφόρων, η παρουσίαση γενικών ιδεολογικών αρχών, η προβολή της εικόνας του χαρισματικού ηγέτη, η έμφαση σε αποτελέσματα ή

⁵⁴ *Ibid*, σελ. 23.

⁵⁵ *Ibid*, σελ. 45. Βλ. επίσης Chilton, P. & Schäffner, C. (1997). "Discourse and Politics." *Discourse as Social Interaction*, London: Sage, σελ. 211-215.

⁵⁶ *Ibid*, σελ. 45-46.

επιδόσεις και η θετική παρουσίαση του ομιλητή που συνεπάγεται την αρνητική παρουσίαση των άλλων, όσων δηλαδή είναι στο αντίθετο στρατόπεδο από αυτό του ομιλητή. Η έλλειψη νομιμοποίησης της ομάδας των «άλλων» μπορεί να επιτευχθεί με γλωσσικές πράξεις όπως η επίρριψη ευθυνών, οι κατηγορίες, οι προσβολές, αλλά και με έμφαση στο διαχωρισμό λόγω διαφορών ή συνόρων.⁵⁷

Η νομιμοποίηση και η έλλειψη νομιμοποίησης σχετίζονται με το θετικό πρόσωπο που προβάλλει ο ομιλητής για τον ίδιο, εντάσσοντας τον εαυτό του στην ομάδα των ανθρώπων που προσπαθεί να πείσει και τονίζοντας τη νομιμότητα των πράξεών του, και το αρνητικό πρόσωπο που προβάλλει για την ομάδα όσων δεν ανήκουν σε εκείνη του ομιλητή, η οποία δεν διακρίνεται για τη νομιμότητά της και δέχεται επίθεση από τον ομιλητή. Η αρνητική παρουσίαση των «άλλων», οι κατηγορίες, η αναζήτηση αποδιοπομπαίων τράγων, η περιθωριοποίηση, ο αποκλεισμός, οι ισχυρισμοί περί έλλειψης ηθικής, λογικής και ικανότητας επικοινωνίας έχουν ως στόχο την έλλειψη νομιμοποίησης της ομάδας των «άλλων». Από τη άλλη πλευρά, η θετική παρουσίαση του ίδιου του ομιλητή, ο οποίος ανήκει στην ομάδα του «εμείς» μαζί με το κοινό στο οποίο απευθύνεται, φανερώνεται γλωσσικά με επαίνους, εξηγήσεις, δικαιολογίες, λογικά επιχειρήματα, αλλά και με το κύρος που προσδίδει στον ομιλητή το αξίωμά του.⁵⁸

Η τρίτη κατηγορία για τον Paul Chilton είναι η παρουσίαση της πραγματικότητας με ακριβή ή ανακριβή τρόπο. Πρόκειται δηλαδή για τον ποσοτικό ή ποιοτικό έλεγχο των πληροφοριών. Στον ποσοτικό έλεγχο περιλαμβάνεται η παροχή ανεπαρκών πληροφοριών ή ακόμη και η απόκρυψη πληροφοριών, ενώ στον ποιοτικό έλεγχο περιλαμβάνονται τα ψέματα, ο ευφημισμός, οι παραλείψεις, η άρνηση, οι υπεκφυγές και τα έμμεσα νοήματα.⁵⁹

Αφού, λοιπόν, γλώσσα και πολιτική συνδέονται, είναι ενδιαφέρον να μελετήσουμε το λόγο πολιτικών προσώπων για να βρούμε κρυμμένες στρατηγικές και τεχνικές. Οι ομιλίες αποτελούν βασικό κομμάτι της καριέρας των πολιτικών προσώπων, καθώς μέσω των ομιλιών ανακοινώνουν την πολιτική που πρόκειται να υιοθετήσουν και προσπαθούν να πείσουν τους πολίτες να στηρίξουν τα σχέδιά τους. Υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά στους λόγους των πολιτικών, όπως η ρητορεία, οι ομάδες τριών εννοιών, τα ζεύγη αντιθέτων, οι επαναλήψεις, οι αντωνυμίες και το λεξιλόγιο με βαρύ

⁵⁷ *Ibid*, σελ. 46.

⁵⁸ *Ibid*, σελ. 47.

⁵⁹ *Ibid*, σελ. 46.

σημασιολογικό φορτίο.⁶⁰ Η επιλογή των λέξεων, η σειρά των λέξεων και η δομή των προτάσεων συγκαταλέγονται στους τρόπους με τους οποίους ένα κείμενο μπορεί να αποκτήσει ρητορικό ύφος. Επίσης, η επανάληψη, ο ρυθμός, η χρήση μεταφορών συμβάλλουν στο ύφος του κειμένου. Αυτά τα γλωσσικά στοιχεία συνδυάζονται με το περιεχόμενο και ασκούν μεγαλύτερη επίδραση στο κοινό από την επίδραση που ασκεί ένα επιχείρημα από μόνο του. Σίγουρα, κάποιοι ομιλητές προσπαθούν να θολώσουν την κρίση του κοινού δηλώνοντας όσα τους συμφέρουν περισσότερο, ένα φαινόμενο που είναι γνωστό και ως «spin»,⁶¹ δηλαδή διαστρέβλωση της αλήθειας.⁶²

Τα πολιτικά κόμματα τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο ειδικούς σε θέματα δημοσιών σχέσεων, ώστε να παρουσιάσουν τα γεγονότα στην κοινή γνώμη με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να αποφύγουν τον αρνητικό αντίκτυπο. Τη δεκαετία του '80 οι συγκεκριμένοι ειδικοί ονομάστηκαν «spin doctors»⁶³ από τα ΜΜΕ στην Αμερική, όρος που δηλώνει ότι κάποιος εξαπατά και παρουσιάζει μια ψεύτικη εικόνα που βολεύει τον πολιτικό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους ανάλογα με το επιθυμητό πολιτικό αποτέλεσμα, τον τρόπο παρουσίασης των πληροφοριών και τις μεταφορές που χρησιμοποιούνται, ώστε να επηρεαστεί η κοινή γνώμη. Η τέχνη του «spin» χρησιμοποιείται ουσιαστικά για επιδοκιμασία ή για υπαιτιότητα, μεγεθύνοντας ή μειώνοντας το ρόλο κάποιου ή ακόμα και παραλείποντάς τον, για παράδειγμα με χρήση ενεργητικής ή παθητικής φωνής.⁶⁴

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, για να πει κανείς την αλήθεια χρησιμοποιεί τη ρητορεία⁶⁵, όμως η ρητορεία μπορεί και να παραποιήσει την αλήθεια.⁶⁶ Η ρητορεία, η ικανότητα δηλαδή να μιλά κανείς με ευφράδεια και πειθώ, μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς ενίσχυση της επιχειρηματολογίας, αλλά και προς παραπλάνηση και χειραγώγηση του

⁶⁰ Beard, Adrian (2000). *The Language of Politics*. London: Routledge, κεφ. 3.

⁶¹ *Spin: (present information) to present information or a situation in a particular way, especially one that you or your ideas seem good.* Δηλαδή, ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στην παρουσίαση των πληροφοριών ή μιας κατάστασης με τέτοιο τρόπο ώστε οι ιδέες του ομιλητή να φαίνονται καλές. Από το αγγλο-αγγλικό λεξικό: Oxford University Press (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press.

⁶² Joseph, J. E. (2006). *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, σελ. 112.

⁶³ *Spin doctor: a person whose job is to present information to the public about a politician, an organization, etc. in the way that seems most positive.* Δηλαδή, πρόκειται για το πρόσωπο εκείνο που φροντίζει ώστε οι πληροφορίες που αφορούν σε έναν πολιτικό, έναν οργανισμό κτλ να παρουσιάζονται με όσο πιο θετικό τρόπο γίνεται. Από το αγγλο-αγγλικό λεξικό: Oxford University Press (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press.

⁶⁴ Beard, *op. cit.*, σελ. 29-30.

⁶⁵ **ρητορεία** : 1.(λόγ.) η τέχνη και η ικανότητα του ρήτορα· ρητορική. 2. (ειρ., μειωτ.) τρόπος έκφρασης εντυπωσιακός μόνο στη μορφή, μεγαλόστομος, στομφώδης: *Άσε τις ρητορείες. Κούφιες ρητορείες.* Από το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) στην ιστοσελίδα: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lg=%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF%CE%B1&dq= (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)

⁶⁶ Joseph, *loc. cit.*

κοινού.⁶⁷ Για αυτόν το λόγο, πρέπει να μπορεί κανείς να κατανοήσει τη ρητορεία είτε για να πετύχει το πρώτο –να πει την αλήθεια– είτε για να πετύχει το δεύτερο –να παραποιήσει την αλήθεια.⁶⁸ Οι πολιτικοί υποστηρίζουν ότι πιστεύουν ειλικρινά στις θέσεις τους, όμως κατά τη γνώμη των δύσπιστων πολιτών, απώτερος σκοπός τους είναι να χειραγωγήσουν το κοινό, ώστε να αποκτήσουν ή να διατηρήσουν την ισχύ τους.⁶⁹ Ο Αριστοτέλης προέβη στην εξής κατηγοριοποίηση της πειθούς:

- i. Πειθώ μέσω του χαρακτήρα του ρήτορα,
- ii. Πειθώ μέσω της διάθεσης που δημιουργεί ο ρήτορας στην ψυχή του ακροατή (ή αλλιώς επίκληση στο συναίσθημα), και
- iii. Πειθώ με αληθή ή αληθοφανή επιχειρήματα.⁷⁰

Ο τρόπος που θα χρησιμοποιηθούν οι παραπάνω κατηγορίες της πειθούς και η αντίδραση του κοινού κρίνουν αν ένας πολιτικός είναι ειλικρινής ή δημαγωγός.⁷¹

Με τη ρητορεία ασχολήθηκε και ο Teun A. Van Dijk, ο οποίος με τη μέθοδό του προσπαθεί να δείξει πώς σε όλα τα κράτη και όλες τις γλώσσες η άκρα δεξιά και τα συντηρητικά κόμματα χρησιμοποιούν τις ίδιες ρητορικές στρατηγικές για να δικαιολογήσουν τις ρατσιστικές πολιτικές τους, ενώ ισχυρίζονται ότι δεν είναι ρατσιστικές.⁷² Οι επτά ρητορικές στρατηγικές του Van Dijk είναι οι εξής:

1. Θετική αυτοπαρουσίαση – εθνικιστική ρητορεία
2. Αποποίηση και άρνηση ρατσισμού
3. Αρνητική παρουσίαση των άλλων
4. Αυστηρότητα, αλλά και δικαιοσύνη
5. Για το καλό των άλλων
6. Φωνή λαού και απειλή για αύξηση του ρατσισμού των λευκών
7. Το παιχνίδι των αριθμών

Ας δούμε τις ρητορικές στρατηγικές του Van Dijk πιο αναλυτικά:

1. Το δίπολο «εμείς-εκείνοι» συναντάται πολύ συχνά και διαχωρίζει το συγκεκριμένο κράτος από τον υπόλοιπο κόσμο, από τους αλλοδαπούς, με τη χρήση προτάσεων που δηλώνουν ωστόσο ότι το κράτος είναι ανοιχτό προς τα

⁶⁷ Beard, *op. cit.*, σελ. 35-36.

⁶⁸ Joseph, *loc. cit.*

⁶⁹ Beard, *op. cit.*, σελ. 36.

⁷⁰ Users.sch.gr. «Η θεωρία πειθούς από τη 'Ρητορική' του Αριστοτέλη.»

http://users.sch.gr/symfo/sholio/ekthesi/c_likiu/pitho_Aristotelis.htm (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)

⁷¹ Beard, *op. cit.*, σελ. 37.

⁷² Joseph, *op. cit.*, σελ. 127.

υπόλοιπα κράτη του κόσμου, ώστε να περάσει απαραίτητο το δίπολο που προωθείται. Δίνεται έμφαση στις αρχές και τα ιδανικά του κράτους που συνάδουν με εκείνα όλου του κόσμου.⁷³

2. Η άρνηση ρατσιστικών διαθέσεων είναι πολύ συχνή σε επιχειρήματα που παρουσιάζονται από πολιτικούς και προωθούν ευνοϊκότερη μεταχείριση για μια φυλή ή εθνικότητα σε βάρος μιας άλλης. Άλλες φορές, οι αναφορές σε χαρακτηριστικά που μοιράζεται ένας συγκεκριμένος λαός περιέχουν μεγάλη δόση ρατσισμού.⁷⁴
3. Αυτή η στρατηγική έχει περισσότερη συνάφεια με το ρατσισμό. Πρόκειται για αρνητικά σχόλια εις βάρος μιας μειονότητας ή μιας μειοψηφίας ανθρώπων που δεν παρουσιάζονται όμως ως κομμάτι των ρατσιστικών πολιτικών που προβάλλονται.⁷⁵
4. Η συγκεκριμένη φράση –ή φράσεις παρόμοιες με αυτή– ανήκει στη θετική αυτοπαρουσίαση, έχει ωστόσο πιο πατερναλιστικό ύφος.⁷⁶
5. Αποτελεί μια κίνηση συμπόνιας ή αλτρουισμού και έχει πατερναλιστικό ύφος. Παρουσιάζει μια πολιτική ως κάτι που συμφέρει την πλειοψηφία.⁷⁷
6. Ο ομιλητής αποποιείται οποιοδήποτε ρατσιστικό κίνητρο και προειδοποιεί ότι η ανοχή των πολιτών στις πολιτικές που προωθούν τα δικαιώματα των μειονοτικών ομάδων λιγοστεύει και κατά συνέπεια, θα υπάρξει αύξηση των ρατσιστικών διακρίσεων και όχι μείωση.⁷⁸
7. Πρόκειται για τη ρητορική χρήση στατιστικών στοιχείων που παρουσιάζονται ως απολύτως αντικειμενικά και σπέρνουν το φόβο, ώστε να αλλάξει στάση η κοινή γνώμη.⁷⁹

Οι παραπάνω στρατηγικές χρησιμοποιούνται στον πολιτικό λόγο γύρω από τα θέματα της μετανάστευσης και των πολιτικών δικαιωμάτων. Έχουν προκύψει από σύγκριση πολλών κειμένων που έχουν μελετηθεί γλωσσολογικά. Μέσα από την Κριτική ανάλυση λόγου μπορεί να αποκαλυφθεί η ρητορεία των κυβερνόντων, ώστε να γίνει κατανοητή από άτομα που δεν εμπλέκονται στην πολιτική.⁸⁰

⁷³ *Ibid*, σελ. 128.

⁷⁴ Joseph, *loc. cit.*

⁷⁵ *Ibid*, σελ. 129.

⁷⁶ Joseph, *loc. cit.*

⁷⁷ Joseph, *loc. cit.*

⁷⁸ Joseph, *loc. cit.*

⁷⁹ Joseph, *loc. cit.*

⁸⁰ *Ibid*, σελ. 130.

Όσον αφορά στα υπόλοιπα χαρακτηριστικά των πολιτικών κειμένων, οι ομάδες τριών εννοιών είναι ελκυστικές και δίνουν την αίσθηση ενότητας και ολοκλήρωσης, αν και πολλές φορές είναι απλώς επανάληψη μιας και μόνο έννοιας ή λέξεων με παρόμοια σημασία για μεγαλύτερη έμφαση. Βέβαια, η ένταση της φωνής και ο ρυθμός της ομιλίας μπορούν να ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την επίδραση της επανάληψης. Άλλωστε, τα εξωγλωσσικά χαρακτηριστικά πάντα συμβάλλουν στην επίδραση που ασκεί μια ομιλία στο κοινό. Ενώ στις ομάδες των τριών οι λέξεις συνιστούν έννοιες που συμπληρώνουν η μία την άλλη, στα ζεύγη αντιθέτων υπάρχουν δύο μέρη που παρουσιάζουν μεν αντίθεση, αλλά και επανάληψη σε λεξιλογικό, σημασιολογικό, συντακτικό ή φωνολογικό επίπεδο. Συνήθως, το αρνητικό στοιχείο παρουσιάζεται πρώτο, ώστε να δοθεί έμφαση στο θετικό αμέσως μετά.⁸¹

Ένα άλλο χαρακτηριστικό στο οποίο πρέπει να δοθεί προσοχή είναι οι αντωνυμίες, προσωπικές, κτητικές και δεικτικές, μιας και συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην επίδραση που ασκεί μια ομιλία στο κοινό.⁸² Είναι επίσης μια κατηγορία λέξεων που φανερώνει δείξη,⁸³ αφού για παράδειγμα το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο («εμείς», «εμάς», «μας») δηλώνει ταυτότητα, συμμαχίες, άτομα εντός ή εκτός μιας ομάδας.⁸⁴ “What do they have in common these twins of chaos – terrorism and rogue states with Weapons of Mass Destruction? They are answerable to no democratic mandate, so are unrestrained by the will of ordinary people. They are extreme and inhumane. They detest and fear liberal, democratic and tolerant values. And their aim is to destabilise us.”⁸⁵ Η αντωνυμία «αυτοί» σε συνδυασμό με την αντωνυμία «εμάς» στο παραπάνω απόσπασμα αποκαλύπτουν το διαχωρισμό του κόσμου σε δύο ομάδες, οι οποίες αποκτούν συγκεκριμένες ταυτότητες που δημιουργεί ο ομιλητής με την κατάλληλη επιλογή ουσιαστικών και επιθέτων.

Για παράδειγμα, όταν ένα πολιτικό πρόσωπο θέλει να ανακοινώσει ένα μέτρο που πρόκειται να λάβει, μπορεί να το κάνει με τους εξής πέντε τρόπους:

- i. Μπορεί να χρησιμοποιήσει το πρώτο ενικό πρόσωπο της προσωπικής αντωνυμίας (εγώ),

⁸¹ Beard, *op. cit.*, σελ. 38-40.

⁸² *Ibid*, σελ. 44-45.

⁸³ Σχετικά με τη «δείξη» βλ. http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=52

⁸⁴ Chilton, *op. cit.*, σελ. 56.

⁸⁵ Britishpoliticalspeech.org. “Speech at Labour's local government, women's and youth conferences, Glasgow 2003” 15/02/2003 <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=306>

- ii. Μπορεί να χρησιμοποιήσει το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο της προσωπικής αντωνυμίας (εμείς),
- iii. Μπορεί να αναφερθεί στο αξίωμά του αποφεύγοντας τη χρήση αντωνυμίας,
- iv. Μπορεί να χρησιμοποιήσει παθητική φωνή, και όχι ενεργητική, για να μην λάβει καμία ευθύνη,
- v. Μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα είδος μετωνυμίας,⁸⁶ αναφέροντας το ίδιο το μέτρο, και όχι τον ίδιο, ως υποκείμενο της ενέργειας.⁸⁷

Συγκεκριμένα, η χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου μπορεί να σημαίνει: εγώ και άλλος ένας, εγώ και μια ομάδα, εγώ και ολόκληρη η χώρα, εγώ και η ανθρωπότητα. Επίσης, δίνει την αίσθηση ότι η ευθύνη μοιράζεται σε πολλά άτομα, ειδικά στην περίπτωση δύσκολων αποφάσεων και αβέβαιων πληροφοριών, αλλά και ότι ο πολιτικός είναι στο ίδιο μήκος κύματος με όλη τη χώρα ή όλο τον κόσμο. Όταν όμως πρόκειται για κάτι θετικό και ευχάριστο, ο έπαινος μοιράζεται επίσης. Σχετικά με τη χρήση του πρώτου ενικού προσώπου, δίνεται η αίσθηση της προσωπικής ανάμειξης του ομιλητή, κάτι που είναι ιδιαίτερος σημαντικό όταν ανακοινώνεται κάτι καλό. Ωστόσο, αν τα πράγματα πάνε στραβά αποδίδονται ευθύνες μόνο σε ένα πρόσωπο, σε εκείνο του πολιτικού. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας πρώτο ενικό πρόσωπο ο ομιλητής μοιάζει να αποκόβεται από το σύνολο και τις συλλογικές ευθύνες, δίνοντας την εντύπωση ότι θεωρεί τον εαυτό του πιο σημαντικό από τους υπολοίπους.⁸⁸

Ο λόγος παράγεται και ερμηνεύεται σε σχέση με την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι συνομιλητές χρονικά, τοπικά και επικοινωνιακά. Οι δεικτικές εκφράσεις, όπως οι αντωνυμίες, είναι γλωσσικά στοιχεία που μας βοηθούν να κάνουμε τους κατάλληλους συσχετισμούς ανάμεσα στη δεικτική έκφραση και τα χαρακτηριστικά της κατάστασης μέσα στην οποία χρησιμοποιείται.⁸⁹ Οι εκφράσεις αυτές σχετίζονται: α) με την κοινωνία, δηλαδή με θέματα όπως η κοινωνική δομή και οι σχέσεις ισχύος, β) με τον τόπο, δηλαδή με τον πολιτικό ή γεωπολιτικό χώρο, και γ) με τον χρόνο, δηλαδή με συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Στον πολιτικό λόγο ειδικά, η δείξη βασίζεται σε νοητικά μοντέλα που πηγάζουν από συλλογική γνώση γύρω από τη δομή της

⁸⁶ **μετωνυμία** : σχήμα λόγου κατά το οποίο μια έννοια εκφράζεται με λέξη που δηλώνει άλλη έννοια, η οποία όμως έχει σχέση στενά με την πρώτη, π.χ. ο δημιουργός με το δημιούργημά του, το περιέχον με το περιεχόμενο, το αφηρημένο με το συγκεκριμένο· π.χ. «Όμηρος» αντί «ομηρικά ποιήματα», «Αθήνα» αντί «Αθηναίοι». Από το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) στην ιστοσελίδα: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%B9%CE%B1&dq=

⁸⁷ Beard, *op. cit.*, σελ. 44-45.

⁸⁸ *Ibid.*, σελ. 45.

⁸⁹ Chilton, *loc. cit.*

κοινωνίας, τις ομάδες και τις σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες κοινωνίες. Έτσι, κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις μπορούν να εκφραστούν γλωσσικά με μεταφορές που αφορούν στο χώρο.⁹⁰

3.3. Στρατηγικές νομιμοποίησης στο λόγο

Η γλώσσα αποτελεί εργαλείο ελέγχου και φανερώνει την κοινωνική ισχύ μέσω συγκεκριμένων γλωσσικών χαρακτηριστικών. Υπάρχουν στρατηγικές νομιμοποίησης που χρησιμοποιούν τα πολιτικά πρόσωπα για να δικαιολογήσουν τις ενέργειές τους. Οι συγκεκριμένες στρατηγικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν ενέργειες μέσω συναισθημάτων (κυρίως φόβου), παρουσίασης ενός υποθετικού μέλλοντος, λογικών επιχειρημάτων, απόψεων ειδικών σε διάφορους τομείς και μέσω του αλτρουιστικού αισθήματος.⁹¹ Οι στρατηγικές αυτές θα μπορούσαμε να πούμε ότι μοιάζουν με τις τρεις κατηγορίες της πειθούς που πρότεινε ο Αριστοτέλης, αφού χρησιμοποιούνται για να πεισθεί το κοινό μέσω δημιουργίας συναισθημάτων (φόβου-αλτρουισμού) και παρουσίασης αληθών ή αληθοφανών επιχειρημάτων (με στοιχεία από έρευνες ειδικών).

Νομιμοποίηση είναι η διαδικασία τεκμηρίωσης μιας συμπεριφοράς με επιχειρήματα που εξηγούν τις κοινωνικές πρακτικές, τις ιδέες, τις σκέψεις, τις δηλώσεις των ανθρώπων που παρουσίασαν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά και σχετίζεται με ένα σκοπό για τον οποίο ο ομιλητής χρειάζεται έγκριση και στήριξη, ώστε να αποκτήσει ή να διατηρήσει ισχύ, να γίνει κοινωνικά αποδεκτός, να αποκτήσει δημοτικότητα ή δημοσιότητα ή να βελτιώσει τις σχέσεις του με την κοινότητα κτλ. Συνήθως, ο ομιλητής παρουσιάζει τη συμπεριφορά του, τις θέσεις του, τις προτάσεις του ως το σωστό δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει το κοινό για να κερδίσει στήριξη και αποδοχή, όμως το «σωστό» ορίζεται από την εκάστοτε κοινωνική ομάδα.⁹²

Αν και η νομιμοποίηση χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν κυρίως στο νομικό πλαίσιο, πλέον χρησιμοποιείται και έξω από αυτό με τη σημασία της τεκμηρίωσης ή της δικαιολογίας και είναι κάτι που συναντάμε όχι μόνο σε επίσημες περιστάσεις, όπως είναι η ομιλία ενός πολιτικού προσώπου, αλλά και στην καθημερινότητά μας. Στα μέσα που χρησιμοποιούνται κατά τη διαδικασία της νομιμοποίησης συγκαταλέγονται οι αντικειμενικές πληροφορίες που προέρχονται από επιστημονικές αποδείξεις και οι

⁹⁰ *Ibid*, σελ. 56-57.

⁹¹ Reyes, Antonio (2011). "Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions." *Discourse Society* 22(6): 781.

⁹² *Ibid*, σελ. 782.

προσωπικές εμπειρίες που οδηγούν σε πολιτισμικές γενικεύσεις ή ακόμη και σε κοινωνικά και πολιτισμικά στερεότυπα και ρατσιστικές συμπεριφορές.⁹³

Κοινό χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου και της νομιμοποίησης είναι η σκοπιμότητα, αφού οι πολιτικοί προετοιμάζουν τις ομιλίες τους, ώστε μέσω του λόγου να διατηρήσουν την ισχύ τους και να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Η νομιμοποίηση στο πλαίσιο του πολιτικού λόγου έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού με τις ομιλίες τους οι πολιτικοί προσπαθούν να δικαιολογήσουν την πολιτική ατζέντα τους και να κατευθύνουν ολόκληρα κράτη παρουσιάζοντας τους δικούς τους στόχους ως στόχους που έχουν και οι πολίτες.⁹⁴

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία εξετάζει τις σχέσεις μεταξύ γλώσσας και πολιτικών πρακτικών και ως εκ τούτου εντάσσεται στο θεωρητικό πλαίσιο της κριτικής ανάλυσης λόγου, αφού οι μελετητές του συγκεκριμένου γλωσσολογικού ρεύματος αναλύουν γλωσσικές πρακτικές για να αποκωδικοποιήσουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στη γλώσσα και την ιδεολογία, την ισχύ, το φύλο. Μπορούμε, λοιπόν, να αναλύσουμε τους τρόπους με τους οποίους η νομιμοποίηση πραγματοποιείται σε γλωσσικό επίπεδο.⁹⁵

Ο Theo Van Leeuwen⁹⁶ πρότεινε τέσσερις κατηγορίες νομιμοποίησης μέσω του λόγου:

- i. Αναφορά σε προσωπικότητες που έχουν εξουσία ή στις παραδόσεις, τα έθιμα, το νόμο,
- ii. Αναφορά σε ένα σύστημα αξιών,
- iii. Αναφορά σε λογικές εξηγήσεις, στόχους και θεσμοθετημένη κοινωνική δράση, και
- iv. Ιστορίες στις οποίες οι νόμιμες ενέργειες ανταμείβονται.

Ας δούμε αυτήν την κατηγοριοποίηση πιο λεπτομερώς:

- **Αναφορά σε προσωπικότητες που έχουν εξουσία ή στις παραδόσεις, τα έθιμα, το νόμο**

Ο Theo Van Leeuwen διακρίνει έξι υποκατηγορίες. Αρχικά, κάνει λόγο για προσωπική εξουσία η οποία προέρχεται από το αξίωμα ή την κοινωνική θέση ενός ατόμου. Τα πρόσωπα που έχουν εξουσία δεν είναι απαραίτητο να δικαιολογήσουν τις πράξεις

⁹³ *Ibid*, σελ. 782-783.

⁹⁴ *Ibid*, σελ. 783-784.

⁹⁵ *Ibid*, σελ. 784-785.

⁹⁶ Van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. New York: Oxford University Press, κεφ. 6.

τους, αν και έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν να παρουσιάσουν τους λόγους και τα επιχειρήματά τους. Συνήθως, μέσα στο λόγο υπάρχουν ρήματα όπως το «λέω» και τα συνώνυμά του και κάποια φράση ή ρήμα που δηλώνει υποχρέωση.⁹⁷ Στη συνέχεια, αναφέρει την εξουσία που έχουν οι ειδικοί διαφόρων τομέων, των οποίων οι γνώσεις είτε τονίζονται είτε αποσιωπούνται στην περίπτωση που είναι ευρέως γνωστές και θεωρούνται δεδομένες. Σε γλωσσικό επίπεδο το ρήμα «λέω» και τα συνώνυμά του, καθώς και τα ρήματα που δηλώνουν άποψη ή πεποίθηση εμφανίζονται στο λόγο.⁹⁸ Υπάρχει όμως και η εξουσία που ασκείται από τους ανθρώπους που αποτελούν πρότυπα, αφού ο κόσμος ακολουθεί τη συμπεριφορά τους και ενστερνίζεται τις πεποιθήσεις τους.⁹⁹

Η εξουσία όμως μπορεί να είναι και απρόσωπη, όπως στην περίπτωση των νόμων, των κανόνων και των ρυθμίσεων. Οι απρόσωπες έννοιες γίνονται το υποκείμενο της πρότασης και ουσιαστικά όπως «νόμος», «κανόνας», «πολιτική» κάνουν την εμφάνισή τους στο λόγο.¹⁰⁰ Όταν η εξουσία προέρχεται από αναφορές στην παράδοση, χρησιμοποιούνται ουσιαστικά όπως «παράδοση», «πρακτική», «έθιμο», «συνήθεια» και η νομιμοποίηση προκύπτει από το γεγονός ότι αυτό που υποστηρίζει ο ομιλητής είναι κάτι γίνεται πάντα λόγω παράδοσης, εθίμου, συνήθειας και το γνωρίζουν όλα τα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας.¹⁰¹ Επίσης, όταν η ιδέα του ομιλητή είναι κάτι που αποτελεί κοινή πρακτική όλων ή των περισσοτέρων, τότε νομιμοποιείται λόγω συμμόρφωσης με την πρακτική που ακολουθείται και χρησιμοποιούνται παρομοιώσεις και λέξεις που δείχνουν συχνότητα.¹⁰²

▪ Αναφορά σε ένα σύστημα αξιών

Σε αυτήν την περίπτωση η νομιμοποίηση βασίζεται σε ηθικές αξίες με τη χρήση επιθέτων όπως «καλό», «κακό», «υγιές», «φυσιολογικό», «χρήσιμο» τα οποία παραπέμπουν σε έννοιες που σχετίζονται με την ηθική και τη συλλογική πολιτισμική γνώση. Για αυτόν το λόγο, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία που μας βοηθούν να αναγνωρίσουμε αυτήν τη στρατηγική, αφού οι αξίες καθορίζονται από τον εκάστοτε πολιτισμό και την εκάστοτε κοινωνία.¹⁰³

⁹⁷ *Ibid*, σελ. 106.

⁹⁸ *Ibid*, σελ. 107.

⁹⁹ Van Leeuwen, *loc.cit.*.

¹⁰⁰ *Ibid*, σελ. 108.

¹⁰¹ *Ibid*, σελ. 108-109.

¹⁰² *Ibid*, σελ. 109.

¹⁰³ *Ibid*, σελ. 109-110.

- **Αναφορά σε λογικές εξηγήσεις, στόχους και θεσμοθετημένη κοινωνική δράση**

Ο Van Leeuwen υποστηρίζει ότι η νομιμοποίηση μιας πρακτικής μπορεί να επιτευχθεί μέσω αναφορών σε στόχους και αποτελέσματα που φανερώνουν το λόγο για τον οποίο είναι λογική η πρόταση του ομιλητή, αλλά και σε συμπεριφορές που συνάδουν με το θεσμό στον οποίον ανήκουν οι δρώντες.¹⁰⁴

- **Ιστορίες στις οποίες οι νόμιμες ενέργειες ανταμείβονται**

Οι ιστορίες των οποίων οι πρωταγωνιστές ανταμείβονται επειδή ακολούθησαν νόμιμες πρακτικές ή αποκατέστησαν την τάξη των πραγμάτων μπορούν επίσης να έχουν ως αποτέλεσμα τη νομιμοποίηση και εκφράζουν με πιο παραστατικό τρόπο αυτό που θα συμβεί αν αγνοήσει κανείς τις κοινωνικές πρακτικές και κατά συνέπεια αυτό που υποστηρίζει ο ομιλητής.¹⁰⁵

Μια παρόμοια κατηγοριοποίηση στρατηγικών νομιμοποίησης με αυτή του Van Leeuwen προτείνει ο Antonio Reyes:¹⁰⁶

- i. Νομιμοποίηση μέσω συναισθημάτων,
- ii. Νομιμοποίηση μέσω παρουσίασης ενός υποθετικού μέλλοντος,
- iii. Νομιμοποίηση μέσω λογικών επιχειρημάτων,
- iv. Νομιμοποίηση μέσω απόψεων ειδικών σε διάφορους τομείς, και
- v. Νομιμοποίηση μέσω αλτρουιστικού αισθήματος.

Ας δούμε πιο αναλυτικά τη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση:

- **Νομιμοποίηση μέσω συναισθημάτων**

Η επίκληση στο συναίσθημα δίνει τη δυνατότητα στα πολιτικά πρόσωπα να αλλάζουν τη γνώμη των συνομιλητών ή του κοινού τους γύρω από ένα θέμα. Με την αρνητική παρουσίαση των κοινωνικών ή πολιτικών δρώντων και την έμφαση σε αρνητικά στοιχεία των προσωπικοτήτων τους ή των πράξεών τους, δημιουργούνται δύο πλευρές στο εκάστοτε ζήτημα. Από τη μία πλευρά, ο ομιλητής και το κοινό ανήκουν στην ομάδα του «εμείς», και από την άλλη πλευρά, οι κοινωνικοί ή πολιτικοί δρώντες που προβάλλονται με αρνητικό τρόπο ανήκουν στην ομάδα του «εκείνοι» ή «οι άλλοι», διαχωρισμός που πραγματοποιείται με τη βοήθεια εκφράσεων και αναφορών που σχετίζονται με το «εμείς» και το «οι άλλοι». Μελετητές όπως ο Teun A. van Dijk και η

¹⁰⁴ *Ibid*, σελ. 113-117.

¹⁰⁵ *Ibid*, σελ. 117-118.

¹⁰⁶ Reyes, *op. cit.*, σελ. 785.

Ruth Wodak μιλούν για θετική παρουσίαση του εαυτού μας και αρνητική παρουσίαση του άλλου, ενώ ο Paul Chilton κάνει λόγο για δημιουργία αισθημάτων φόβου απέναντι στα άτομα που βρίσκονται εκτός της ομάδας του «εμείς», φόβου για καταστροφή, τρέλα, θάνατο.¹⁰⁷

Τα συναισθήματα είναι προβλέψιμα και η αντίληψή μας για την πραγματικότητα βασίζεται στη σχέση μεταξύ συναισθημάτων και κοινωνικής συμπεριφοράς, αν και τα συναισθήματα μπορούν να διαστρεβλώσουν αυτή μας την αντίληψη. Οι λεπτές σημασιολογικές διαφορές των λέξεων σε κοινωνικό, πολιτισμικό, ιστορικό και πολιτικό επίπεδο που προκαλούνται στο μυαλό του αναγνώστη ή του ακροατή συνδέονται σε συναισθηματικό επίπεδο με προηγούμενες εμπειρίες. Τα πολιτικά πρόσωπα, λοιπόν, πολλές φορές χειρίζονται τα συναισθήματα των πολιτών με συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να πετύχουν τους στόχους τους και να υλοποιήσουν τα πολιτικά τους σχέδια, με κυριότερο παράδειγμα αυτό της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και της προσπάθειας νομιμοποίησης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας.¹⁰⁸

Ο φόβος είναι ίσως το συναίσθημα που μπορεί να προκαλέσει κανείς στους συνομιλητές του ή στο κοινό του με τα καλύτερα αποτελέσματα, πείθοντάς τους να ρισκάρουν τη ζωή τους, να πάνε στην πρώτη γραμμή του πολέμου και να πολεμήσουν για κάποιο σκοπό. Το αίσθημα του φόβου στον πολιτικό λόγο προκαλείται μέσω της δαιμονοποίησης του εχθρού με την απόδοση αρνητικών ηθικών χαρακτηριστικών και φρικαλέων πράξεων, δηλαδή με την αρνητική παρουσίαση του άλλου.¹⁰⁹

- **Νομιμοποίηση μέσω παρουσίασης ενός υποθετικού μέλλοντος**

Άλλη μία στρατηγική νομιμοποίησης είναι η παρουσίαση μιας μελλοντικής απειλής που απαιτεί άμεση δράση, για παράδειγμα με τη χρήση υποθετικών λόγων.¹¹⁰ “But unless the world takes a stand on this issue of WMD and sends out a clear signal, we will rue the consequences of our weakness.” δηλαδή «Αν ο κόσμος δεν αντιμετωπίσει το θέμα των όπλων μαζικής καταστροφής, θα μετανιώσουμε για την αδυναμία μας.»¹¹¹ Έτσι, η νομιμοποίηση αποκτά ένα χρονικό πλαίσιο και έχει παρελθόν, παρόν και μέλλον, αφού στο παρόν απαιτούνται άμεσες ενέργειες που σχετίζονται με μια αιτία που ανήκει στο παρελθόν και μια συνέπεια που θα προκύψει στο μέλλον. Δηλαδή, η αιτία του τωρινού

¹⁰⁷ *Ibid*, σελ. 785-786.

¹⁰⁸ *Ibid*, σελ. 788-789.

¹⁰⁹ *Ibid*, σελ. 790.

¹¹⁰ *Ibid*, σελ. 786.

¹¹¹ Guardian.co.uk. “Full Text: Tony Blair’s Speech.” 07/01/2003
<http://www.guardian.co.uk/politics/2003/jan/07/foreignpolicy.speeches>

προβλήματος ανήκει στο παρελθόν, αλλά απαιτεί άμεση λήψη μέτρων για να αποφευχθεί η επανάληψη του προβλήματος στο μέλλον και το μέλλον περιγράφεται ανάλογα με τις ενέργειες που θα πραγματοποιηθούν στο παρόν. Οι επιλογές ουσιαστικά είναι δύο: αν δεν γίνει αυτό που προτείνει ο ομιλητής, το παρελθόν θα επαναληφθεί στο μέλλον ή αν γίνει αυτό που προτείνει ο ομιλητής, το πρόβλημα θα λυθεί και οι άνθρωποι θα απολαύσουν τα αγαθά της ζωής και αξίες όπως η ελευθερία και η ευτυχία.¹¹²

Οι πολιτικοί ως επί το πλείστον παρουσιάζουν ένα μέλλον τρομακτικό και καταστροφικό αντί να αναφέρουν γεγονότα. Επαναλαμβάνοντας αυτό το σενάριο μάλιστα ενισχύεται η κοινή πεποίθηση που προσπαθούν να δημιουργήσουν με τη συγκεκριμένη στρατηγική. Στόχος είναι στο τέλος οι πολίτες να πιστέψουν ότι η κατάσταση είναι ακριβώς όπως την περιγράφουν τα πολιτικά πρόσωπα. Επομένως, η απόφαση που έχουν λάβει φαίνεται απολύτως φυσιολογική ή ακόμη και μοναδική. Έμφαση, λοιπόν, δίνεται στο μέλλον, όχι στο παρόν, και δεν τίθενται ερωτήσεις σχετικά με τη λήψη της απόφασης.¹¹³ Όταν, μάλιστα, οι ισχυρισμοί για το τρομακτικό μέλλον ανακοινώνονται σαν γεγονός, τότε η δύναμη του μηνύματος και η συναισθηματική επίδραση αυξάνονται.¹¹⁴ “If we do not confront these twin menaces of rogue states with WMD and terrorism, they will not disappear. They will just feed and grow on our weakness.”¹¹⁵

▪ **Νομιμοποίηση μέσω λογικών επιχειρημάτων**

Τα πολιτικά πρόσωπα προσπαθούν πολλές φορές να εκλογικεύσουν τις ενέργειές τους παρουσιάζοντας τη λήψη των αποφάσεων ως μια προσεγμένη διαδικασία κατά την οποία έχει αξιολογηθεί η κατάσταση με μεγάλη προσοχή. Βέβαια, η εκλογίκευση ορίζεται και διαμορφώνεται από την εκάστοτε κοινωνία, με την έννοια ότι για κάθε κοινωνία το λογικό μπορεί να είναι διαφορετικό. Αν το λογικό για μια κοινωνία ισοδυναμεί με εκτενή έρευνα και εξέταση όλων των εναλλακτικών πριν τη λήψη μιας απόφασης, τότε οι πολιτικοί χρησιμοποιώντας τη στρατηγική της εκλογίκευσης θα τονίσουν ότι έχουν ακολουθήσει τη λογική οδό για να αποφασίσουν τον τρόπο με τον

¹¹² Reyes, *op. cit.*, σελ. 793.

¹¹³ *Ibid*, σελ. 794.

¹¹⁴ *Ibid*, σελ. 796.

¹¹⁵ Britishpoliticalspeech.org. “Speech at Labour's local government, women's and youth conferences, Glasgow 2003” 15/02/2003 <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=306>

οποίο θα χειριστούν μια κατάσταση ή ένα πρόβλημα.¹¹⁶ Πολλές φορές οι λογικές αποφάσεις βασίζονται σε ήθη και αξίες που χαρακτηρίζουν την εκάστοτε κοινωνία.¹¹⁷

- **Νομιμοποίηση μέσω απόψεων ειδικών**

Η γνώμη των ειδικών σε διάφορους τομείς προβάλλεται αρκετά συχνά στον πολιτικό λόγο προς στήριξη των όσων δηλώνουν τα πολιτικά πρόσωπα, ώστε να αποκτήσει περισσότερη εγκυρότητα ο λόγος τους. Τα συγκεκριμένα πρόσωπα παρουσιάζονται ως έγκυρες πηγές που παρέχουν επίσημες πληροφορίες, επομένως ο λόγος τους τυγχάνει μεγαλύτερης προσοχής και αποδοχής. Η εγκυρότητα μπορεί να είναι αποτέλεσμα της θέσης που κατέχει ο ομιλητής ή αναφοράς στη γνώμη ενός προσώπου που έχει κύρος και ο λόγος με αυτόν τον τρόπο γίνεται πιο πειστικός και αξιοπρόσεκτος. Εκτός όμως από τις έγκυρες πηγές, εγκυρότητα μπορούν να προσδώσουν και στοιχεία που δηλώνουν ακρίβεια, όπως οι αριθμοί, οι οποίοι μπορεί να αποτελούν μέρος της γνώμης των ειδικών.¹¹⁸

Όσον αφορά στο γλωσσολογικό επίπεδο, όταν ο ομιλητής χρησιμοποιεί τη στρατηγική αυτή, στο κείμενο γίνεται χρήση εισαγωγικών και ρημάτων όπως «λέω», «ανακοινώνω», «αναφέρω» κτλ, αλλά και ευθύ ή πλαγίου λόγου, αφού ο ομιλητής μεταφέρει απόψεις άλλων προσώπων. Αυτές οι απόψεις όχι μόνο προσδίδουν εγκυρότητα και ενισχύουν τα λεγόμενα του ομιλητή, αλλά σε περίπτωση λάθους στο μέλλον συμβάλλουν και στον καταμερισμό των ευθυνών, οι οποίες βαραίνουν και τον ομιλητή και τους ειδικούς των οποίων τις απόψεις εκείνος μεταφέρει.¹¹⁹

- **Νομιμοποίηση μέσω αλτρουισμού**

Τα πολιτικά πρόσωπα και οι κοινωνικοί δρώντες φροντίζουν ώστε οι προτάσεις τους να μην προβάλλονται ως ιδιοτελείς πράξεις που εξυπηρετούν προσωπικά συμφέροντα, για αυτόν το λόγο τονίζουν ότι υπηρετούν τους ψηφοφόρους τους δουλεύοντας για το κοινό καλό και για τη βελτίωση των συνθηκών της κοινότητας. Έτσι, οι αποφάσεις και τα σχέδιά τους προβάλλονται ως ευεργετικά για την ομάδα ή την κοινωνία στο σύνολό της, είτε πρόκειται για την ομάδα/κοινωνία στην οποία ανήκουν αυτά τα πρόσωπα είτε πρόκειται για μια ομάδα/κοινωνία που χρειάζεται βοήθεια. Κύριο μέλημα, λοιπόν, φαίνεται πως είναι η ευημερία και ο αλτρουισμός, έννοιες που συνδέονται με ένα σύστημα αξιών. Η συγκεκριμένη στρατηγική νομιμοποίησης συνάδει με «Το Παραμύθι

¹¹⁶ Reyes, *op. cit.*, σελ. 786.

¹¹⁷ *Ibid*, σελ. 798-799.

¹¹⁸ *Ibid*, σελ. 786-787.

¹¹⁹ *Ibid*, σελ. 800.

του Δίκαιου Πολέμου» του Lakoff¹²⁰ το οποίο περιλαμβάνει έναν κακό, ένα θύμα και έναν ήρωα.¹²¹

Στον Δυτικό κόσμο, συνήθως χρησιμοποιείται το παραμύθι του «δίκαιου πολέμου» όταν πρόκειται για έναν πόλεμο που σχετίζεται με ζητήματα ηθικής. Σε αυτό το παραμύθι υπάρχει ένας κακός, ένα θύμα και ένας ήρωας, αν και το θύμα και ο ήρωας μπορεί να είναι το ίδιο πρόσωπο, ή μάλλον το ίδιο κράτος.¹²² Η συγκεκριμένη μεταφορά μας παραπέμπει στη μεταφορά του κακού που παρουσιάζεται ως δαίμονας, αφού αποκλείει την πιθανότητα συζήτησης με λογικά επιχειρήματα μεταξύ του ήρωα και του κακού.

Η ιστορία εκτυλίσσεται ως εξής: Ο κακός διαπράττει ένα έγκλημα εις βάρος ενός αθώου θύματος εξαιτίας της ανισορροπίας ισχύος μεταξύ τους, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ηθικής ανισορροπίας. Ο ήρωας είτε προσπαθεί να βρει βοήθεια, είτε αποφασίζει να παλέψει μόνος, κάνοντας θυσίες, ξεπερνώντας δυσκολίες και πραγματοποιώντας ένα επίπονο ταξίδι, διασχίζοντας ακόμα και θάλασσες, για να φτάσει σε μια επικίνδυνη περιοχή. Ο κακός διακρίνεται από έμφυτη κακία, σε βαθμό που μοιάζει με τέρας και δεν ωφελεί να συζητήσει ο ήρωας μαζί του για τον λογικεύσει, επομένως η μόνη επιλογή είναι η μάχη, στην οποία ο ήρωας νικά, σώζει το θύμα και αποκαθιστά την ηθική ισορροπία. Άρα, ο ήρωας πάντα ενεργεί με εντιμότητα, αποδεικνύει την ανδροπρέπειά του, αποκτά δόξα, κερδίζει τον έπαινο όλης της κοινότητας, την ευγνωμοσύνη του θύματος και επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η θυσία άξιζε τον κόπο.¹²³

Αν ένας πολιτικός θέλει να δικαιολογήσει την απόφαση του κράτους του να συμμετάσχει σε πόλεμο βασιζόμενος στην ηθική, τότε μπορεί να χρησιμοποιήσει δύο μεταφορικούς ορισμούς της παραπάνω ιστορίας, ανάλογα με τις απαντήσεις στα ερωτήματα: «Ποιο είναι το θύμα;», «Ποιος είναι ο κακός;», «Ποιος είναι ο ήρωας;», «Τι έγκλημα έχει διαπραχθεί;», «Τι μπορεί να θεωρηθεί νίκη στη συγκεκριμένη περίπτωση;». Σύμφωνα με τον πρώτο ορισμό του παραμυθιού, ο στόχος είναι η αυτοάμυνα, ενώ σύμφωνα με τον δεύτερο, ο στόχος είναι η διάσωση του θύματος.¹²⁴

Συναντούμε πολύ συχνά τη στρατηγική της νομιμοποίησης μέσω αλτρουισμού στον πολιτικό λόγο, αφού τα ευεργετήματα κυρίως στους φτωχούς, τους αθώους και τους

¹²⁰ Lakoff, George (1991). "Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf." *Vietnam Generation Journal & Newsletter* 3(3).

¹²¹ Reyes, *op. cit.*, σελ. 787.

¹²² Lakoff, *op. cit.*

¹²³ Lakoff, *op. cit.*

¹²⁴ Lakoff, *op. cit.*

αδυνάτους προκαλούν θετικούς συνειρμούς και θετικές αντιδράσεις που συμβάλλουν στη νομιμοποίηση μιας ενέργειας η οποία δεν φαίνεται να είναι προϊόν εγωισμού ή ιδιοτέλειας.¹²⁵ Βέβαια, ο αλτρουισμός είναι μια αξία του Δυτικού κόσμου που οι πολιτικοί πολλές φορές πιστεύουν ότι ισχύει για όλον τον κόσμο και θεωρούν ότι ενδεχομένως οι φαινομενικά αλτρουιστικές τους πράξεις είναι αυτό που χρειάζεται κάθε κοινωνία που υποφέρει.¹²⁶

Όλες οι παραπάνω στρατηγικές έχουν όμως ένα κοινό χαρακτηριστικό και αυτό είναι η γενική στρατηγική του διαχωρισμού ανάμεσα στο «εμείς» και το «οι άλλοι». Η ομάδα του «εμείς» περιλαμβάνει τον ομιλητή και το κοινό του και από τη συγκεκριμένη ομάδα αποκλείονται «οι άλλοι» που χαρακτηρίζονται από τρέλα, παραφροσύνη, κακία και έλλειψη ηθικής. Ο ομιλητής ανήκει στο «εμείς» και συμπεριφέρεται λογικά, ηθικά, σωστά και με σεβασμό, αλλά μάχεται και για έναν καλό σκοπό, δηλαδή για τη δημοκρατία και την ελευθερία, για τους αθώους, τους ανυπεράσπιστους και όσους υποφέρουν γενικά. Από την άλλη πλευρά, δίνεται έμφαση στο ποιόν των «άλλων», στο χαρακτήρα τους και τις πράξεις τους στο παρελθόν ή στο μέλλον. Το κύρος του αξιώματος που κατέχει ο ομιλητής προσδίδει στο λόγο του εγκυρότητα, η οποία ασκεί επιρροή στο κοινό με αποτέλεσμα η επίκληση στο συναίσθημα να έχει ακόμη καλύτερα αποτελέσματα.¹²⁷ Οι συγκεκριμένες στρατηγικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά και διέπονται από το διαχωρισμό «εμείς»-«οι άλλοι» που σε περίπτωση νομιμοποίησης της μιας πλευράς, το αποτέλεσμα είναι η έλλειψη νομιμοποίησης για την άλλη.¹²⁸

3.4. Νομιμοποίηση και ήπια ισχύς

Ο πόλεμος στο Ιράκ πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο μιας έντονης διαμάχης σχετικά με τους λόγους κήρυξης του πολέμου και τα πιθανά αποτελέσματά του.¹²⁹ Σύμφωνα με τον Joseph Nye¹³⁰, η ήπια ισχύς είναι η δύναμη που έχει κάποιος να κάνει τους άλλους να θέλουν αυτό που θέλει ο ίδιος. Μάλιστα, υποστηρίζει ότι η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ σκληρής και ήπιας ισχύος, δηλαδή στρατιωτικής-οικονομικής και συμβολικής ισχύος μέσω της πειθούς, είναι πολύ σημαντική για τη μελέτη της διεθνούς πολιτικής.¹³¹

¹²⁵ Reyes, *op. cit.*, σελ. 800.

¹²⁶ *Ibid*, σελ. 802.

¹²⁷ *Ibid*, σελ. 787-788.

¹²⁸ *Ibid*, σελ. 803-804.

¹²⁹ Chouliaraki, Lilie (2007). *The Soft Power of War*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

¹³⁰ Nye, Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, σελ.5.

¹³¹ Chouliaraki, *op. cit.*, σελ. 2.

Στόχος της ήπιας ισχύος είναι η νομιμοποίηση του πολέμου, αλλά και ενός νέου οράματος για τον κόσμο, σύμφωνα με τη Λιλή Χουλιάρáκη, ενώ ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η ήπια ισχύς είναι πολύπλευρος, με τον πολιτικό λόγο και το λόγο των μέσων μαζικής ενημέρωσης να πρωταγωνιστούν. Ο πολιτικός λόγος αφορά κυρίως σε θεσμικές πρακτικές, όπως οι συνεδριάσεις του κοινοβουλίου και οι ομιλίες των πολιτικών προσώπων μπροστά στους πολίτες.¹³²

Όσον αφορά στη νομιμότητα, αξίζει να σημειωθεί ότι παρά το θεσμικό πλαίσιο του πολιτικού λόγου, ουσιαστικά στόχος του δεν παύει να είναι το ευρύτερο κοινό, αφού προβάλλεται μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης.¹³³ Ο Nye λέει χαρακτηριστικά ότι στον κόσμο της πληροφορίας η πολιτική έχει γίνει εν μέρει ένας ανταγωνισμός νομιμοποίησης και αξιοπιστίας, σε τέτοιο βαθμό ώστε η παροχή πληροφοριών και η ικανότητα της πειθούς να είναι σημαντική πηγή ισχύος.¹³⁴ Στην περίπτωση του πολέμου στο Ιράκ, η ανάγκη για νομιμοποίηση και αξιοπιστία βασίστηκε στο επιχείρημα του ανθρωπιστικού σκοπού που αποτελεί επιχείρημα ηθικής, αφού νομική βάση για τη στρατιωτική επέμβαση δεν υπήρχε. Η επιχειρηματολογία υπέρ του πολέμου στηρίχθηκε στην ειρήνη, την ασφάλεια και την τρομοκρατία. Οι Ιρακινοί που υπέφεραν λόγω του δικτατορικού καθεστώτος και η απειλή της υποτιθέμενης κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής παρουσιάζονταν ως επαρκείς λόγοι για την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein.¹³⁵

Ωστόσο, ο πολιτικός λόγος δεν είναι το μοναδικό μέσο νομιμοποίησης του πολέμου, μιας και η νομιμοποίηση μπορεί να επιτευχθεί και μέσω της ψυχαγωγίας, όπως ο κινηματογράφος και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, κάτι που δεν θα μας απασχολήσει όμως στην παρούσα εργασία. Ο ρόλος της ήπιας ισχύος στην προσπάθεια νομιμοποίησης του πολέμου γίνεται φανερός αν σκεφτούμε ότι η σκληρή ισχύς είναι απαραίτητο να πλαισιωθεί από τις αξίες της ανθρωπιστικής δράσης και της παγκόσμιας ασφάλειας.¹³⁶

Η κύρια γλωσσική στρατηγική για να ξεπεραστούν οι διαφωνίες στον πολιτικό λόγο είναι η προβολή μιας διεθνούς κοινότητας που έχει διαμορφωθεί με βάση τον πολιτισμικό και πολιτικό διαχωρισμό ανάμεσα στο «εμείς» και το «οι άλλοι», εν προκειμένω η πολιτισμένη Δύση και η απειλή των τρομοκρατών του Ισλάμ. Το Ιράκ, λοιπόν, προβάλλεται ως εγκληματίας που έχει σχέση με τη διεθνή τρομοκρατία και ως ο κακός της ιστορίας, αφού χαρακτηρίζεται από παράλογη συμπεριφορά και ροπή

¹³² Chouliaraki, *loc. cit.*

¹³³ *Ibid*, σελ. 3-4.

¹³⁴ Nye, *op. cit.*, σελ. 31.

¹³⁵ Chouliaraki, *op. cit.*, σελ. 4.

¹³⁶ *Ibid*, σελ. 4-5.

προς την καταστροφή και το θάνατο. Ταυτίζεται επίσης αποκλειστικά με την Ανατολή και έρχεται σε αντίθεση με τις αξίες του Δυτικού κόσμου που παρουσιάζονται ουσιαστικά ως παγκόσμιες αξίες.¹³⁷

¹³⁷ *Ibid*, σελ. 5-6.

Κεφάλαιο 4^ο: Κριτική ανάλυση λόγου

4.1. Το πεδίο της ανάλυσης λόγου

Η σημασία της λέξης «λόγος»¹³⁸ πολλές φορές χρησιμοποιείται με ασάφεια και άλλοτε με συγκεκριμένο τρόπο ανάλογα με το περιβάλλον μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται. Η γενική ιδέα που διέπει τον λόγο είναι ότι η δομή της γλώσσας βασίζεται σε σχήματα οργάνωσης της ανθρώπινης ομιλίας στο πλαίσιο διαφόρων τομέων της κοινωνικής ζωής, όπως είναι για παράδειγμα ο ιατρικός ή ο πολιτικός λόγος, και ανάλυση λόγου θεωρείται η ανάλυση των συγκεκριμένων σχημάτων. Για να διασαφηνιστούν, όμως, η έννοια του λόγου, η λειτουργία του και ο τρόπος ανάλυσής του είναι απαραίτητος ένας σαφέστερος ορισμός, αν και δεν υπάρχει μια γενική συμφωνία που να συμβάλει σε αυτήν την προσπάθεια, δεδομένου ότι η ανάλυση του λόγου σχετίζεται με διεπιστημονικές προσεγγίσεις που ερευνούν μια ποικιλία κοινωνικών πεδίων και κλάδων σπουδών. Ωστόσο, ο λόγος θα μπορούσε αρχικά να οριστεί ως ένας ιδιαίτερος τρόπος ομιλίας ή κατανόησης του κόσμου και των επιμέρους διαστάσεών του.¹³⁹

Όσον αφορά στην ανάλυση του λόγου, οι δύο σημαντικότερες προσεγγίσεις στο πλαίσιο του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού¹⁴⁰ είναι η θεωρία του λόγου (*discourse theory*) του Ernesto Laclau και της Chantal Mouffe και η κριτική ανάλυση λόγου (*critical discourse analysis*). Βασική θέση και των δύο προσεγγίσεων είναι ότι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μιλούν, όχι μόνο αντανακλά τον κόσμο, τις ταυτότητες και τις κοινωνικές σχέσεις τους, αλλά συμβάλλει και στη δημιουργία ή ακόμα και στην αλλαγή τους. Η επιλογή των συγκεκριμένων προσεγγίσεων ανάμεσα στις διάφορες θεωρήσεις του πεδίου της ανάλυσης λόγου βασίστηκε στο γεγονός ότι η μέθοδος και τα συμπεράσματα στα οποία μπορούν να καταλήξουν είναι πολύ χρήσιμα στο κοινωνικοπολιτισμικό και το πολιτικό πεδίο. Μπορούν να συμβάλουν, δηλαδή, στη μελέτη του ρόλου που παίζει η γλώσσα σε κοινωνικοπολιτισμικές και πολιτικές

¹³⁸ **Λόγος:** 1. η δυνατότητα, η ικανότητα του ανθρώπου να μιλάει και να διατυπώνει τη σκέψη του· ομιλία 2. σύστημα έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων· γλώσσα 3. καθετί που λέει κάποιος, λέξη, φράση, κουβέντα 4. εκτενής ομιλία μπροστά σε ακροατήριο για την ανάπτυξη ενός θέματος, αγόρευση. Από το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) στην ιστοσελίδα: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82&dq=

¹³⁹ Jørgensen, Marianne W. & Philips, Louise (2002). *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Μέθοδος*, μτφρσ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ, σελ. 17-18.

¹⁴⁰ Συνήθως, στο πεδίο της ανάλυσης λόγου συναντάται ο όρος «κοινωνικός κονστρουξιονισμός», ώστε να μην υπάρξει σύγχυση με τον κονστρουκτιβισμό του Piaget.

εξελιξίς. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι στην παρούσα μελέτη δεν καλύπτονται όλες οι χρήσεις του όρου «ανάλυση λόγου», ο οποίος χρησιμοποιείται και σε άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα στη γλωσσολογία με την ανάλυση των σχέσεων ανάμεσα σε προτάσεις και εκφράσεις.¹⁴¹

Οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις παρουσιάζουν τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές. Αρχικά, ανήκουν στο πλαίσιο του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού. Εντούτοις, μιας και προέρχονται από διαφορετικούς γνωστικούς κλάδους, διαφέρουν στο εύρος των λόγων και στο επίκεντρο της ανάλυσής τους. Πιο συγκεκριμένα, δεν συμφωνούν στο αν οι λόγοι διαμορφώνουν το κοινωνικό πεδίο στο σύνολό του ή αν συγκροτούνται και οι ίδιοι από άλλες διαστάσεις του κοινωνικού πεδίου. Επίσης, είτε αναλύουν τον ανθρώπινο λόγο στις καθημερινές κοινωνικές σχέσεις είτε υιοθετούν μια πιο αφηρημένη περιγραφή των λόγων που απαντώνται στην κοινωνία. Δεδομένου ότι, οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις προσφέρουν διαφορετικές γνώσεις γύρω από το φαινόμενο που επιχειρούν να ερευνήσουν, ο συνδυασμός τους συμβάλλει στην καλύτερη κατανόησή του. Καθορίζοντας τη γνώση που αποφέρει η κάθε προσέγγιση, είναι δυνατόν να διαμορφωθεί ένα συνεκτικό ερευνητικό πλαίσιο με τις κατάλληλες τροποποιήσεις.¹⁴²

4.2. Κριτική ανάλυση λόγου

Αντικείμενο της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι η διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στον λόγο και τις κοινωνικοπολιτισμικές διεργασίες σε διάφορους κοινωνικούς τομείς. Ο όρος «κριτική ανάλυση λόγου» χρησιμοποιείται με δύο σημασίες: α) για την προσέγγιση του Norman Fairclough στο πεδίο της ανάλυσης του λόγου και β) για ένα ευρύτερο κίνημα της ανάλυσης λόγου που περιλαμβάνει στους κόλπους του ποικίλες προσεγγίσεις με αρκετές ομοιότητες και διαφορές, αλλά και με κάποια βασικά στοιχεία που είναι κοινά σε όλες τις προσεγγίσεις.¹⁴³

1. Ο χαρακτήρας των κοινωνικοπολιτικών διαδικασιών και δομών είναι εν μέρει γλωσσικός-ρηματικός.

Οι πρακτικές του λόγου συμβάλλουν στη συγκρότηση του κοινωνικού κόσμου, των κοινωνικών ταυτοτήτων και των κοινωνικών σχέσεων, καθώς είναι μια σημαντική μορφή κοινωνικής πρακτικής. Επίσης, βοηθούν εν μέρει την κοινωνικοπολιτισμική αναπαραγωγή και αλλαγή, αφού τα κοινωνικά φαινόμενα δεν έχουν όλα γλωσσικό-ρηματικό χαρακτήρα. Η κριτική ανάλυση λόγου στοχεύει στην ανάδειξη της

¹⁴¹ Jørgensen & Philips, *op. cit.*, σελ.18-19.

¹⁴² *Ibid*, σελ. 20-22.

¹⁴³ *Ibid*, σελ. 116-117.

γλωσσικής-ρηματικής διάστασης των κοινωνικοπολιτισμικών φαινομένων και των διαδικασιών μέσα από τις οποίες αυτά αλλάζουν.¹⁴⁴

2. Ο λόγος συγκροτεί και συγκροτείται

Ο λόγος είναι μία μορφή κοινωνικής πρακτικής που όχι μόνο συμβάλλει στη συγκρότηση του κοινωνικού κόσμου, αλλά και ο ίδιος συγκροτείται από άλλες κοινωνικές πρακτικές. Αυτό σημαίνει ότι έχει μια διαλεκτική σχέση με τις άλλες διαστάσεις της κοινωνίας, επομένως αντανακλά τις κοινωνικές δομές, τις διαμορφώνει και τις αναδιαρθρώνει. Κατά τον Fairclough, οι ρηματικές πρακτικές επηρεάζονται από δυνάμεις μη-ρηματικού χαρακτήρα. Για τους ερευνητές της κριτικής ανάλυσης του λόγου, η γλώσσα είναι μία μορφή δράσης με την οποία οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τον κόσμο, αλλά και μία κοινωνικά και ιστορικά καθορισμένη μορφή δράσης που βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με τις άλλες διαστάσεις του κοινωνικού. Ειδικότερα, για τον Fairclough, η άποψη ότι ο λόγος είναι η μόνη δύναμη συγκρότησης του κόσμου είναι ιδεαλιστική, ενώ για τον Laclau και τη Mouffe το γεγονός ότι ο λόγος είναι ο μοναδικός παράγοντας συγκρότησης του κοινωνικού σημαίνει ότι τα φυσικά αντικείμενα νοηματοδοτούνται από τον λόγο, όχι ότι δεν υφίστανται έξω από αυτόν. Παραθέτοντας τον Fairclough:¹⁴⁵

[Η] ρηματική συγκρότηση της κοινωνίας δεν πηγάζει από ένα ελεύθερο παιχνίδι ιδεών στο μυαλό των ανθρώπων, αλλά από μια κοινωνική πρακτική που είναι βαθιά ριζωμένη στις πραγματικές, υλικές κοινωνικές δομές και είναι προσανατολισμένη προς αυτές.

3. Η χρήση της γλώσσας πρέπει να αναλύεται εμπειρικά στα κοινωνικά της συμφραζόμενα

Η κριτική ανάλυση του λόγου αναλύει γλωσσολογικά τη χρήση της γλώσσας στις κοινωνικές της διαδράσεις.¹⁴⁶

4. Ο λόγος λειτουργεί ιδεολογικά

Οι ρηματικές πρακτικές συμβάλλουν στη δημιουργία και αναπαραγωγή άνισων σχέσεων εξουσίας μέσα στις κοινωνικές ομάδες και λειτουργούν ιδεολογικά. Η κριτική ανάλυση λόγου ερευνά τις πρακτικές λόγου που κατασκευάζουν παραστάσεις του κόσμου, κοινωνικά υποκείμενα και κοινωνικές σχέσεις και τον ρόλο που παίζουν αυτές οι πρακτικές στην προώθηση των συμφερόντων

¹⁴⁴ *Ibid*, σελ. 117.

¹⁴⁵ *Ibid*, σελ. 119.

¹⁴⁶ *Ibid*, σελ. 120.

διαφόρων κοινωνικών ομάδων.¹⁴⁷ Σύμφωνα με τον Fairclough,¹⁴⁸ η κριτική ανάλυση του λόγου επιδιώκει τη συστηματική διερεύνηση των συχνά αδιαφανών σχέσεων

αιτιότητας και καθορισμού ανάμεσα α) στις πρακτικές του λόγου, τα γεγονότα και τα κείμενα, και β) στις ευρύτερες κοινωνικοπολιτισμικές δομές, σχέσεις και διαδικασίες [...] πώς αναδύονται και πώς διαμορφώνονται ιδεολογικά αυτές οι πρακτικές, τα γεγονότα και τα κείμενα από τις σχέσεις εξουσίας και τους αγώνες για την εξουσία [...] πώς η αδιαφάνεια αυτών των σχέσεων ανάμεσα στον λόγο και την κοινωνία αποτελεί η ίδια έναν παράγοντα που συμβάλλει στην εδραίωση της εξουσίας και της ηγεμονίας

Το γεγονός ότι η κριτική ανάλυση του λόγου προσπαθεί να αναδείξει τον ρόλο που παίζουν οι πρακτικές του λόγου στην αναπαραγωγή του κοινωνικού κόσμου και των κοινωνικών άνισων σχέσεων εξουσίας είναι αυτό που την κάνει «κριτική».

5. Κριτική έρευνα

Δεδομένου ότι η κριτική ανάλυση λόγου έχει ως σκοπό την κοινωνική αλλαγή και τη διαμόρφωση πιο συμμετρικών σχέσεων εξουσίας, δεν είναι μια πολιτικά ουδέτερη ανάλυση. Τα πορίσματα της κριτικής ανάλυσης συμβάλλουν στη ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή.¹⁴⁹

4.3. Οι διαφορές των προσεγγίσεων

Οι προσεγγίσεις της κριτικής ανάλυσης λόγου διαφέρουν στις αντιλήψεις τους για την ιδεολογία, τον λόγο και την ιστορική οπτική των πραγμάτων, αλλά και στις μεθόδους της εμπειρικής ανάλυσης της χρήσης της γλώσσας στις κοινωνικές διαδράσεις και της ερμηνείας των ιδεολογικών συνεπειών.¹⁵⁰

Ο όρος κριτική ανάλυση λόγου φαίνεται ότι αντικατέστησε τον όρο Κριτική Γλωσσολογία. Οι μελετητές της κριτικής ανάλυσης λόγου θεωρούν ότι η γλώσσα συνιστά κοινωνική πρακτική και δίνουν έμφαση στο εννοιολογικό πλαίσιο ή αλλιώς στα συμφραζόμενα. Επιπλέον, οι συγκεκριμένοι αναλυτές ενδιαφέρονται για τη σχέση μεταξύ γλώσσας και ισχύος. Συγκεκριμένα, ο όρος «Κριτική ανάλυση λόγου» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την κριτική γλωσσολογική προσέγγιση των μελετητών που θεωρούν ότι το γλωσσικό σύνολο ενός κειμένου είναι η βάση της επικοινωνίας. Έτσι, αναλύονται λόγοι στο πλαίσιο θεσμών, πολιτικής, φύλου και ΜΜΕ, οι οποίοι

¹⁴⁷ Jørgensen & Philips, *loc. cit.*

¹⁴⁸ *Ibid*, σελ. 121.

¹⁴⁹ *Ibid*, σελ. 121-122.

¹⁵⁰ *Ibid*, σελ. 122.

φανερώνουν συγκρουσιακές σχέσεις. Εντούτοις, παρατηρείται ετερογένεια στις μεθοδολογικές και θεωρητικές προσεγγίσεις αυτού του πεδίου της γλωσσολογίας.¹⁵¹

Η κριτική ανάλυση λόγου ασχολείται κυρίως με την ανάλυση είτε ολοφάνερων είτε αδιαφανών δομικών σχέσεων κυριαρχίας, διακρίσεων, ισχύος και ελέγχου που υπάρχουν μέσα στη γλώσσα. Με άλλα λόγια, έχει ως στόχο την κριτική ανάλυση των κοινωνικών ανισοτήτων, όπως δημιουργούνται, εκφράζονται και νομιμοποιούνται μέσω της γλώσσας.¹⁵² Οι έννοιες της ισχύος, της ιστορίας και της ιδεολογίας έχουν ιδιαίτερο ρόλο στην κριτική ανάλυση λόγου, αφού εξετάζονται όχι μόνο ο γραπτός και προφορικός λόγος, αλλά και οι κοινωνικές διαδικασίες και δομές που οδηγούν στην παραγωγή λόγου και βοηθούν τους ανθρώπους να δημιουργήσουν μηνύματα κατά την επεξεργασία του λόγου.¹⁵³

Ο λόγος παράγεται και ερμηνεύεται μέσα σε ένα χωροχρονικό πλαίσιο. Η ιδεολογία των ισχυρών ομάδων νομιμοποιεί δομές κυριαρχίας. Η κριτική ανάλυση λόγου προσφέρει τη δυνατότητα ανάλυσης των πιέσεων των ισχυρών και των πιθανοτήτων αντίστασης στις άνισες σχέσεις εξουσίας που παρουσιάζονται ως κοινωνικές συμβάσεις. Αυτές οι συμβάσεις εμφανίζονται ως φυσικές και δεδομένες, αφού η επίδραση της ισχύος και της ιδεολογίας στην παραγωγή των μηνυμάτων δεν αποκαλύπτεται.¹⁵⁴

Το συγκεκριμένο γλωσσολογικό ρεύμα έχει τις ρίζες του στην κριτική γλωσσολογία και τη συστημική γλωσσολογία του Halliday, καθώς μοιράζεται μαζί τους την ιδέα ότι ο λόγος είναι ιδεολογικός. Επίσης, έχει ρίζες στη ρητορεία, την κειμενογλωσσολογία, την κοινωνιογλωσσολογία, την εφαρμοσμένη γλωσσολογία και την πραγματολογία. Η ιδεολογία, η ισχύς, η ιεραρχία, το φύλο και κοινωνικοί παράγοντες εμπλέκονται στην ερμηνεία των κειμένων, όμως τα θέματα που εξετάζονται ποικίλλουν, όπως και οι μεθοδολογίες των αναλυτών. Για παράδειγμα, διεξάγονται ποσοτικές μελέτες μικρής έκτασης, αλλά και μελέτες μεγάλων ομάδων δεδομένων ή εθνογραφικές έρευνες.¹⁵⁵

Η κριτική ανάλυση λόγου εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 μετά από ένα συμπόσιο στο Άμστερνταμ τον Ιανουάριο του 1991, στο οποίο οι Teun A. Van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo Van Leeuwen και Ruth Wodak συναντήθηκαν και αντάλλαξαν απόψεις για τις θεωρίες και τις μεθοδολογίες του πεδίου

¹⁵¹ Wodak, Ruth & Meyer, Michael (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications, σελ. 2.

¹⁵² Wodak & Meyer, *loc.cit.*

¹⁵³ *Ibid*, σελ. 3.

¹⁵⁴ Wodak & Meyer, *loc.cit.*

¹⁵⁵ Wodak & Meyer, *loc.cit.*

της ανάλυσης λόγου. Συζητήθηκαν οι διαφορές ανάμεσα στις θεωρίες ανάλυσης λόγου και οι ομοιότητες στον προγραμματισμό των αναλύσεων, οι οποίες αποτελούν και τον συνδυαστικό κρίκο που ενώνει τις διάφορες θεωρίες και μεθοδολογίες που εντάσσονται στο πλαίσιο της κριτικής ανάλυσης λόγου. Από εκείνο το συμπόσιο κι έπειτα, έχουν εκδοθεί αρκετά βιβλία και ακαδημαϊκά περιοδικά, έχουν προκύψει συνεργασίες ανάμεσα σε διάφορους μελετητές και η Κριτική ανάλυση λόγου θεωρείται πλέον αναγνωρισμένος κλάδος της γλωσσολογίας, ο οποίος χαρακτηρίζεται μεν από ετερογένεια σε επίπεδο θεωρίας και μεθοδολογίας, αλλά και από ομοιογένεια σε επίπεδο ερευνητικών θεμάτων.¹⁵⁶

Ωστόσο, ο συγκεκριμένος κλάδος έχει δεχτεί κριτική όσον αφορά στο ευρύ θεωρητικό πλαίσιο που δεν ταιριάζει απόλυτα στα δεδομένα που προκύπτουν από την έρευνα, τις πολιτικές απόψεις των μελετητών του, την ερμηνευτική προσέγγιση που υιοθετείται για την κειμενική ανάλυση και το ευρύ εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται για την ερμηνεία των κειμένων.¹⁵⁷

Μέχρι τη δεκαετία του '70, η μελέτη του προφορικού και γραπτού λόγου στους περισσότερους τομείς της γλωσσολογίας, όπως η πραγματολογία και η κοινωνιογλωσσολογία, περιστρεφόταν αυστηρά γύρω από τη δομή της γλώσσας σε επίπεδο προτάσεων και όχι γύρω από τη χρήση της σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Το επίκεντρο των ερευνών ήταν η γλωσσική ποικιλία και η δομή της επικοινωνίας, με αποτέλεσμα θέματα όπως η κοινωνική ιεραρχία και η ισχύς να μην τυγχάνουν προσοχής. Η έμφαση στην παραγωγή και την ερμηνεία κειμένων, αλλά και η σχέση αυτών με τις κοινωνικές τάσεις και δομές οδήγησε σε αυτό που αργότερα ονομάστηκε «κριτική γλωσσολογία» από μία ομάδα ακαδημαϊκών του Πανεπιστημίου East Anglia και «κριτική ανάλυση λόγου» από τη δεκαετία του '90 κι έπειτα.¹⁵⁸

Μέχρι τη δεκαετία του '80, η κριτική γλωσσολογία είχε σαφείς στόχους, συγκεκριμένα θέματα προς διερεύνηση και συγκεκριμένες μεθόδους ανάλυσης. Δίνεται πλέον έμφαση στη μελέτη της γλώσσας σε θεσμικά πλαίσια και σε σχέση με την ιστορία. Κατά τη Wodak, μελετητές της γλώσσας από διαφορετικά πεδία απέκτησαν ένα κοινό ενδιαφέρον για έννοιες όπως η ισχύς, η ιδεολογία και η ιστορία, βασιζόμενοι στη γλωσσολογική θεωρία του Halliday, την κοινωνιογλωσσολογική θεωρία του Bernstein και το έργο κριτικών της λογοτεχνίας και κοινωνικών φιλοσόφων, όπως ο Pêcheux, ο Foucault, ο Habermas, ο Bakhtin και ο Voloshinov. Η Wodak, όπως και άλλοι κριτικοί

¹⁵⁶ *Ibid*, σελ. 4.

¹⁵⁷ *Ibid*, σελ. 4-5.

¹⁵⁸ *Ibid*, σελ. 5.

γλωσσολόγοι, υποστηρίζει ότι είναι πολύπλοκη και πολύπλευρη η σχέση που συνδέει τη γλώσσα με την κοινωνία, επομένως χρειάζεται διεπιστημονική έρευνα.¹⁵⁹

Ο Van Leeuwen θεωρεί ότι η σχέση μεταξύ λόγου και κοινωνικής πρακτικής είναι διττή, καθώς ο λόγος συνιστά κοινωνική πρακτική και μορφή δράσης, ενώ αποτελεί και μορφή αναπαράστασης κοινωνικής πρακτικής. Η κριτική ανάλυση λόγου σύμφωνα με τον Van Leeuwen πρέπει να ασχοληθεί και με τις δύο αυτές μορφές, δηλαδή και με το λόγο ως μέσο ισχύος και ελέγχου, αλλά και με το λόγο ως μέσο δημιουργίας της κοινωνικής ζωής.¹⁶⁰

Η φύση των θεμάτων με τα οποία ασχολείται η κριτική ανάλυση λόγου και τα ερευνητικά ερωτήματα που θέτει διαφέρουν σε σύγκριση με τις άλλες προσεγγίσεις, οι οποίες δεν δηλώνουν εξ αρχής το σημείο εστίασης του ερευνητικού ενδιαφέροντος. Οι μελετητές της υποστηρίζουν τις ομάδες των ανθρώπων που βιώνουν κοινωνικές διακρίσεις. Συγκεκριμένα, προσπαθούν να αποκαλύψουν σχέσεις ισχύος που δεν είναι εμφανείς, ώστε τα ερευνητικά αποτελέσματα να έχουν πρακτική σημασία. Βασικό χαρακτηριστικό της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι η υπόθεση ότι όλοι οι λόγοι είναι ιστορικοί, επομένως μπορεί κανείς να τους κατανοήσει μόνο σε σχέση με τα συμφραζόμενα. Το εννοιολογικό πλαίσιο –ή αλλιώς τα συμφραζόμενα– έχει πολύ μεγάλη σημασία, μιας και περιλαμβάνει κοινωνικοψυχολογικά, πολιτικά και ιδεολογικά στοιχεία, γεγονός που αποδεικνύει ότι η κριτική ανάλυση λόγου είναι μια διεπιστημονική προσέγγιση.¹⁶¹

Η κριτική ανάλυση λόγου δεν περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία γλωσσικών στοιχείων προς εξέταση. Οι κριτικοί αναλυτές λόγου συνήθως μελετούν το πρόσωπο που ενεργεί και εστιάζουν στις αντωνυμίες, τους προσδιορισμούς, τους ρηματικούς τύπους και το χρόνο. Η δείξη, δηλαδή οι λέξεις και οι εκφράσεις που δηλώνουν πρόσωπο, χρόνο ή τόπο, και οι αντωνυμίες είναι αντικείμενο μελέτης πολλών γλωσσολογικών μεθόδων, όμως είναι μείζονος σημασίας για την κριτική ανάλυση λόγου.¹⁶²

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι ο συνδυασμός διαφόρων επιστημονικών κλάδων και η περιγραφή του αντικείμενου προς μελέτη από διαφορετικές οπτικές γωνίες, αλλά και η συνεχής ανατροφοδότηση μεταξύ ανάλυσης

¹⁵⁹ *Ibid*, σελ. 7-8.

¹⁶⁰ *Ibid*, σελ. 9.

¹⁶¹ *Ibid*, σελ. 15.

¹⁶² *Ibid*, σελ. 16.

και συλλογής δεδομένων, με αποτέλεσμα να τείνει περισσότερο προς τις κοινωνικές και κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις.¹⁶³

Η κριτική που έχει ασκηθεί στη συγκεκριμένη γλωσσολογική προσέγγιση αφορά και στην ευρεία έννοια του όρου «λόγος», στον ασαφή διαχωρισμό ανάμεσα στο λόγο και το κείμενο και στην ιδεολογική ερμηνεία που δεν θεωρείται ανάλυση. Σύμφωνα με τον Widdowson, η κριτική ανάλυση λόγου εμπεριέχει προκαταλήψεις, καθώς οι μελετητές της είναι στρατευμένοι ιδεολογικά και επιλέγουν να αναλύσουν κείμενα τα οποία υποστηρίζουν την ερμηνεία που προτιμούν οι ίδιοι, ενώ η ανάλυση θα έπρεπε να περιλαμβάνει την εξέταση διαφόρων ερμηνειών. Στην απάντηση του σε αυτήν την κριτική ο Norman Fairclough τόνιζε το γεγονός ότι τα αποτελέσματα της κριτικής ανάλυσης λόγου δεν έχουν περιορισμούς και επιδέχονται αλλαγές στο μέλλον, αλλά και ότι σε αντίθεση με άλλες προσεγγίσεις στην κριτική ανάλυση λόγου δηλώνεται ξεκάθαρα η θέση του κάθε ερευνητή.¹⁶⁴

Αυτή η διαμάχη φέρνει στο προσκήνιο δύο ερωτήματα που σχετίζονται με την κοινωνική έρευνα: α) είναι δυνατόν να διεξαχθεί μια έρευνα χωρίς την ύπαρξη προσωπικών απόψεων και β) είναι δυνατόν να προκύψει γνώση μόνο από εμπειρικά δεδομένα χωρίς να βγουν στην επιφάνεια προηγούμενες εμπειρίες που έχουν ήδη κατηγοριοποιηθεί; Για την κριτική ανάλυση λόγου, οι προσωπικές απόψεις επιτρέπονται κατά τη διαδικασία επιλογής αντικειμένων και ερωτημάτων προς μελέτη αλλά όχι κατά την αιτιολόγηση των αποτελεσμάτων, ενώ η πιθανότητα καθαρής γνώσης αποκλείεται.¹⁶⁵

4.4. Μεθοδολογία στην κριτική ανάλυση λόγου

Η κριτική ανάλυση λόγου βασίζεται στη θεωρία, όμως οι διάφορες μέθοδοι που εντάσσει στους κόλπους της σχετίζονται με ποικίλες θεωρίες και όχι μόνο με μία. Στις θεωρίες αυτές συμπεριλαμβάνονται μικροκοινωνιολογικές θεωρίες όπως αυτή του Ron Scollon, θεωρίες γύρω από την κοινωνία και την ισχύ όπως αυτές των Michel Foucault, Siegfried Jäger, Norman Fairclough και Ruth Wodak, θεωρίες για τη νόηση όπως αυτή του Teun A. Van Dijk, θεωρίες για τη γραμματική, αλλά και προσωπικές θεωρήσεις που έχουν δανειστεί στοιχεία από μεγαλύτερες θεωρητικές παραδόσεις.¹⁶⁶

¹⁶³ *Ibid*, σελ. 16.

¹⁶⁴ *Ibid*, σελ. 17.

¹⁶⁵ Wodak & Meyer, *loc.cit.*

¹⁶⁶ *Ibid*, σελ. 17-18.

Το πρόβλημα με αυτήν την προσέγγιση είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι θεωρίες πάνω στις οποίες βασίζεται. Συγκεκριμένα, πώς μπορούν οι θεωρίες να μετατραπούν σε ερευνητικά εργαλεία και μεθόδους ανάλυσης; Έμφαση πρέπει να δοθεί στη σύνδεση των μεγάλων θεωριών που βρίσκουν εφαρμογή στο ευρύ κοινωνικό σύνολο με τις συγκεκριμένες στιγμές κοινωνικής αλληλεπίδρασης που είναι και το επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κριτικής ανάλυσης λόγου. Όσον αφορά στη μεθοδολογία της, περιλαμβάνει διάφορες απόψεις, το σημείο εστίασης των οποίων ποικίλλει.¹⁶⁷

Υπάρχουν μέθοδοι συλλογής δεδομένων και μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων στις εμπειρικές κοινωνικές έρευνες. Στην κριτική ανάλυση λόγου η συλλογή των δεδομένων δεν είναι απαραίτητο να ολοκληρωθεί πριν αρχίσει η ανάλυση· μπορεί να συνεχιστεί και κατά τη διάρκεια της ανάλυσης. Οι Wodak & Meyer παρουσιάζουν τη σύνδεση μεταξύ θεωρίας και λόγου σύμφωνα με το μοντέλο της θεωρητικής και μεθοδολογικής έρευνας με ένα διάγραμμα.¹⁶⁸

Σε αυτήν την προσέγγιση δεν χρησιμοποιείται ευρέως μόνο μία συγκεκριμένη θεωρία. Επιπλέον, οι μελετητές δεν πορεύονται οπωσδήποτε κυκλικά, από τη θεωρία στο λόγο και πάλι στη θεωρία. Ανάμεσα στα διαφορετικά είδη θεωριών που περιλαμβάνει η κριτική ανάλυση λόγου υπάρχουν θεωρίες λόγου και γλωσσολογικές θεωρίες. Στις πρώτες, οι ερευνητές αντιλαμβάνονται το λόγο ως κοινωνικό φαινόμενο και προσπαθούν να εξηγήσουν τη γένεσή του και τη δομή του. Στις δεύτερες, όπως για παράδειγμα στην επιχειρηματολογία, τη γραμματική, τη ρητορεία, οι ερευνητές προσπαθούν να περιγράψουν και να εξηγήσουν τη διαμόρφωση και εξέλιξη των γλωσσικών συστημάτων και της προφορικής επικοινωνίας. Φαίνεται πως αυτό που ενώνει τους κριτικούς αναλυτές λόγου είναι περισσότερο οι λεπτομέρειες των ερευνητικών ερωτημάτων, παρά ο θεωρητικός προσανατολισμός τους.¹⁶⁹

4.5. Μεθοδολογία κατά τη συλλογή δεδομένων

Αν αναλογιστεί κανείς ότι στην κριτική ανάλυση λόγου δεν υπάρχει συγκεκριμένος τρόπος συλλογής δεδομένων, είναι ακόμη πιο εύκολο να γίνει αντιληπτό το προαναφερθέν συμπέρασμα ότι η ανάλυση αυτή δεν συνιστά συγκεκριμένη εμπειρική μέθοδο αλλά σύνολο διαφόρων προσεγγίσεων που έχουν παρόμοιες θεωρητικές βάσεις και παρόμοια ερευνητικά ζητήματα. Η συλλογή των δεδομένων δεν αποτελεί ξεχωριστή φάση που ολοκληρώνεται πριν αρχίσει η ανάλυσή τους. Αρχικά γίνεται μια

¹⁶⁷ *Ibid*, σελ. 18.

¹⁶⁸ *Ibid*, σελ. 18-19. Βλ. επίσης το Παράρτημα στη σελ. 97 της παρούσας εργασίας.

¹⁶⁹ *Ibid*, σελ. 19-20.

πρώτη συλλογή του υλικού και μια πρώτη ανάλυσή του, κατά την οποία ο ερευνητής ψάχνει για στοιχεία που φανερώνουν συγκεκριμένες έννοιες, κατατάσσει τις έννοιες σε κατηγορίες και με βάση αυτά τα αποτελέσματα συλλέγει περισσότερο υλικό.¹⁷⁰

Με αυτήν τη διαδικασία μπορεί να προκύψουν νέα ερωτήματα οποιαδήποτε στιγμή, τα οποία είναι δυνατόν να απαντηθούν μόνο με τη συλλογή νέου υλικού ή με την εκ νέου ανάλυση του προηγούμενου υλικού. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι χρειάζεται να υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί σε ό, τι αφορά τα ερευνητικά ερωτήματα. Στην πλειοψηφία αυτών των αναλύσεων πάντως εξετάζεται μια μικρή ποσότητα δεδομένων, τα οποία συνήθως θεωρούνται αντιπροσωπευτικά συγκεκριμένων λόγων.¹⁷¹

Αν και η μεθοδολογία της κριτικής ανάλυσης λόγου ανήκει περισσότερο στην ερμηνευτική παρά στην αναλυτική θεωρία της επιστήμης –με αποτέλεσμα η συλλογή των δεδομένων και η ανάλυσή τους να μην είναι δύο ξεχωριστές διαδικασίες– το γλωσσολογικό υπόβαθρο αυτής της προσέγγισης φανερώνεται από το γεγονός ότι βασίζεται πάνω σε γλωσσολογικές έννοιες, όπως το πρόσωπο που ενεργεί, ο τρόπος, ο χρόνος και η επιχειρηματολογία, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι τα θέματα και το περιεχόμενο του λόγου δεν παίζουν ρόλο στην ανάλυση. Η επιλογή των γλωσσικών δομών εξαρτάται από τα εκάστοτε ερευνητικά ερωτήματα.¹⁷²

Ο Teun A. Van Dijk αποκλείει το ενδεχόμενο μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης λόγου μεγάλου όγκου γραπτών ή προφορικών κειμένων. Η μελέτη πρέπει να εστιάσει σε εκείνα τα γλωσσικά χαρακτηριστικά που ποικίλλουν ανάλογα με την κοινωνική ισχύ, αφού στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκονται οι τρόποι με τους οποίους οι ομιλητές ή οι συγγραφείς ασκούν ισχύ μέσα από το λόγο τους. Επομένως, κατά την ανάλυση πρέπει να δοθεί προσοχή στους γλωσσικούς δείκτες όπως ο τόνος και ο επιτονισμός, η σειρά των λέξεων, το λεξιλογικό ύφος, η συνοχή, οι θεματικές επιλογές, οι γλωσσικές πράξεις, τα ρητορικά σχήματα, η συντακτική δομή, η προτασιακή δομή, και αυτό γιατί αποτελούν στοιχεία που μπορούν να ελέγξουν οι ομιλητές όταν επικοινωνούν, αν και ο έλεγχος αυτός γίνεται περισσότερο υποσυνείδητα παρά συνειδητά. Οι δομές που παραμένουν σταθερές λόγω γραμματικών κανόνων και συμφραζομένων δεν δίνουν τη δυνατότητα στους ομιλητές να τις ελέγξουν και να προβάλουν την κοινωνική τους ισχύ μέσα από αυτές.¹⁷³

¹⁷⁰ *Ibid*, σελ. 23-24.

¹⁷¹ *Ibid*, σελ. 24-25.

¹⁷² *Ibid*, σελ. 25.

¹⁷³ *Ibid*, σελ. 26.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι η ποικιλομορφία. Επιπλέον, το θεωρητικό της υπόβαθρο είναι εκλεκτικιστικό και περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα θεωριών, καθεμία εκ των οποίων δίνει έμφαση σε διαφορετικά επίπεδα. Επίσης, δεν υπάρχει συγκεκριμένη διαδικασία για τη συλλογή των δεδομένων, η ανάλυση εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο πρόβλημα και απαιτεί ειδίκευση στη γλωσσολογία.¹⁷⁴

Η πιο εμφανής ομοιότητα που παρατηρείται μέσα από τη σύγκριση των διάφορων θεωριών είναι το ενδιαφέρον τους γύρω από την ισχύ, την ιεραρχία, τον αποκλεισμό και την υποταγή. Η κριτική ανάλυση λόγου έχει ως στόχο να φέρει στην επιφάνεια τα στοιχεία εκείνα του λόγου που φανερώνουν κοινωνικές διαφορές και ανισότητες. Συγκεκριμένα, οι μελετητές της κριτικής ανάλυσης λόγου παίρνουν ως επί το πλείστον το μέρος των κοινωνικά αδικημένων και προσπαθούν να αποκαλύψουν τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποιούν οι προνομιούχοι ώστε να σταθεροποιήσουν ή και να επιτείνουν τις κοινωνικές ανισότητες.¹⁷⁵

Συμπερασματικά, η κριτική ανάλυση λόγου μελετά θέματα που μπορούν να συνδυαστούν με εκείνα των κονστρουκτιβιστών. Η δυσκολία της πραγματοποίησης μελετών που συνδυάζουν τον κονστρουκτιβισμό με την κριτική ανάλυση λόγου έγκειται στο γεγονός ότι και τα δύο θεωρητικά ρεύματα εντάσσουν στους κόλπους τους πολλές και διαφορετικές θεωρίες και μεθόδους, με αποτέλεσμα να μην υιοθετείται μια συγκεκριμένη θεωρία και μια συγκεκριμένη μέθοδος κατά την πραγματοποίηση των μελετών. Γίνεται δύσκολη, λοιπόν, η αναπαραγωγή τους για τη διασταύρωση των αποτελεσμάτων. Το γεγονός δε ότι ο λόγος μπορεί να αναλυθεί σε πολλαπλά επίπεδα κάνει την ανάλυση ακόμα πιο δύσκολη.

Ο μελετητής καλείται να εστιάσει στα γλωσσικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το θέμα που μελετά χωρίς όμως σαφείς οδηγίες για τη διεξαγωγή της ανάλυσης. Χρειάζεται, λοιπόν, μια μεθοδολογία πιο ξεκάθαρη, ώστε να γίνει πιο αντικειμενική η ανάλυση, καθώς και συνδυασμός γλωσσολογικών θεωριών με κοινωνικές θεωρίες ή θεωρίες διεθνών σχέσεων, για να φτάσουμε σε συμπεράσματα σχετικά με τη σύνδεση κοινωνίας ή διεθνούς συστήματος και γλώσσας. Για αυτόν το λόγο, στην παρούσα εργασία η ανάλυση βασίζεται στις στρατηγικές νομιμοποίησης που χρησιμοποιούνται στο λόγο των πολιτικών προσώπων, ώστε να φτάσουμε σε συμπεράσματα σχετικά με τη σύνδεση γλώσσας και ισχύος.

¹⁷⁴ *Ibid*, σελ. 30.

¹⁷⁵ Wodak & Meyer, *loc.cit*.

Κεφάλαιο 5^ο: Ανάλυση των ομιλιών του Tony Blair

Έχοντας μελετήσει τις ομιλίες του πρώην πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας Tony Blair που συγκεντρώσαμε και τις θεωρίες του κονστρουκτιβισμού και της κριτικής ανάλυσης λόγου, μπορούμε να πραγματοποιήσουμε μια ανάλυση των συγκεκριμένων ομιλιών σε γλωσσικό επίπεδο, ώστε να καταλάβουμε τον στρατηγικό τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τη γλώσσα προκειμένου να κερδίσει νομιμοποίηση σε σχέση με το θέμα του πολέμου στο Ιράκ. Παρατηρούμε οκτώ στρατηγικές νομιμοποίησης με βάση τις οποίες θα αναλύσουμε τις ομιλίες του: 1) αναφορές σε ένα υποθετικό μέλλον, 2) συναισθήματα και αλτρουισμός, 3) αξίες, 4) αριθμοί και απόψεις ειδικών, 5) ασφάλεια και απειλή, 6) διεθνής κοινότητα, 7) θετική αυτοπαρουσίαση, 8) αρνητική παρουσίαση των «άλλων».

5.1. Αναφορές σε ένα υποθετικό μέλλον

Μία από τις στρατηγικές νομιμοποίησης που παρατηρούμε στις ομιλίες του Tony Blair από τον Απρίλιο του 2002 έως τον Μάρτιο του 2003 που κηρύχθηκε ο πόλεμος στο Ιράκ είναι οι αναφορές σε ένα υποθετικό μέλλον, αισιόδοξο ή απαισιόδοξο, ανάλογα με το μήνυμα που θέλει να περάσει στον κόσμο ο βρετανός πρωθυπουργός σε κάθε ομιλία του. Στην περίοδο μέχρι την κήρυξη του πολέμου, οι αναφορές του Blair στο μέλλον διακρίνονται από απαισιοδοξία, καθώς προσπαθεί να δημιουργήσει ένα κλίμα φόβου προκειμένου να δικαιολογήσει την απόφασή του να στηρίξει τις ΗΠΑ στη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ. Ο λόγος του έχει στοιχεία καταστροφολογίας σε μια προσπάθεια να κερδίσει νομιμοποίηση και να αντικρούσει τα επιχειρήματα όσων δεν συμφωνούσαν με την απόφασή του στο συγκεκριμένο θέμα.

Κατ' αρχάς, ο Blair φροντίζει να προσδιορίσει την κατάσταση με συγκεκριμένο τρόπο. Θεωρεί ότι η απόφαση για το ζήτημα του Ιράκ είναι μοιραία και καθοριστική για το μέλλον.¹⁷⁶ Την ημέρα που ξεκινά ο πόλεμος δηλώνει ότι πρόκειται για την ημέρα της Κρίσης, δίνοντας ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα στο γεγονός.¹⁷⁷ Προσπαθεί να δημιουργήσει δίλημμα στο κοινό ισχυριζόμενος ότι οι επιλογές είναι δύο –λήψη μέτρων με στρατιωτική επέμβαση ή αδράνεια με συνέχιση του καθεστώτος των κυρώσεων– και ότι η αδράνεια ισοδυναμεί με καταστροφή. Εστιάζει κυρίως στις συνέπειες που εκτιμά ότι θα ακολουθήσουν αν επιλεχθεί η αδράνεια, τις οποίες, μάλιστα, θεωρεί

¹⁷⁶ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 1.

¹⁷⁷ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 10.

δεδομένες.¹⁷⁸ Οι συνέπειες που περιγράφει αφορούν τη Μ. Βρετανία, το Ιράκ, τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, αλλά και όλον τον υπόλοιπο κόσμο, είναι καταστροφικές και καθορίζουν τη μοίρα ανθρώπων, θεσμών, συμμαχιών και κρατών.

Πιο συγκεκριμένα, ο βρετανός πρωθυπουργός θεωρεί ότι η αδράνεια ισοδυναμεί με αδυναμία¹⁷⁹ και οι περισσότερες συζητήσεις συνιστούν καθυστέρηση.¹⁸⁰ Το Ιράκ ανήκει στα κράτη-παρίες και το γεγονός ότι έχει πυρηνικά όπλα σημαίνει ότι θα τα χρησιμοποιήσει στο μέλλον ή ότι θα τα πουλήσει σε τρομοκράτες με αποτέλεσμα να επέλθει καταστροφή και χάος.¹⁸¹ Επιπλέον, ο ΟΗΕ θα αποδυναμωθεί αν δεν πάρει δραστικά μέτρα, οι σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ θα χειροτερεύσουν, η μονομερής δράση των κρατών θα ευνοηθεί και τα γεγονότα του παρελθόντος, όπως αυτά της 11^{ης} Σεπτεμβρίου θα επαναληφθούν.¹⁸² Επίσης, ο Saddam Hussein θα νιώσει πιο δυνατός και θα αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για άλλα τυραννικά καθεστώτα, θα σταματήσει η πρόοδος που έχει σημειωθεί στα θέματα της Μέσης Ανατολής και ο λαός του Ιράκ θα συνεχίσει να υποφέρει.¹⁸³ Συνέπειες, βέβαια, θα υπάρξουν και για την οικονομία και την ασφάλεια των κρατών της Δύσης, αλλά και για την παγκόσμια ειρήνη.¹⁸⁴

Στις ομιλίες του Blair λίγους μήνες μετά τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ οι αναφορές στο μέλλον είναι διαφορετικές. Η καταστροφική εικόνα που είχε για το μέλλον σε περίπτωση που δεν πραγματοποιείτο η στρατιωτική επέμβαση αντικαθίσταται από μια θετική εικόνα κυρίως για τα κράτη-παρίες, αλλά και για τις επόμενες γενιές των δυτικών κρατών. Έννοιες όπως η ειρήνη, η δημοκρατία, η ευημερία κυριαρχούν στις περιγραφές που κάνει για το μέλλον και δίνεται έμφαση στην αντίθεση μεταξύ της πρότερης κατάστασης και της μελλοντικής.¹⁸⁵ Η βεβαιότητα που υπήρχε στο λόγο του Blair πριν τον πόλεμο για τα πυρηνικά όπλα και την άμεση απειλή από συνεργασία του Ιράκ με τρομοκράτες δίνει τη θέση της σε υποθέσεις για τις συνέπειες σε περίπτωση που οι τρομοκράτες έβρισκαν με κάποιο τρόπο χημικά, βιολογικά ή πυρηνικά όπλα.¹⁸⁶

¹⁷⁸ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 3-10 και Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 1, 2.

¹⁷⁹ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 3,5.

¹⁸⁰ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 6.

¹⁸¹ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 4,5.

¹⁸² Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 7,9,11.

¹⁸³ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 10,11.

¹⁸⁴ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 12.

¹⁸⁵ Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 3, 4.

¹⁸⁶ Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 5.

Εξετάζοντας τις γλωσσικές επιλογές του βρετανού πρωθυπουργού στα αποσπάσματα που περιέχουν αναφορές στο μέλλον παρατηρούμε ότι υπάρχει μια τάση υπερβολής στην επιλογή του λεξιλογίου. Χρησιμοποιεί λέξεις με βαρύ σημασιολογικό φορτίο, όπως «μοίρα», «πεπρωμένο», «χάος», «μακελειό»,¹⁸⁷ αλλά και επίθετα ή επιρρήματα σε συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό για να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στα λεγόμενά του.¹⁸⁸ Έτσι, συναντούμε εκφράσεις όπως: «αυτή τη μοιραία στιγμή» - «τη στιγμή της κρίσης»¹⁸⁹ για τον προσδιορισμό της κατάστασης, «οι μελλοντικές συγκρούσεις θα είναι απείρως χειρότερες και πιο καταστροφικές» - «η πιο θανατηφόρα ζημιά»¹⁹⁰ για τις συγκρούσεις που θα ακολουθήσουν και για τις συνέπειες στην ισχύ του ΟΗΕ αν δεν αντιμετωπιστεί τώρα το θέμα του Ιράκ, «επιτακτική ανάγκη» - «παγκόσμια πρόκληση»¹⁹¹ για έμφαση στην επείγουσα ανάγκη επίλυσης του θέματος και το εύρος της πρόκλησης, «πέρα από την πιο ζωηρή μας φαντασία» - «σε πολύ μεγάλο βαθμό»¹⁹² για τις συνέπειες στο επίπεδο της οικονομίας, της ασφάλειας και της ειρήνης και για την ισχύ του Saddam σε περίπτωση που δεν ασκηθεί βία.

Επίσης, χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό μέλλοντας που δείχνει βεβαιότητα ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον,¹⁹³ αλλά και υποθετικός λόγος. Με τον υποθετικό λόγο ο Blair μιλά για τις συνέπειες που θα έχει η αδράνεια, η απόφαση να μην πραγματοποιηθεί ο πόλεμος.¹⁹⁴ Στο κομμάτι της υπόθεσης τοποθετεί αυτό που δεν υποστηρίζει, δηλαδή την απόφαση να συνεχιστεί το καθεστώς των κυρώσεων και να μην χρησιμοποιηθεί βία για την επίλυση του ζητήματος, και στην απόδοση τοποθετεί τις αρνητικές συνέπειες που θα έχει αυτή η απόφαση κατά τη γνώμη του. Οι συνέπειες αυτές παρουσιάζονται ως δεδομένο, ώστε να δημιουργηθεί στο κοινό αρνητική αίσθηση για οποιαδήποτε άλλη λύση εκτός από αυτή που προτείνει ο Blair. Ακόμη, στις ομιλίες του παρατηρούμε προτάσεις με παράλληλη δομή ή επαναλήψεις,¹⁹⁵ καθώς και ισχυρές αρνήσεις ή αντιθέσεις προκειμένου να δώσει έμφαση στις αρνητικές συνέπειες που θα επιφέρει η αδράνεια.¹⁹⁶

¹⁸⁷ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 1, 2, 4 και Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 1.

¹⁸⁸ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 7, 8, 9.

¹⁸⁹ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 2, 10.

¹⁹⁰ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 8, 9.

¹⁹¹ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 9, 11.

¹⁹² Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 10 και Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 1.

¹⁹³ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 2, 3, 7, 8, 9, 10.

¹⁹⁴ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 5,8 και Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 1.

¹⁹⁵ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 4, 7, 10, 11 και Πίνακας 6, Αναφορές στο μέλλον, απόσπασμα 4.

¹⁹⁶ Πίνακας 1, Αναφορές στο μέλλον, αποσπάσματα 1, 9.

5.2. Συναισθήματα και αλτρουισμός

Όταν τα πολιτικά πρόσωπα προσπαθούν να κερδίσουν νομιμοποίηση για αμφιλεγόμενες πολιτικές και ειδικά για την κήρυξη πολέμου, παρατηρείται πολύ συχνά η επίκληση στο συναίσθημα του κοινού. Η νομιμοποίηση μέσω συναισθημάτων φόβου, οίκτου και αλτρουισμού είναι μια στρατηγική που συναντούμε και στις ομιλίες του Tony Blair σε σχέση με τον πόλεμο στο Ιράκ, τόσο κατά την περίοδο πριν την έναρξη του πολέμου όσο και λίγους μήνες μετά τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ. Ο Blair χρησιμοποιεί, επίσης, το παραμύθι του «δίκαιου πολέμου», ίσως όχι τόσο ξεκάθαρα όσο ο αμερικανός πρόεδρος Bush, ωστόσο σύμφωνα με τα αποσπάσματα που συγκεντρώσαμε για τη νομιμοποίηση μέσω συναισθημάτων, στις ομιλίες του υπάρχουν ο κακός, το θύμα και ο ήρωας.

Αν μελετήσει κανείς τον τρόπο με τον οποίο ο βρετανός πρωθυπουργός περιγράφει την κατάσταση στο Ιράκ, θα διαπιστώσει ότι τα κύρια συναισθήματα που προκαλεί στο κοινό είναι ο φόβος και ο οίκτος. Ο Blair δίνει έμφαση σε αυτά που βιώνουν οι άνθρωποι στο Ιράκ υπό το καθεστώς του Saddam Hussein¹⁹⁷, παρουσιάζει δεδομένα¹⁹⁸, μεταφέρει προσωπικές εμπειρίες¹⁹⁹ και κάνει αναφορές στην 11^η Σεπτεμβρίου για να δημιουργήσει αναλογίες ανάμεσα σε εκείνα τα γεγονότα και στο θέμα του Ιράκ.²⁰⁰ Και στα αποσπάσματα αυτά παρατηρούμε το διαχωρισμό ανάμεσα σε «εμάς» και τους «άλλους», καθώς η περιγραφή της κατάστασης στο Ιράκ επικεντρώνεται στα αρνητικά χαρακτηριστικά του καθεστώτος του Saddam και στα θετικά αποτελέσματα που θα έχει η στρατιωτική επέμβαση για τον ιρακινό λαό.²⁰¹ Επίσης, με την περιγραφή των συνεπειών της χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής και τον παραλληλισμό με την 11^η Σεπτεμβρίου προσπαθεί να προκαλέσει συναισθήματα φόβου στο κοινό για το τι θα συμβεί αν τα κράτη δεν ακολουθήσουν την πολιτική που προτείνει ο ίδιος σε σχέση με το Ιράκ.²⁰²

Αρχικά, στην ομιλία του τον Απρίλιο του 2002 ο Blair μιλά για τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και δίνει έμφαση στον τρόπο που επικράτησε, στα χιλιάδες θύματα και στα συναισθήματα αποστροφής, θυμού που δημιουργήθηκαν και οδήγησαν, όπως

¹⁹⁷ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 3, 4, 5, 7 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 1.

¹⁹⁸ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 5 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 1.

¹⁹⁹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 7.

²⁰⁰ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 6.

²⁰¹ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 2.

²⁰² Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 2, 6.

επισημαίνει εκείνος, στην αίσθηση αποφασιστικότητας με την οποία πρέπει ο κόσμος να αντιμετωπίσει ανάλογες καταστάσεις.²⁰³ Η τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής είναι μέσα στην ατζέντα με τα προβλήματα της εποχής, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν αποφασιστικά και η αναλογία μεταξύ 11^{ης} Σεπτεμβρίου και Ιράκ επιβεβαιώνεται στη συνέχεια, όταν δηλώνει ότι ο τρόπος αντιμετώπισης του Ιράκ θα έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.²⁰⁴ Από τον Σεπτέμβριο του 2002 και έπειτα αρχίζει να κάνει πιο συγκεκριμένες αναφορές στα όπλα μαζικής καταστροφής, τονίζοντας τις συνέπειές τους, δηλαδή τον τραυματισμό και τον φριχτό πόνο, αλλά και το γεγονός ότι οι συνέπειες αυτές είναι σε μαζικό επίπεδο.²⁰⁵

Στις επόμενες ομιλίες του και όσο περισσότερο πλησιάζει η έναρξη του πολέμου, ο Blair εστιάζει στο λαό του Ιράκ και στο γεγονός ότι υποφέρει λόγω του καθεστώτος του Saddam.²⁰⁶ Δηλώνει ότι οι άνθρωποι εκεί ζουν μέσα στη φτώχεια, καταπιεσμένοι, περνούν από βασανιστήρια, φυλακίζονται και εκτελούνται. Μεταξύ των θυμάτων του Saddam, μάλιστα, είναι και χιλιάδες παιδιά που πεθαίνουν κάθε χρόνο. Για να προκαλέσει περισσότερο οίκτο και απέχθεια προς τον Saddam περιγράφει ένα περιστατικό που συνέβη τον Μάρτιο του 2003 στο Ιράκ, καθώς και τη συνομιλία του με μια ιρακινή εξόριστη.²⁰⁷ Ο θάνατος ενός ανθρώπου που βρέθηκε ακρωτηριασμένος και δεμένος σε μια κολώνα με τη γλώσσα κομμένη σε δρόμο της Βαγδάτης και τα λόγια της Ιρακινής που εξηγεί στον βρετανό πρωθυπουργό ότι στο Ιράκ οι άνθρωποι ζουν συνεχώς με το φόβο έχουν ως αποτέλεσμα όχι μόνο την έλλειψη νομιμοποίησης για τον Saddam και το καθεστώς του, αλλά και τη δημιουργία συναισθημάτων στον ψυχισμό του κοινού, το οποίο ίσως υποστηρίξει τον πόλεμο από συμπόνια για το λαό του Ιράκ.

Ο βρετανός πρωθυπουργός κάνει ένα βήμα πιο πέρα καλώντας το κοινό να μπει στη θέση των ανθρώπων στο Ιράκ²⁰⁸ και με την κατηγορηματική πρόταση: «Αφήστε τον Saddam να κυβερνά και ο ιρακινός λαός θα συνεχίσει να ζει έτσι.» βάζει το κοινό σε δίλημμα και δημιουργεί στο μυαλό των ανθρώπων στους οποίους απευθύνεται το συνειρμό ότι η ευθύνη για το λαό του Ιράκ βαρύνει ουσιαστικά εκείνους, καθώς εξαρτάται από τη στάση τους απέναντι στη συγκεκριμένη στρατιωτική επέμβαση.

²⁰³ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 1.

²⁰⁴ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 2.

²⁰⁵ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 2.

²⁰⁶ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 3, 4, 5, 7.

²⁰⁷ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 7.

²⁰⁸ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 7.

Συγκεκριμένα, δηλώνει ότι η αντίθετη άποψη από τη δική του ισοδυναμεί με τη διαιώνιση αυτού του τρόπου ζωής για τους Ιρακινούς, μιας και η μόνη τους ελπίδα, κατά τη γνώμη του Blair, είναι η πτώση του Saddam μέσα από αυτόν τον πόλεμο.²⁰⁹ Αφού, λοιπόν, ο Saddam και το καθεστώς του στερούνται νομιμοποίησης και η αντίθεση στην επίλυση του θέματος με στρατιωτικά μέσα σημαίνει διαιώνιση αυτού του καθεστώτος, η άποψη όσων αντιτίθενται στον πόλεμο στερείται και αυτή νομιμοποίησης.

Από τις 20 Μαρτίου του 2003 και έπειτα, τα συναισθήματα που προσπαθεί να δημιουργήσει ο βρετανός πρωθυπουργός είναι πιο θετικά, αφού φροντίζει να υπογραμμίσει τα θετικά αποτελέσματα του πολέμου περιγράφοντας το μέλλον που φαντάζεται εκείνος και αποφεύγοντας οποιαδήποτε αναφορά στις αρνητικές συνέπειες της επέμβασης.²¹⁰ Τονίζει ότι ο πόλεμος δεν γίνεται για επεκτατικούς σκοπούς, αλλά για να δοθεί ένα τέλος στο δικτατορικό καθεστώς του Ιράκ, να καταστραφούν τα όπλα μαζικής καταστροφής της χώρας και να ελευθερωθεί ο ιρακινός λαός.²¹¹ Ολοκληρώνει το παραμύθι του «δίκαιου πολέμου», το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση έχει τους εξής χαρακτήρες: ο Saddam Hussein είναι ο κακός, ο λαός του Ιράκ είναι το θύμα και οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία και τα υπόλοιπα κράτη που συμμετέχουν στη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ συνιστούν τον ήρωα. Αφού έχουν γίνει εκτενείς αναφορές στην κακή φύση του εχθρού και στα βάσανα του θύματος,²¹² τώρα δίνεται έμφαση στην καλή φύση και στις καλές πράξεις του ήρωα, ο οποίος είναι με το μέρος του θύματος, όπως υποστηρίζει ο Blair.²¹³

Ο λόγος του Blair αυτήν την περίοδο περιλαμβάνει υποσχέσεις για αυτά που θα πραγματοποιήσει η συμμαχία των κρατών που θα επέμβει στο Ιράκ.²¹⁴ Γίνεται πιο κατηγορηματικός και βεβαιώνει ότι οι συμμαχικές δυνάμεις θα βοηθήσουν το Ιράκ να ορθοποδήσει, θα προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια, φαγητό, φάρμακα, νερό και θα φύγουν το συντομότερο δυνατό. Επιπλέον, δεσμεύεται για την απομάκρυνση του Saddam από την εξουσία. Ο αλτρουισμός που υπάρχει στις περισσότερες ομιλίες του από τον Απρίλιο του 2002 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2003 με τις αναφορές σε όσα βιώνουν οι άνθρωποι στο Ιράκ γίνεται ακόμη πιο έντονος τον Ιούλιο του 2003.²¹⁵ Ο

²⁰⁹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 7, 8.

²¹⁰ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 2.

²¹¹ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 3.

²¹² Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 3, 4, 5, 7 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 1.

²¹³ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 3, 4, 5 .

²¹⁴ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 4.

²¹⁵ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 7, 8.

βρετανός πρωθυπουργός τονίζει ότι ο συγκεκριμένος πόλεμος δεν είναι πόλεμος ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς και ότι ο σκοπός για τον οποίο γίνεται είναι το «αναφαίρετο δικαίωμα της ανθρωπότητας», δηλαδή η ελευθερία.²¹⁶ Μάλιστα, αναφέρεται σε βασικές ελευθερίες του δυτικού κόσμου, όπως η δημιουργία οικογένειας, η εργασία και η αμοιβή για αυτήν, οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις, υπογραμμίζοντας και πάλι ότι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο γίνεται ο πόλεμος, δηλαδή για το καλό των «άλλων», οι οποίοι βρίσκονται σε δυσμενή κατάσταση, και κατά συνέπεια για το καλό όλων των ανθρώπων του κόσμου.²¹⁷

Όσον αφορά στις γλωσσικές επιλογές του Blair στα εν λόγω αποσπάσματα πριν και μετά τον πόλεμο, παρατηρούμε ότι χρησιμοποιεί κυρίως λεξιλόγιο με βαρύ σημασιολογικό φορτίο για να περιγράψει το καθεστώς του Saddam και όσα βιώνει ο λαός του Ιράκ. Λέξεις όπως «τρόμος», «μακελειό», «υποσιτισμός», «φτώχεια», «βαρβαρότητα», «θάνατος», «φόβος», «στρατόπεδα βασανιστηρίων», «φυλακές», «τραυματισμοί», «πόνος»²¹⁸ χρησιμοποιούνται με σκοπό τη δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων στο κοινό για τον Saddam και κάνουν επίκληση στη συμπόνια και τον οίκτο που μπορεί να νιώσει κανείς για τους ανθρώπους που βρίσκονται σε αυτήν την κατάσταση.

Επίσης, χρησιμοποιούνται οι μετοχές «καταπιεσμένοι», «φυλακισμένοι», «δολοφονημένοι», «ακρωτηριασμένος» για τον ίδιο σκοπό.²¹⁹ Ειδικά στο κομμάτι της ομιλίας του Blair στις 4 Απριλίου του 2003 στο οποίο μιλά για τις ενέργειες των συμμαχικών δυνάμεων παρατηρούμε επανειλημμένη χρήση μέλλοντα που δηλώνει ότι κάτι θα γίνει σίγουρα στο μέλλον, ενισχύοντας τον κατηγορηματικό τόνο του Blair, την πεποίθηση και τη προσωπική του δέσμευση, η οποία φανερώνεται και από τη φράση «Σας διαβεβαιώ».²²⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι στο κομμάτι αυτό χρησιμοποιείται ενεργητική φωνή, αφού ο Blair επιδιώκει τη δημιουργία καλής εικόνας για τον ίδιο και την ομάδα στην οποία ανήκει και είναι σημαντικό να γνωρίζει το κοινό το υποκείμενο των ρημάτων.

Επιπρόσθετα, η άρνηση παίζει σημαντικό ρόλο στα αποσπάσματα αυτά με σκοπό τη δημιουργία αντίθεσης, άρα και μεγαλύτερης έμφασης σε όσα θέλει να πει στη συνέχεια.

²¹⁶ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 8.

²¹⁷ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 8.

²¹⁸ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 1, 9.

²¹⁹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, αποσπάσματα 3, 5, 7 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 7.

²²⁰ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτρουισμός, απόσπασμα 4.

Έτσι, παρατηρούμε προτάσεις όπως «δεν μιλάμε για συνηθισμένα χημικά, αλλά...»,²²¹ «δεν θα υπάρξουν πορείες... δεν θα υπάρξουν διαμαρτυρίες... δεν θα υπάρξει δίκαιος θυμός...»,²²² «θα υπήρχαν όχι 3.000... αλλά 30.000»,²²³ «όχι από την Αμερική, όχι από τη Μ. Βρετανία, όχι από τον ΟΗΕ... αλλά από το λαό του Ιράκ»,²²⁴ «Αυτός δεν είναι επεκτατικός πόλεμος. Αυτή είναι μια εκστρατεία...»,²²⁵ «αυτός δεν είναι πόλεμος ανάμεσα σε πολιτισμούς».²²⁶ Χρησιμοποιώντας πρώτα το αντίθετο από αυτό που θέλει να πει σε συνδυασμό με την άρνηση ο Blair δίνει στη συνέχεια πιο πολλή έμφαση σε αυτό που ακολουθεί. Οι προτάσεις με παράλληλη σύνταξη, όπως «δεν θα υπάρξουν... δεν θα υπάρξουν»²²⁷ ή «να είσαι ελεύθερος να... να είσαι ελεύθερος να...»²²⁸ προσδίδουν και αυτές με τη σειρά τους έμφαση στους αγώνες που δεν θα γίνουν για το λαό του Ιράκ αν δεν πραγματοποιηθεί η στρατιωτική επέμβαση και στις ελευθερίες που θα αποκτήσουν οι άνθρωποι στο Ιράκ με τη βοήθεια των συμμαχικών δυνάμεων και του ΟΗΕ.

Διαπιστώνουμε ακόμη ότι ο Blair τείνει προς την υπερβολή και χρησιμοποιεί και ποιητική γλώσσα στα συγκεκριμένα αποσπάσματα των ομιλιών του. Μιλά για «αφάνταστο πόνο», για «τραυματισμούς και φριχτό πόνο που δεν μπορούν να κατανοήσουν οι άνθρωποι», για «ατελείωτο τρόμο» στις αναφορές του στο καθεστώς του Saddam²²⁹ και παρουσιάζει τη στρατιωτική επέμβαση και την πτώση του Saddam ως «ευλογία» και «μοναδική πραγματική ελπίδα» για το λαό του Ιράκ.²³⁰ «Το σκοτάδι που θα σκεπάσει ξανά το λαό του Ιράκ» και «ο τρόμος που ξετυλίγεται»²³¹ είναι εκφράσεις με πιο ποιητικό ύφος που δημιουργούν εικόνες στο μυαλό του κοινού. Το ίδιο αποτέλεσμα έχουν και οι ομάδες τριών όπως «αποστροφή, συμπόνια και θυμό»,²³² «η γλώσσα του κομμένη, ακρωτηριασμένος και παρατημένος για να πεθάνει από αιμορραγία»²³³, «ένα καινούργιο, ελεύθερο και ενωμένο Ιράκ».²³⁴

²²¹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 2.

²²² Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 4.

²²³ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 6.

²²⁴ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 3.

²²⁵ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 5.

²²⁶ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 8.

²²⁷ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 4.

²²⁸ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 8.

²²⁹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, αποσπάσματα 1, 2, 7.

²³⁰ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 8 και Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα

²³¹ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, αποσπάσματα 1, 8.

²³² Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 1.

²³³ Πίνακας 1, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 7.

²³⁴ Πίνακας 8, Συναισθήματα & Αλτροισμός, απόσπασμα 3.

5.3. Αξίες

Μελετώντας τις ομιλίες του βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair σε μια προσπάθεια εντοπισμού των κατηγοριών νομιμοποίησης που υπάρχουν στο λόγο του διαπιστώνουμε ότι ο Blair αναφέρεται πολύ συχνά σε ένα αξιακό σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει πάντα την ελευθερία και τη δικαιοσύνη. Σε αυτό το σύστημα αξιών προσθέτει και τις αξίες της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας, του σεβασμού προς τους άλλους, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου ανάλογα με το στοιχείο στο οποίο θέλει να δώσει έμφαση κάθε φορά. Συνήθως, αναφέρεται σε αξίες των Αμερικανών και των Βρετανών ή των Ευρωπαίων, ενώ άλλες φορές εντάσσει αυτές τις αξίες σε ένα παγκόσμιο σύστημα αξιών.

Αρχικά, ο Blair θεωρεί ότι ο σκοπός ενός πολιτικού είναι ο αγώνας για αξίες και ιδανικά στα οποία πιστεύουν τόσο οι Αμερικανοί όσο και οι Ευρωπαίοι, για τις σωστές δημοκρατικές αξίες τις οποίες αναγνωρίζουν όλοι στις ΗΠΑ και την Ευρώπη.²³⁵ Πρόκειται για την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη ή το σεβασμό και την προσφορά βοήθειας. Θεωρεί δεδομένο το γεγονός ότι οι ΗΠΑ και η Ευρώπη έχουν πολλές κοινές αξίες και πάνω από όλα αποτελούνται από ισχυρά δημοκρατικά κράτη.²³⁶ Υποστηρίζει, λοιπόν, ότι ο αγώνας για αυτές τις αξίες πρέπει να είναι στο επίκεντρο των πολιτικών που υιοθετούνται για την προστασία των ευρωπαϊκών κρατών και των ΗΠΑ και ότι χρειάζεται δραστηριοποίηση βασισμένη στις παραπάνω αξίες.²³⁷ Η ελευθερία, η δημοκρατία και η δικαιοσύνη, όμως, δεν είναι σημαντικές μόνο για την προστασία του κράτους, αλλά και για τη σταθερότητα, την τάξη, αφού η απουσία αυτών των αξιών έχει ως αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη δράση των καθεστώτων και την εμφάνιση απειλών που εξαπλώνονται, για αυτόν το λόγο είναι σωστή η διάδοσή τους μιας και οδηγεί σε μακρόχρονη ασφάλεια και ευημερία.²³⁸

Ο βρετανός πρωθυπουργός, λοιπόν, θεωρεί σημαντικές και αναγκαίες τις προαναφερθείσες αξίες, χαρακτηρίζει την έλλειψή τους απειλή και τη διάδοσή τους σωστή. Τα ζητούμενα για εκείνον είναι η τάξη, η ασφάλεια και η ευημερία του κράτους, τα οποία πιστεύει ότι μόνο μέσω του αξιακού συστήματος που παρουσιάζει μπορούν να επιτευχθούν.²³⁹ Αν δεχτούμε ότι μόνο τα δημοκρατικά κράτη έχουν αυτό το αξιακό σύστημα, τότε όλα τα άλλα καθεστώτα αποτελούν απειλή και ο διαχωρισμός ανάμεσα

²³⁵ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 1.

²³⁶ Πίνακας 3, Αξίες, αποσπάσματα 1, 3, 6, 8.

²³⁷ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 2.

²³⁸ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 4.

²³⁹ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 4.

στο «εμείς» και στους «άλλους» γίνεται φανερός.²⁴⁰ Και αφού όλα τα δημοκρατικά κράτη ασπάζονται αυτές τις αξίες και τα άλλα καθεστώτα αποτελούν απειλή, ο Blair συμπεραίνει ότι υπάρχει κοινό συμφέρον στην υπεράσπιση αυτών των αξιών. Μάλιστα, προτρέπει την Ευρώπη και τις ΗΠΑ να δρουν όχι μόνο για το συμφέρον, αλλά και για ηθικούς λόγους.²⁴¹ Έτσι, γίνεται ο συσχετισμός μεταξύ ηθικής και αξιών όπως η ελευθερία, η δημοκρατία και η δικαιοσύνη.

Εκτός, όμως, από το γεγονός ότι είναι σωστή η διάδοση αυτών των αξιών οι οποίες σχετίζονται με την ηθική, οι συγκεκριμένες αξίες είναι και καλές κατά την άποψή του.²⁴² Επίσης, παρόλο που ο Blair έχει δηλώσει ότι οι αξίες αυτές είναι αξίες που αναγνωρίζουν τα ευρωπαϊκά κράτη και οι ΗΠΑ, υποστηρίζει ότι δεν είναι μόνο αξίες του δυτικού κόσμου, αλλά πανανθρώπινες αξίες που όλοι οι άνθρωποι επιθυμούν.²⁴³ Πρόκειται, μάλιστα, για αξίες που ισχυροποιούν τις συμμαχίες.²⁴⁴

Επιπλέον, ο Blair τονίζει την αλληλεξάρτηση των κρατών στη σύγχρονη εποχή, την ανάγκη κοινής αντιμετώπισης των προβλημάτων και την ανάγκη δίκαιης εφαρμογής των αξιών της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ανεκτικότητας.²⁴⁵ Το αποτέλεσμα θα είναι η δημιουργία μιας κοινότητας η οποία βασίζεται στο αξιακό σύστημα που παρουσιάζει και παλεύει για την αφομοίωση των κοινοτήτων στις οποίες δεν υπάρχουν οι συγκεκριμένες αξίες. Το δίπολο «εμείς»-«οι άλλοι» εμφανίζεται για ακόμη μια φορά, αφού η κοινότητα στην οποία ανήκει ο Blair έχει αξίες σωστές, καλές και πανανθρώπινες που πρέπει να διαδοθούν στην κοινότητα των «άλλων» από την οποία λείπουν.²⁴⁶ Με αυτόν τον τρόπο η κοινότητα των «άλλων» δεν θα αποτελεί απειλή για την ομάδα του βρετανού πρωθυπουργού, όπως στην προκειμένη περίπτωση που οι αξίες αυτές απουσιάζουν.²⁴⁷

Στις ομιλίες του μετά την έναρξη του πολέμου ο Blair προσθέτει τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου στις αξίες που προβάλλει, ενώ συνεχίζει τις δηλώσεις περί καθολικών αξιών και όχι απλώς δυτικών αξιών.²⁴⁸ Επίσης, σε αυτές τις ομιλίες ο βρετανός πρωθυπουργός εξακολουθεί να μιλά για την ελευθερία και υπογραμμίζει ότι ο

²⁴⁰ Πίνακας 3, Αξίες, αποσπάσματα 1, 4, 6, 8, 9.

²⁴¹ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 5.

²⁴² Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 8.

²⁴³ Πίνακας 3, Αξίες, αποσπάσματα 9, 13.

²⁴⁴ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 10.

²⁴⁵ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 11.

²⁴⁶ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 15.

²⁴⁷ Πίνακας 3, Αξίες, απόσπασμα 4.

²⁴⁸ Πίνακας 8, Αξίες, αποσπάσματα 1, 2.

σκοπός της αντιμετώπισης των απειλών είναι η εξασφάλιση της ελευθερίας για όλους, το φως της οποίας πρέπει να κληροδοτούν οι πολιτικοί στον κόσμο.²⁴⁹ Εφόσον, λοιπόν, οι αξίες αυτές είναι ό, τι επιζητούν όλα τα κράτη, όπως ισχυρίζεται ο Blair, δημιουργείται ένας συνασπισμός κρατών που πολεμούν για την εξάπλωσή τους σε κράτη που δεν έχουν τις συγκεκριμένες αξίες και με τον τρόπο αυτό ο πόλεμος αποκτά νομιμοποίηση, καθώς γίνεται για κάτι που είναι «σωστό», «καλό» και «ηθικό», παρόλο που το σωστό, το καλό και το ηθικό διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό και από κοινωνία σε κοινωνία. Έτσι, μέσω της προβολής ηθικών αξιών υπάρχει η δυνατότητα να κερδίσει κανείς νομιμοποίηση για έναν πόλεμο που ενδεχομένως γίνεται για άλλους λόγους.

Ο Tony Blair στα συγκεκριμένα αποσπάσματα χρησιμοποιεί το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο της προσωπικής και κτητικής αντωνυμίας («εμείς»-«μας») όταν μιλά για τις αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης, θέλοντας να ταυτίσει την ομάδα στην οποία ανήκει με τις ηθικές αξίες στις οποίες αναφέρεται. Χρησιμοποιεί την άρνηση για να δημιουργήσει αντίθεση, λέγοντας πρώτα το αντίθετο από αυτό που θέλει να δηλώσει, ώστε να δοθεί έμφαση σε αυτό που λέει στο δεύτερο σκέλος της πρότασης. Επί παραδείγματι: «Δεν υπερασπιζόμαστε απλώς έδαφος. Υπερασπιζόμαστε αυτά στα οποία πιστεύουν τα κράτη μας...», «Οι αξίες μας δεν είναι δυτικές αξίες. Είναι ανθρώπινες αξίες...», «...όχι για μερικούς αλλά για όλους...». Χρησιμοποιεί, όμως, και την αντίστροφη σειρά, δηλαδή λέει πρώτα αυτό που πιστεύει και μετά το αντίθετό του: «ελευθερία, όχι τυραννία», «δημοκρατία, όχι δικτατορία», «κράτος δικαίου, όχι ιδιωτική αστυνόμευση».

Κάτι άλλο που παρατηρούμε είναι η επανειλημμένη χρήση των ουσιαστικών «δημοκρατία», «ελευθερία», «δικαιοσύνη», «ανεκτικότητα» και των ρημάτων «παλεύω» και «υπερασπίζομαι» με αντικείμενο τις αξίες. Τα συγκεκριμένα ουσιαστικά έχουν θετική σημασία και τα ρήματα έχουν έντονο σημασιολογικό φορτίο και χρησιμεύουν στην πόλωση «εμείς»-«οι άλλοι», αφού θυμίζουν την πάλη μεταξύ Καλού και Κακού. Ειδικά το ρήμα «υπερασπίζομαι» δημιουργεί θετικούς συνειρμούς μιας και η υπεράσπιση προϋποθέτει μια επίθεση ή μια απειλή. Έτσι, ο Blair και η ομάδα του εντάσσονται στο στρατόπεδο των καλών που είναι σε θέση υπεράσπισης, ενώ οι «άλλοι» σε εκείνο των κακών που είναι σε θέση επίθεσης.

5.4. Αριθμοί και απόψεις ειδικών

Ο Tony Blair χρησιμοποιεί ακόμα μία στρατηγική για να στηρίξει τα επιχειρήματά του και να δώσει περισσότερη εγκυρότητα σε όσα λέει, τη στρατηγική της παρουσίασης

²⁴⁹ Πίνακας 8, Αξίες, αποσπάσματα 2, 4.

απόψεων ειδικών ή σημαντικών προσώπων, αλλά και αριθμητικών δεδομένων. Οι απόψεις των ειδικών που χρησιμοποιεί στις ομιλίες του αφορούν στους επιθεωρητές του ΟΗΕ που διεξήγαγαν έρευνες στο Ιράκ για την εύρεση όπλων μαζικής καταστροφής, ενώ τα αριθμητικά δεδομένα αφορούν τόσο στα όπλα μαζικής καταστροφής όσο και σε στοιχεία για το Ιράκ και το λαό του.

Αρχικά, ο βρετανός πρωθυπουργός τον Σεπτέμβριο του 2002 μιλά για το γεγονός ότι ο Saddam Hussein χρησιμοποίησε όπλα μαζικής καταστροφής κατά του ίδιου του λαού του. Αναφέρει πρώτα τον αριθμό των τραυματιών και των νεκρών κατά τη διάρκεια επίθεσης στην πόλη Halabja και έπειτα τον αριθμό των νεκρών στο βόρειο τμήμα της χώρας και τον αριθμό των εκδιωχθέντων στο νότιο τμήμα του Ιράκ.²⁵⁰ Στην ομιλία του τον Φεβρουάριο του 2003 μιλά για την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα από το 1978 και μετά, δηλαδή από τότε που ανέβηκε στην εξουσία ο Saddam Hussein.²⁵¹ Η δήλωση ότι το Ιράκ ήταν πιο πλούσιο από χώρες όπως η Μαλαισία και η Πορτογαλία δημιουργεί αντίθεση με όσα αναφέρει στη συνέχεια ο βρετανός πρωθυπουργός, με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στην άσχημη κατάσταση του Ιράκ στη σημερινή εποχή για την οποία μιλά αμέσως μετά.

Πιο συγκεκριμένα, ο Blair αναφέρει ότι το Ιράκ που ήταν πλούσιο το 1978 τώρα είναι μια χώρα στην οποία 135 στα 1000 παιδιά πεθαίνουν πριν φτάσουν στην ηλικία των πέντε ετών με το 70% των θανάτων να οφείλεται σε αρρώστιες που μπορούν να θεραπευθούν ή να αποφευχθούν. Επίσης, το ένα τρίτο των παιδιών στο κεντρικό και το νότιο τμήμα της χώρας υποσιτίζεται και το 60% του λαού τρέφεται σε συσσίτια. Ο μισός πληθυσμός των αγροτικών περιοχών δεν έχει πρόσβαση σε καθαρό νερό. Ο Blair αναφέρει ότι δεκάδες χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι εκτελούνται, ενώ τα τελευταία 15 χρόνια πάνω από 15.000 σιίτες μουσουλμάνοι και Κούρδοι μουσουλμάνοι σφαγιάστηκαν και 4.000.000 Ιρακινοί εξορίστηκαν, από τους οποίους 350.000 βρίσκονται στη Μ. Βρετανία.²⁵² Επιπλέον, ο βρετανός πρωθυπουργός αναφερόμενος στους διαδηλωτές κατά του πολέμου τονίζει ότι 500.000 ή 1.000.000 διαδηλωτές είναι λιγότεροι από όσους σκοτώθηκαν στους πολέμους που κήρυξε ο Saddam στο παρελθόν, θέλοντας να δώσει έμφαση στον μεγάλο αριθμό ανθρώπων που σκοτώθηκαν εξαιτίας του Saddam.²⁵³ Το συγκεκριμένο σχόλιο προστίθεται στη λίστα με

²⁵⁰ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 1.

²⁵¹ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 2.

²⁵² Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 2.

²⁵³ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 3.

τα αρνητικά στοιχεία που αφορούν στον Saddam, η οποία δημιουργεί το άσχημο προφίλ του.

Ο Blair επαναλαμβάνει τα στοιχεία για την κατάσταση στο Ιράκ στις ομιλίες του στις 16 και 18 Μαρτίου του 2003,²⁵⁴ ωστόσο σε εκείνη της 18^{ης} Μαρτίου, την ημέρα που ξεκίνησε η στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ, χρησιμοποιεί το «παιχνίδι των αριθμών»²⁵⁵ και τις απόψεις των ειδικών κυρίως όταν μιλά για τα όπλα μαζικής καταστροφής του Ιράκ.²⁵⁶ Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι το 1998, τη χρονιά που αποχώρησαν οι επιθεωρητές του ΟΗΕ από το Ιράκ, υπήρχαν όπλα που δεν καταγράφηκαν, δηλαδή 10.000 λίτρα άνθρακα, ένα σημαντικό πρόγραμμα παραγωγής νευροτοξικής ουσίας VX, 6.500 πυρομαχικά, τουλάχιστον 80 τόνοι αερίου μουστάρδας ή ίσως και το δεκαπλάσιο ποσό, αμέτρητες ποσότητες αερίου σαρίν, βοτουλινικής τοξίνης και άλλων βιολογικών δηλητηρίων και ένα ολόκληρο πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων Scud.²⁵⁷ Στην ίδια ομιλία κάνει λόγο για ένα έγγραφο των επιθεωρητών που περιλαμβάνει όλα τα αναπάντητα ερωτήματα για τα όπλα μαζικής καταστροφής του Ιράκ, στο οποίο αναφέρεται ότι οι επιθεωρητές του ΟΗΕ είχαν στοιχεία ότι το Ιράκ σχεδίαζε να μετατρέψει σε όπλο την ουσία VX.²⁵⁸

Όσον αφορά στα όπλα μαζικής καταστροφής συνεχίζει λέγοντας ότι το αέριο μουστάρδας συνιστούσε περίπου το 70% του οπλοστασίου του Ιράκ που περιλάμβανε 450 βόμβες με αέριο μουστάρδας, ότι το Ιράκ είχε δυνατότητες παραγωγής 15.000-25.000 λίτρων άνθρακα και ότι 10.000 λίτρα άνθρακα ίσως υπάρχουν ακόμα και δεν έχουν καταστραφεί.²⁵⁹ Στις ομιλίες του μετά την κήρυξη του πολέμου δεν δίνει τόσες λεπτομέρειες με αριθμητικά δεδομένα για τα όπλα, απλώς αναφέρει την άποψη των επιθεωρητών ότι πολλά όπλα μαζικής καταστροφής δεν έχουν καταγραφεί.²⁶⁰ Επίσης, παραθέτει τη φράση του Abraham Lincoln «Αυτοί που αρνούνται την ελευθερία στους άλλους δεν την αξίζουν ούτε οι ίδιοι.»²⁶¹ για να πείσει το κοινό ότι ο πόλεμος στο Ιράκ γίνεται για ηθικό σκοπό, για την ελευθερία, και για να δώσει εγκυρότητα στο επιχείρημά του ότι ο πόλεμος αυτός δεν εξυπηρετεί συμφέροντα, δεν γίνεται για ιδιοτελείς λόγους.

²⁵⁴ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, αποσπάσματα 4, 5, 6, 7, 8, 9.

²⁵⁵ Joseph, *op. cit.*, σελ. 129.

²⁵⁶ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, αποσπάσματα 5, 6, 7, 8.

²⁵⁷ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 5.

²⁵⁸ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 6.

²⁵⁹ Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, αποσπάσματα 7, 8.

²⁶⁰ Πίνακας 7, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 1.

²⁶¹ Πίνακας 7, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 2.

Ο Blair στα αποσπάσματα που αφορούν στη συγκεκριμένη στρατηγική επιλέγει να εστιάσει στα στοιχεία, ώστε να πειστεί ο κόσμος για την ύπαρξη όπλων μαζικής καταστροφής μέσα από τις απόψεις των επιθεωρητών του ΟΗΕ, για αυτό αναφέρει συχνά τη λέξη «επιθεωρητές» και τη φράση «οι επιθεωρητές λένε». Επιπλέον, μιλά για τα όπλα αναλυτικά, παρέχοντας πολλές πληροφορίες, για να δείξει ότι έχει γνώση πάνω στο θέμα σε αντίθεση με το ευρύ κοινό που δεν γνωρίζει πολλές λεπτομέρειες, όπως οι ονομασίες των χημικών και βιολογικών όπλων. Ακόμη, παραθέτει όσα έχουν γράψει οι επιθεωρητές στο έγγραφο με τα αναπάντητα ερωτήματα για τα όπλα μαζικής καταστροφής του Ιράκ, ενώ όταν περιγράφει την κατάσταση στο Ιράκ χρησιμοποιεί προτάσεις με ίδια δομή δημιουργώντας μια λίστα με αρνητικά δεδομένα σε σχέση με το λαό του Ιράκ στα οποία δίνεται μεγαλύτερη έμφαση λόγω της παράλληλης σύνταξης των προτάσεων: «Μια χώρα όπου...όπου...όπου...».²⁶²

Αυτό που προσπαθεί να κάνει, λοιπόν, με τη συγκεκριμένη στρατηγική είναι να δημιουργήσει μια άσχημη εικόνα για τον Saddam η οποία έρχεται σε αντίθεση με τη δική του και της ομάδας του. Αναφέρει λεπτομερώς τις κακές πράξεις του αντιπάλου, αποσιωπώντας τις άσχημες συνέπειες της λύσης που προτείνει, μιας και ένας πόλεμος περιλαμβάνει οικονομικές και ανθρώπινες απώλειες και στις δύο πλευρές. Τα στατιστικά δεδομένα και οι επιστημονικοί όροι που αφορούν στα όπλα μαζικής καταστροφής προσδίδουν εγκυρότητα στα λεγόμενά του, η οποία συμπληρώνεται με την παρουσίαση των αριθμητικών στοιχείων ως αποτέλεσμα ερευνών των επιθεωρητών του ΟΗΕ.

5.5. Ασφάλεια και απειλή

Ο Tony Blair χρησιμοποιεί μια στρατηγική νομιμοποίησης που συνδέεται με τις στρατηγικές νομιμοποίησης μέσω συναισθημάτων, μέσω θετικής παρουσίασης του ομιλητή και της ομάδας του και μέσω αρνητικής παρουσίασης των άλλων. Πρόκειται για τη νομιμοποίηση μέσω της παρουσίασης μιας απειλής για την ασφάλεια. Ο βρετανός πρωθυπουργός διαιρεί τον κόσμο σε δύο ομάδες, στην ομάδα των δημοκρατικών κρατών που ανήκουν στη διεθνή κοινότητα και διέπονται από τις αξίες της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας, και στην ομάδα των κρατών-παρίες που συνεργάζονται με τρομοκράτες. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ομάδα είναι εκείνη με την οποία ταυτίζεται ο Blair και η δεύτερη ομάδα είναι «οι άλλοι». Η απειλή

²⁶² Πίνακας 2, Το παιχνίδι των αριθμών-Οι απόψεις των ειδικών, απόσπασμα 2.

για την ασφάλεια της διεθνούς κοινότητας προέρχεται από τη δεύτερη ομάδα, είναι πραγματική, σοβαρή και τρέχουσα.²⁶³

Σύμφωνα με τον Blair, η ασφάλεια σχετίζεται με τη σταθερότητα και την τάξη και απειλείται από την αστάθεια, την αταξία και το χάος που προκαλούν οι τρομοκράτες με τη βοήθεια κρατών που έχουν πυρηνικά όπλα, όπως το Ιράκ.²⁶⁴ Η τρομοκρατία και τα πυρηνικά όπλα, λοιπόν, είναι ισοδύναμα και εντάσσονται στο πλαίσιο της απειλής κατά της ασφάλειας, αλλά και της οικονομίας.²⁶⁵ Έτσι, δημιουργείται μια σχέση αντίθεσης με το τρίπτυχο «σταθερότητα-ασφάλεια-τάξη» που χαρακτηρίζει την ομάδα του Blair και ο κίνδυνος αποδίδεται αποκλειστικά στην ομάδα των «άλλων», δηλαδή των κρατών-παρίες. Δεν έχει σημασία αν τα κράτη που ανήκουν στην ομάδα «εμείς», δηλαδή στην ομάδα του Blair, έχουν πυρηνικά όπλα, αφού με την έμφαση που δίνεται στη σύνδεση μεταξύ κρατών-παρίες και τρομοκρατών, η απειλή των πυρηνικών όπλων ταυτίζεται με τον παραπάνω συνδυασμό και ως εκ τούτου τα πυρηνικά όπλα της ομάδας του ομιλητή δεν αποτελούν πρόβλημα και δεν αναφέρονται καν.

Η αρνητική παρουσίαση της ομάδας των «άλλων», η οποία εξισώνεται με την απειλή, και η έμφαση που δίνεται στον κίνδυνο είναι δύο σημαντικά στοιχεία της στρατηγικής νομιμοποίησης μέσω της παρουσίασης μιας απειλής για την ασφάλεια. Ο Blair τονίζει τα αρνητικά χαρακτηριστικά της αντίπαλης ομάδας, όπως την έλλειψη λογικής, την αδυναμία διαπραγμάτευσης, την αστάθεια, την καταπίεση, τη βαρβαρότητα και το μίσος ενάντια στις αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας,²⁶⁶ ενώ παράλληλα την ταυτίζει με τους τρομοκράτες και υπογραμμίζει τον κίνδυνο που συνιστούν οι τρομοκράτες οι οποίοι έχουν στα χέρια τους όπλα μαζικής καταστροφής.²⁶⁷ Με αυτόν τον τρόπο εντάσσει τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας που ξεκίνησε με τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου²⁶⁸ και παρουσιάζει μια απειλή επικείμενη, προσέχοντας ωστόσο να μην αναφέρει τη λέξη «επικείμενη» αυτή καθαυτή.²⁶⁹ Η έμφαση στον κίνδυνο και την απειλή δημιουργεί συναισθήματα φόβου απέναντι στην ομάδα των «άλλων» η οποία, σύμφωνα με τον

²⁶³ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 5, 10, 15.

²⁶⁴ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 9, 11, 14.

²⁶⁵ Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 4.

²⁶⁶ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 5, 6, 7, 9, 11, 14 και Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 1.

²⁶⁷ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 3, 6, 9, 11, 14, 15 και Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 1, 4, 5, 6.

²⁶⁸ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 2, 11, 14 και Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 6.

²⁶⁹ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 4, 10, 15.

βρετανό πρωθυπουργό, μπορεί να προκαλέσει σφαγή, καταστροφή της οικονομίας και της ασφάλειας.²⁷⁰

Επιπλέον, ο Blair τόσο στις ομιλίες του πριν την επέμβαση στο Ιράκ όσο και σε εκείνες μετά την έναρξη του πολέμου χρησιμοποιεί μια μεταφορά για να αναδείξει τη σοβαρότητα της απειλής. Λέγοντας ότι η αστάθεια και η αταξία είναι μεταδοτικές, ουσιαστικά παρομοιάζει την απειλή με μια ασθένεια που εξαπλώνεται.²⁷¹ Με αυτόν τον τρόπο προσπαθεί να δικαιολογήσει την επέμβαση στο Ιράκ και αντικρούει το επιχείρημα ότι το Ιράκ δεν αποτελεί απειλή για τη Μ. Βρετανία και τις ΗΠΑ επειδή βρίσκεται πολύ μακριά από τις δύο αυτές χώρες. Ακόμη, τονίζει τη σοβαρότητα της απειλής και προκαλεί φόβο για την εξάπλωση των προβλημάτων του Ιράκ. Δημιουργεί συγκεκριμένους συνειρμούς στο μυαλό του κοινού, καθώς η ασθένεια, και ειδικά μια ασθένεια μεταδοτική, είναι κάτι που πρέπει να αντιμετωπιστεί για να μην εξελιχθεί σε κάτι που δεν μπορεί να θεραπευθεί. Άρα, η επίλυση του προβλήματος του Ιράκ είναι κάτι που πρέπει να γίνει άμεσα,²⁷² όπως και στην περίπτωση μιας ασθένειας.

Όσον αφορά στις γλωσσικές επιλογές του Blair στα συγκεκριμένα αποσπάσματα, παρατηρούμε τη χρήση του «πρέπει», αλλά και εκφράσεων που δημιουργούν ένα πιο κατηγορηματικό ύφος όπως: «είμαι σίγουρος ότι», «προειδοποιώ τον κόσμο», «να σας εξηγήσω», «η αλήθεια είναι ότι», «φοβάμαι πολύ ότι». Επίσης, επαναλαμβάνει τις λέξεις «κίνδυνος», «απειλή», «χάος» και τα επίθετα «πραγματικός», «σοβαρή», «τρέχουσα», «ενεργή» για να χαρακτηρίσει τον κίνδυνο και την απειλή, δίνοντας έτσι ένα βαρύ σημασιολογικό φορτίο σε αυτά που λέει.

Επιπλέον, χρησιμοποιεί εκφράσεις και λέξεις που δείχνουν υπερβολή για να κάνει πιο δραματική την κατάσταση, όπως για παράδειγμα: «σήμερα περισσότερο από ποτέ», «την έμφυτη αποστροφή μας για τον πόλεμο», «οι άνθρωποι λαχταρούν τη σταθερότητα και την τάξη», «πέρα από την πιο ζωντανή μας φαντασία», «μακελειό». Τέλος, χρησιμοποιεί τα ρήματα «μισώ» και «απεχθάνομαι» για την ομάδα των «άλλων», λέγοντας ότι η συγκεκριμένη ομάδα μισεί την ομάδα στην οποία ανήκει ο ίδιος, αλλά και τη φράση «όλα τα κράτη αποτελούν στόχο» για να δημιουργήσει μια καθαρή αντίθεση ανάμεσα στο «εμείς» και στους «άλλους» και να εξαπλώσει το φόβο της απειλής σε όλον τον κόσμο.

²⁷⁰ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 11 και Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 3, 4.

²⁷¹ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, αποσπάσματα 1, 14 και Πίνακας 7, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 5.

²⁷² Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 10.

5.6. Διεθνής κοινότητα

Ο Tony Blair στις ομιλίες που εξετάζουμε χρησιμοποιεί και την έννοια της διεθνούς κοινότητας για να νομιμοποιήσει τον πόλεμο κατά του Ιράκ, μια έννοια που είχε χρησιμοποιήσει και στο παρελθόν για την επέμβαση στο Κόσοβο. Η πρώτη του αναφορά σε αυτήν την έννοια στους λόγους του αναφορικά με το Ιράκ γίνεται στην ομιλία του τον Απρίλιο του 2002, κατά τη διάρκεια της οποίας παραπέμπει το κοινό στην ομιλία του στο Σικάγο το 1990, θυμίζοντας ότι τότε είχε μιλήσει για πρώτη φορά για το δόγμα της διεθνούς κοινότητας.²⁷³ Ο Blair, λοιπόν, εκτός από τις ομάδες «εμείς» και «οι άλλοι» που δημιουργεί στις ομιλίες του που αφορούν στο Ιράκ, δημιουργεί και μίαν ομάδα ακόμη, αυτήν της διεθνούς κοινότητας η οποία περιλαμβάνει την ομάδα «εμείς». Άρα, υπάρχει μια δεύτερη αντίθεση μεταξύ της ομάδας της διεθνούς κοινότητας και της ομάδας των «άλλων».²⁷⁴

Η διεθνής κοινότητα του Blair χαρακτηρίζεται από αλληλεξάρτηση και βασίζεται στις αξίες των δημοκρατικών κρατών της Δύσης, οι οποίες όμως σύμφωνα με τον Blair είναι παγκόσμιες αξίες.²⁷⁵ Επίσης, τα μέλη της διεθνούς κοινότητας έχουν τους ίδιους στόχους και φροντίζουν από κοινού για την επίτευξή τους. Η διεθνής συμμαχία, μάλιστα, αποτρέπει τις ανεπιθύμητες συνέπειες και συμβάλλει στη διπλωματία.²⁷⁶ Στην ομιλία του στις 16 Μαρτίου του 2003 συγκεκριμένα, ο βρετανός πρωθυπουργός ταυτίζει τη διεθνή κοινότητα που περιγράφει με τον ΟΗΕ λέγοντας ότι η απόφαση 1441 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ είναι η βούληση της διεθνούς κοινότητας.²⁷⁷

Όπως βλέπουμε, λοιπόν, ο Saddam Hussein και το καθεστώς του, δηλαδή η ομάδα των «άλλων», περιθωριοποιείται και χάνει τη νομιμοποίησή της, αφού πολιτικά πρόσωπα όπως ο Blair ταυτίζουν τις ενέργειές τους και τις αντιλήψεις τους με τον οργανισμό που εκπροσωπεί όλα τα έθνη και κερδίζουν νομιμοποίηση από το κύρος αυτού του οργανισμού. Η υπόσχεση του Blair μετά την έναρξη του πολέμου ότι μετά την πτώση του Saddam το Ιράκ θα γίνει και πάλι μέλος της διεθνούς κοινότητας δείχνει την επιμονή του στην ταύτιση της πολιτικής του με τον ΟΗΕ.²⁷⁸ Η συγκεκριμένη ταύτιση βοηθά τον βρετανό πρωθυπουργό να αποκτήσει νομιμοποίηση μέσω του ΟΗΕ παρόλο που η απόφαση της στρατιωτικής επέμβασης ελήφθη χωρίς την έγκριση του

²⁷³ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, απόσπασμα 1.

²⁷⁴ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, αποσπάσματα 3, 5, 9.

²⁷⁵ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, αποσπάσματα 1, 4, 5

²⁷⁶ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, αποσπάσματα 2, 4.

²⁷⁷ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, απόσπασμα 9.

²⁷⁸ Πίνακας 8, Διεθνής κοινότητα, απόσπασμα 1.

Συμβουλίου Ασφαλείας, γεγονός που κρύβει κάτω από το μανδύα μιας διεθνούς συνεργασίας.

Πρέπει να επισημάνουμε, όμως, ότι η έννοια της διεθνούς κοινότητας δεν είναι πάντα συγκεκριμένη και σταθερή στις ομιλίες του Blair. Η διεθνής κοινότητα από τη μία πλευρά παρουσιάζεται ως ένα ευρύ φάσμα κρατών τα οποία μοιράζονται τις ίδιες αξίες και εργάζονται για τους ίδιους στόχους,²⁷⁹ αλλά από την άλλη πλευρά και ως μια μικρή ομάδα κρατών τα οποία έχουν τη δύναμη να επέμβουν οικονομικά ή στρατιωτικά για την επίλυση ενός θέματος.²⁸⁰ Επίσης, η μεταβαλλόμενη άποψη του Blair για τη σχέση διεθνούς κοινότητας-ΟΗΕ οδηγεί σε άλλες δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή, η διεθνής κοινότητα ταυτίζεται απόλυτα με τον ΟΗΕ, αφού η απόφαση 1441 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ θεωρείται βούληση της διεθνούς κοινότητας.²⁸¹ Κατά τη δεύτερη εκδοχή, ο ΟΗΕ είναι απλώς το μέσο με το οποίο υπάρχει η δυνατότητα νομιμοποίησης ενός πολέμου που θα πραγματοποιηθεί από μια μικρή ομάδα κρατών.²⁸² Η δεύτερη εκδοχή εμφανίστηκε όταν ο Blair κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να εξασφαλίσει μια επέμβαση με την καθοδήγηση του ΟΗΕ.²⁸³

Οι γλωσσικές επιλογές του Blair αναφορικά με τη διεθνή κοινότητα περιλαμβάνουν την επανάληψη λέξεων και φράσεων όπως: «αλληλεξαρτώμενος», «διεθνής κοινότητα», «δόγμα διεθνούς κοινότητας», «ενοποιημένη», «ίδιες αξίες», «ίδιοι στόχοι», «ισχυρό και ομόφωνο μήνυμα». Στόχος είναι η δημιουργία αισθήματος ενότητας απέναντι στον Saddam, ο οποίος απονομιμοποιείται μιας και είναι εκτός της κοινότητας στην οποία ανήκουν όλα τα κράτη και η οποία βασίζεται σε θετικές αξίες όπως η δημοκρατία, η δικαιοσύνη και η ελευθερία.

5.7. Θετική αυτοπαρουσίαση και αρνητική παρουσίαση των άλλων

Στον πολιτικό λόγο, όπως και στον ρατσιστικό, συναντούμε τις στρατηγικές της θετικής παρουσίασης του ομιλητή και της ομάδας στην οποία ανήκει και της αρνητικής παρουσίασης των «άλλων». Η υιοθέτηση της συγκεκριμένης στρατηγικής οδηγεί σε μια σειρά από επιλογές σε γλωσσικό επίπεδο. Κατ' αρχάς, δίνεται έμφαση στις καλές πράξεις του ομιλητή και της ομάδας του, δηλαδή της ομάδας του «εμείς», και στις κακές πράξεις των αντιπάλων, δηλαδή των «άλλων», κάτι που πολλές φορές παίρνει

²⁷⁹ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, αποσπάσματα 4, 5.

²⁸⁰ Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 13.

²⁸¹ Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, απόσπασμα 9.

²⁸² Πίνακας 2, Διεθνής κοινότητα, απόσπασμα 10 και Πίνακας 3, Ασφάλεια-Απειλή, απόσπασμα 10.

²⁸³ Holland, Jack (2012). "Blair's War on Terror: Selling Intervention to Middle England." *The British Journal of Politics and International Relations* 14(1): 87-88.

τη μορφή κατηγορίας και υπεράσπισης. Η επιλογή των θεμάτων προς συζήτηση γίνεται με στόχο να δοθεί έμφαση σε θετικά στοιχεία για «εμάς» και αρνητικά στοιχεία για τους «άλλους» και ταυτόχρονα να μην δοθεί προσοχή σε αρνητικά στοιχεία για «εμάς» και θετικά στοιχεία για τους «άλλους». Εν συνεχεία, χρειάζονται στοιχεία που αποδεικνύουν τα παραπάνω, για παράδειγμα κατηγορίες σε βάρος των «άλλων». Επίσης, δίνονται λεπτομερείς, σαφείς και ξεκάθαρες πληροφορίες για οτιδήποτε θετικό αφορά «εμάς» και οτιδήποτε αρνητικό αφορά τους «άλλους» και αντίστοιχα λίγες, γενικές και ασαφείς πληροφορίες για τα «δικά μας» αρνητικά και τα θετικά των «άλλων».²⁸⁴

Όσον αφορά στο λεξιλόγιο και τη σύνταξη, επιλέγονται λέξεις με θετικούς συνειρμούς για «εμάς» και αρνητικούς συνειρμούς για τους «άλλους», ενώ χρησιμοποιείται ενεργητική φωνή για τις θετικές ενέργειες «μας» και τις αρνητικές ενέργειες των «άλλων», ώστε να είναι ξεκάθαρο το υποκείμενο, άρα και ο έπαινος ή το φταίξιμο αντίστοιχα. Αντιθέτως, για να μην δοθεί προσοχή στο υποκείμενο μιας ενέργειας ή στον υπαίτιο μιας κακής πράξης χρησιμοποιείται παθητική φωνή και ουσιαστικοποίηση, αφού στην παθητική φωνή ως επί το πλείστον δεν αναφέρεται το υποκείμενο και με την ουσιαστικοποίηση το ρήμα αντικαθίσταται από το ουσιαστικό του και δεν χρειάζεται υποκείμενο. Επιπλέον, γίνεται χρήση υπερβολών και ευφημισμών, μετωνυμιών και μεταφορών για να τονιστούν τα καλά «μας» στοιχεία και τα αρνητικά στοιχεία των «άλλων». Σε επίπεδο προτασιακής ή κειμενικής δομής τα καλά στοιχεία «μας» τοποθετούνται στην αρχή της πρότασης ή στην κορυφή του κειμένου, ενώ τα αρνητικά στοιχεία των «άλλων» στο τέλος.²⁸⁵

Ο Teun A. van Dijk κάνει λόγο για χειραγώγηση του κοινού μετά την 11^η Σεπτεμβρίου σε επίπεδο ιδεολογικό μέσω των ομιλιών των πολιτικών προσώπων μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις σε Νέα Υόρκη και Μαδρίτη. Ήταν μια περίοδος κατά την οποία δόθηκε μεγάλη έμφαση στην κακή φύση των τρομοκρατών και στις αξίες των «πολιτισμένων» κρατών, όπως η ελευθερία και η δημοκρατία, με αποτέλεσμα τη δημιουργία έντονης αντίθεσης μεταξύ των δύο πλευρών. Όσοι, μάλιστα, δεν αποδέχονταν τα επιχειρήματα των εκπροσώπων των «πολιτισμένων» κρατών δεν θεωρούνταν πατριώτες.²⁸⁶

²⁸⁴ Van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan, σελ. 227.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ *Ibid.*, σελ. 228.

5.7.1. Θετική αυτοπαρουσίαση

Οι ομιλητές, λοιπόν, και ιδιαίτερα εκείνοι που ανήκουν στον πολιτικό χώρο, προτιμούν να μιλούν με τρόπο που δημιουργεί μια θετική εντύπωση στο μυαλό του κοινού. Το κοινό πείθεται πιο εύκολα για τα λεγόμενα του ομιλητή λόγω της θετικής αυτής εντύπωσης, αφού αναδεικνύονται τα καλά στοιχεία του ιδίου και της ομάδας στην οποία ανήκει. Σε συνδυασμό με την αρνητική παρουσίαση του αντιπάλου, η στρατηγική της θετικής αυτοπαρουσίασης έχει ως αποτέλεσμα τη νομιμοποίηση του ομιλητή και της ομάδας του και την απονομιμοποίηση της ομάδας του αντιπάλου, δηλαδή των «άλλων». Στην περίπτωση του Blair είναι φανερό η χρήση αυτής της στρατηγικής πριν και μετά την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ. Μάλιστα, ο τρόπος που ο Blair χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη στρατηγική μας οδηγεί στη δημιουργία τριών κατηγοριών: α) όταν μιλά για τη χώρα του, β) όταν μιλά για το σύνολο των κρατών που υποστηρίζουν την κήρυξη του πολέμου, και γ) όταν μιλά για τον εαυτό του ή το αξίωμά του. Η τρίτη κατηγορία αφορά στην παρουσίαση του χαρακτήρα του ομιλητή.

- **Θετική παρουσίαση της χώρας του**

Εξετάζοντας τις δύο πρώτες κατηγορίες παρατηρούμε ότι ο βρετανός πρωθυπουργός παρουσιάζει θετικά τόσο τη χώρα του όσο και την ομάδα του, δηλαδή τα κράτη που είναι υπέρ του πολέμου. Στην ομιλία του τον Απρίλιο του 2002 αναφέρεται στον βρετανικό λαό λέγοντας ότι «οι Βρετανοί δεν είναι και δεν θα γίνουν ποτέ φίλοι που κάνουν κάτι με μισή καρδιά» και ότι θα στηρίζουν πάντα τις ΗΠΑ.²⁸⁷ Δύο μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου δηλώνει ότι η Μ. Βρετανία δεν είναι ένα κράτος που συνηθίζει να κρύβεται πίσω από τα προβλήματα και ότι ακόμα κι αν λειτουργούσε έτσι δεν θα την ωφελούσε.²⁸⁸ Επίσης, μιλά για τον βρετανικό στρατό λέγοντας ότι οι άνδρες και οι γυναίκες που υπηρετούν σε αυτόν έχουν θάρρος και αποφασιστικότητα και από το θάρρος και την αποφασιστικότητά τους εξαρτάται η τύχη πολλών κρατών.²⁸⁹

Στο γράμμα του βρετανού πρωθυπουργού, το οποίο μοίρασαν οι βρετανοί στρατιώτες στους ανθρώπους στο Ιράκ, ο Blair απευθυνόμενος στον ιρακινό λαό δηλώνει ότι η Μ. Βρετανία θα βάλει τα δυνατά της για να βοηθήσει τους Ιρακινούς μέσα σε ένα πνεύμα πραγματικής φιλίας και συνεργασίας.²⁹⁰ Προσπαθεί, λοιπόν, να παρουσιάσει τη χώρα του με θετικό τρόπο τονίζοντας στοιχεία όπως η τόλμη, το θάρρος, η φιλία και η προσφορά βοήθειας. Κερδίζει, έτσι, νομιμοποίηση αποδίδοντας καλά στοιχεία στη

²⁸⁷ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 1.

²⁸⁸ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 1.

²⁸⁹ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 2.

²⁹⁰ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 3.

χώρα του τα οποία στο μυαλό του κοινού μεταφράζονται σε υιοθέτηση πολιτικών που βασίζονται σε καλές προθέσεις.

- **Θετική παρουσίαση της ομάδας του**

Όσον αφορά στη δεύτερη κατηγορία θετικής αυτοπαρουσίασης, ο Blair φροντίζει να παρουσιάσει με θετικό τρόπο και την ομάδα στην οποία ανήκει, δηλαδή τα κράτη που υποστηρίζουν τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ, μια ομάδα στην οποία οι ΗΠΑ πρωτοστατούν. Ο Blair προσδίδει θετικά χαρακτηριστικά στην ομάδα αυτή, ώστε η πολιτική που προεσβύει να κερδίσει την υποστήριξη του κοινού. Ισχυρίζεται ότι η ομάδα θα δράσει με ήρεμο, προσεκτικό, λογικό και αποφασιστικό τρόπο, όπως στο Κόσοβο και μετά την 11^η Σεπτεμβρίου στο Αφγανιστάν.²⁹¹ Χρησιμοποιεί την προσωπική αντωνυμία σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο και κάνει παράλληλα μια αναλογία με το παρελθόν με στόχο να κερδίσει τη νομιμοποίηση που είχε η πολιτική που υιοθετήθηκε μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, δηλαδή στη στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν, αλλά και σε εκείνη στο Κόσοβο. Υπογραμμίζει ότι και στο παρελθόν είχε προηγηθεί εκτενής διάλογος πριν από τις επεμβάσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν αφού διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχαν άλλες λύσεις. Επιπλέον, χαρακτηρίζει την ομάδα του υπεύθυνη, συμπονετική και υπομονετική.²⁹²

Μετά την κήρυξη του πολέμου στο Ιράκ, παρατηρούμε ότι ο Blair προσθέτει άλλο ένα θετικό χαρακτηριστικό στην ομάδα του, την ταπεινότητα, ενώ χαρακτηρίζοντας τους αντιπάλους κακούς κατατάσσει έμμεσα την ομάδα του στο στρατόπεδο των καλών.²⁹³ Η αντίθεση ανάμεσα στους τρομοκράτες που διχάζουν την ανθρωπότητα σπέρνοντας το μίσος και στην ομάδα του Blair που προσπαθεί να ενώσει τον κόσμο παλεύοντας για την ελευθερία δείχνει ξεκάθαρα τη στρατηγική της θετικής αυτοπαρουσίασης.²⁹⁴ Λέξεις όπως «ελευθερία», «δύναμη», «συμπόνια», «πεπειθίσεις» εμφανίζονται στις δηλώσεις του μετά την έναρξη των εχθροπραξιών δημιουργώντας μια αίσθηση αποφασιστικότητας αλλά και ανθρωπισμού, σε αντίθεση με το μίσος με το οποίο ταυτίζεται η ομάδα των «άλλων».²⁹⁵ Ο βρετανός πρωθυπουργός όμως δεν χρησιμοποιεί μόνο λέξεις με θετικό σημασιολογικό φορτίο για να περιγράψει την ομάδα

²⁹¹ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, αποσπάσματα 2, 4.

²⁹² Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, αποσπάσματα 5, 6.

²⁹³ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 4.

²⁹⁴ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 5.

²⁹⁵ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 5.

του. Χρησιμοποιεί και προτάσεις με παράλληλη σύνταξη, καθώς και αντιθέσεις για να δώσει έμφαση στα λεγόμενά του.²⁹⁶

Συγκεκριμένα, στην ομιλία του στις 18 Μαρτίου του 2003 δηλώνει ότι η ομάδα κρατών στην οποία ανήκει και η χώρα του ήταν θύμα της επιθυμίας «να κατευνάσει την αδιαλλαξία, να πείσει με τη λογική τον παραλογισμό και να ελπίζει ότι υπήρχαν καλές προθέσεις σε ένα καθεστώς που στην πραγματικότητα είναι κακό», χρησιμοποιεί δηλαδή τρεις φορές την ίδια σύνταξη.²⁹⁷ Παράλληλα, χρησιμοποιεί τρεις αντιθέσεις ανάμεσα στις ομάδες «εμείς»-«οι άλλοι». Η ομάδα του Blair είναι διαλλακτική, λογική και καλή, ενώ «οι άλλοι» είναι αδιάλλακτοι, παράλογοι και κακοί.²⁹⁸

Στην καλή εικόνα της πρώτης ομάδας προστίθεται και το χαρακτηριστικό της υπομονής με την επανάληψη της φράσης «Όμως περιμέναμε... Και περιμέναμε.»²⁹⁹ στην ίδια ομιλία, αφού η απόφαση για τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ φαίνεται ότι λήφθηκε μετά από πολλά χρόνια υπομονής και όχι βιαστικά. Αντιθέσεις χρησιμοποιεί και στην ομιλία του τον Ιούλιο του 2003 τονίζοντας ότι οι τρομοκράτες διχάζουν με το μίσος, ενώ η ομάδα του ενώνει με την εξάπλωση της ελευθερίας.³⁰⁰ Μάλιστα, οι τρομοκράτες έχουν συμβατικά όπλα, ενώ «εμείς» έχουμε πεποϊθήσεις και ιδανικά.³⁰¹ Έτσι, η ομάδα του Blair συνδέεται με αξίες και παρουσιάζεται ως ανώτερη επειδή μάχεται για ανώτερες ιδέες σε αντίθεση με τους «άλλους».

- **Θετική παρουσίαση του χαρακτήρα του και αναφορές στο αξίωμά του**

Στις ομιλίες του Tony Blair που αφορούν στον πόλεμο του Ιράκ παρατηρούμε και μια προσπάθεια νομιμοποίησης του πολέμου μέσα από την προβολή του χαρακτήρα του ή του αξιώματός του, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της θετικής αυτοπαρουσίασης. Φυσικά, ο τρόπος που παρουσιάζει τον εαυτό του είναι θετικός και ταυτίζεται με το καλό και το σωστό σε αντίθεση με τους αντιπάλους του. Δημιουργεί ένα προφίλ αυστηρό, αλλά και ανθρώπινο ταυτόχρονα, με λόγο ως επί το πλείστον κατηγορηματικό και με μια έντονη αίσθηση προσωπικής δέσμευσης και πεποίθησης.

Ο Norman Fairclough επισημαίνει πως το γεγονός ότι το επικοινωνιακό ύφος του Tony Blair ήταν επιτυχημένο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ικανότητά του να συνδυάζει τη δημόσια εικόνα του πολιτικού με την εικόνα ενός φυσιολογικού ανθρώπου, κάτι που

²⁹⁶ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, αποσπάσματα 3, 6, 7 και Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 4.

²⁹⁷ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 7.

²⁹⁸ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 7.

²⁹⁹ Πίνακας 5, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 6.

³⁰⁰ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 5.

³⁰¹ Πίνακας 6, Θετική αυτοπαρουσίαση, απόσπασμα 5.

φαίνεται από τη χρήση επίσημου και ανεπίσημου ύφους, αλλά και γλωσσικών στοιχείων που χρησιμοποιεί και ένας απλός άνθρωπος και ένα δημόσιο πρόσωπο της πολιτικής σκηνής.³⁰²

Αρχικά, στην ομιλία του τον Απρίλιο του 2002 μιλώντας για την ανάγκη συνεργασίας ανάμεσα σε Ευρώπη και ΗΠΑ δεσμεύεται ότι όσο είναι πρωθυπουργός της Μ. Βρετανίας θα εργαστεί για να διασφαλίσει αυτήν τη συνεργασία μέσω σκληρής δουλειάς, διαλόγου και αμοιβαίας κατανόησης.³⁰³ Μιλά, λοιπόν, σε πρώτο ενικό πρόσωπο και ταυτίζει τον εαυτό του με θετικά στοιχεία, όπως η σκληρή δουλειά, ο διάλογος και η κατανόηση, προσπαθώντας να δημιουργήσει το προφίλ του δημοκρατικού και σκληρά εργαζόμενου ηγέτη. Αναφορά στο αξίωμά του κάνει και στην ομιλία του στις 10 Σεπτεμβρίου του 2002 με τη χρήση μιας αναλογίας με το παρελθόν. Συσχετίζει τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ με προηγούμενους πολέμους στους οποίους συμμετείχε η Μ. Βρετανία με έγκριση του ίδιου. Ισχυρίζεται ότι οι πόλεμοι έγιναν επειδή δεν υπήρχε άλλη επιλογή, επομένως και ο συγκεκριμένος πόλεμος θα γίνει εφόσον δεν υπάρχει εναλλακτική λύση.³⁰⁴

Δύο μέρες μετά την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ αναφέρεται ξανά στο αξίωμά του σε μια προσπάθεια να δώσει κύρος στα λεγόμενά του σχετικά με την απειλή, δηλώνοντας ότι ως πρωθυπουργός κρίνει ότι η απειλή είναι πραγματική, μεγαλώνει και δεν μοιάζει με προηγούμενες απειλές.³⁰⁵ Έξι μήνες αργότερα καλεί τον κόσμο να μπει στη θέση του με τις φράσεις: «Φανταστείτε ότι είστε πρωθυπουργός», «Λοιπόν, τι να κάνω; Να πω ότι έχω τα στοιχεία αλλά έχω ένα προαίσθημα ότι είναι λάθος;».³⁰⁶ Ο Blair σε αυτήν την περίπτωση προσπαθεί να πείσει το κοινό για τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ως πρωθυπουργός πριν πάρει την απόφαση για την πραγματοποίηση της στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράκ στοχεύοντας στην επιείκεια και τη συμπόνια του κοινού.

Εκτός όμως από τις αναφορές στο αξίωμά του, ο βρετανός πρωθυπουργός χρησιμοποιεί συγκεκριμένες εκφράσεις για να δείξει ότι είναι ειλικρινής, ενημερωμένος πλήρως για το θέμα, υπεύθυνος, αλλά και ότι δέχεται και κατανοεί τις αντίθετες απόψεις.³⁰⁷ Εντοπίζουμε, λοιπόν, στο λόγο του τις εκφράσεις: «σας λέω», «καταλαβαίνω απολύτως», «σας λέω με κάθε ειλικρίνεια», «σας διαβεβαιώνω κατηγορηματικά», «ξέρω ότι», «σας λέω ειλικρινά», «δέχομαι πλήρως», «σέβομαι

³⁰² Fairclough, N. (2000). *New Labour, New Language*. London: Routledge, σελ. 7-8.

³⁰³ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 1.

³⁰⁴ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 5.

³⁰⁵ Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 1.

³⁰⁶ Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 8.

³⁰⁷ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, αποσπάσματα 4, 5, 7, 8, 15, 16.

απολύτως όσους διαφωνούν με 'μένα». Το θέμα της υπευθυνότητας το θίγει και με δηλώσεις του στις οποίες ισχυρίζεται ότι το να επιτραπεί στον Saddam να χρησιμοποιεί όπλα μαζικής καταστροφής θα είναι «μια πράξη τεράστιας ανευθυνότητας» και ότι «θα είναι ανεύθυνο να αγνοήσουμε την απειλή της τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής».³⁰⁸ Με αυτόν τον τρόπο ταυτίζει την υπευθυνότητα με την πολιτική που προτείνει και αποδυναμώνει τα επιχειρήματα όσων έχουν αντίθετη άποψη χαρακτηρίζοντάς τους ανεύθυνους.

Ο Blair, λοιπόν, εργάζεται σκληρά, ενημερώνεται, έχει κατανόηση, είναι διαλλακτικός, ειλικρινής και υπεύθυνος ηγέτης. Το προφίλ αυτό συμπληρώνεται με μια βαθιά πεποίθηση και μια ισχυρή αίσθηση δέσμευσης. Χαρακτηριστικές προτάσεις όσον αφορά στην πεποίθηση είναι οι εξής: «Πιστεύω ότι έχουμε δίκιο που αντιμετωπίζουμε την τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής», «Δεν κυνηγώ την αντιδημοτικότητα σαν παράσημο. Αλλά μερικές φορές είναι το τίμημα της ηγεσίας. Και το κόστος της πεποίθησης.», «Πιστεύω ότι πρέπει να παραμείνουμε σταθεροί.», «πιστεύω ειλικρινά», «Έχω μια επείγουσα αίσθηση καθήκοντος για τον σύγχρονο κόσμο.»³⁰⁹

Ο βρετανός πρωθυπουργός χρησιμοποιεί το ρήμα «πιστεύω» και μάλιστα με το πρώτο ενικό πρόσωπο της προσωπικής αντωνυμίας για να δείξει την προσωπική του πεποίθηση. Η αίσθηση της δέσμευσης είναι φανερή σε προτάσεις όπως: «Δεν θα συμμετάσχω σε μια τέτοια πορεία. Δεν είναι ώρα για δισταγμούς.»,³¹⁰ «Υποσχεθήκαμε ότι θα διώξουμε τον Saddam. Και θα τηρήσουμε την υπόσχεσή μας.»,³¹¹ «Υποσχεθήκαμε στους Ιρακινούς δημοκρατική κυβέρνηση. Θα τηρήσουμε την υπόσχεση.», «Τους υποσχθήκαμε τη δυνατότητα... και θα το κάνουμε.», «Θα μείνουμε μαζί με αυτούς τους ανθρώπους που χρειάζονται τόσο τη βοήθειά μας μέχρι να ολοκληρωθεί το έργο.»,³¹² «θα είμαστε μαζί σας σε αυτόν τον αγώνα για ελευθερία».³¹³ Χρησιμοποιεί, δηλαδή, το ρήμα «υπόσχομαι» και το μέλλοντα σε φράσεις όπως «θα το κάνουμε» δείχνοντας ότι και εκείνος, όταν μιλά σε πρώτο ενικό πρόσωπο, και όσα κράτη συμμετάσχουν στην επέμβαση, όταν μιλά σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, θα κρατήσουν τις υποσχέσεις τους και θα πραγματοποιήσουν όσα έχουν πει.

³⁰⁸ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, αποσπάσματα 4, 9.

³⁰⁹ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, αποσπάσματα 9, 12, 13, 17 και Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 3.

³¹⁰ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 20.

³¹¹ Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 2.

³¹² Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 5.

³¹³ Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 6.

Παρατηρούμε, ακόμη, μια ταύτιση των απόψεων του Blair με το σωστό και το νόμιμο σε δηλώσεις του όπως: «Πιστεύω ότι είναι σωστό να αντιμετωπίσουμε τον Saddam μέσω του ΟΗΕ.»,³¹⁴ «πιστεύω ότι έχουμε απόλυτο δίκιο που αντιμετωπίζουμε την τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής»,³¹⁵ «Δεν θα έστελνα ποτέ βρετανικά στρατεύματα σε έναν πόλεμο που θεωρούσα ότι ήταν λάθος ή περιττός.»,³¹⁶ «Πρέπει να δράσουμε με βάση τους όρους που αναφέρονται στην απόφαση 1441. Αυτή είναι η νομική μας βάση.»,³¹⁷ «για να δείξουμε ότι θα υπερασπιστούμε αυτό που ξέρουμε ότι είναι σωστό... για να δείξουμε τη στιγμή της απόφασης ότι έχουμε το θάρρος να κάνουμε το σωστό»,³¹⁸ «αν έχουμε δίκιο, όπως πιστεύω ότι έχουμε με όλο το ένστικτο και την πεποίθηση που έχω». ³¹⁹

Επομένως, ο Blair θέλει να ταυτίσει την πολιτική του με τον ΟΗΕ για να κερδίσει νομιμοποίηση και να δείξει ότι ακολουθεί και εκπροσωπεί το νόμο, αν και η επέμβαση έγινε χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επιπλέον, χαρακτηρίζοντας την πολιτική που πρεσβεύει σωστή αυτόματα χαρακτηρίζει τις αντίθετες απόψεις λάθος. Βέβαια, η έννοια του σωστού εξαρτάται από την εκάστοτε κοινωνία, για αυτό ο Blair παρουσιάζει την πολιτική του ως έναν αγώνα για την ελευθερία, τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα μιας και στις δημοκρατικές κοινωνίες αυτά είναι τα ιδανικά για τα οποία είναι σωστό να παλεύει κανείς.

Επιπρόσθετα, ο βρετανός πρωθυπουργός κάνει λόγο για συνείδηση όταν δηλώνει ότι δεν θέλει να το έχει βάρος στη συνείδησή του αν δεν καταπολεμηθεί η απειλή του καθεστώτος του Saddam³²⁰ και φαίνεται να ανοίγει την ψυχή του με τον ισχυρισμό ότι κάθε φορά που αποφάσιζε να συμμετάσχει η Μ. Βρετανία σε έναν πόλεμο αισθανόταν πολύ άσχημα.³²¹ Παρουσιάζει, έτσι, την εικόνα ενός φυσιολογικού ανθρώπου την οποία συνδυάζει με κατηγορηματικό λόγο και πιο αυστηρό προφίλ. Είναι, λοιπόν, και ηγέτης και ένας κανονικός άνθρωπος με τον οποίο μπορεί να ταυτιστεί το κοινό. Τέλος, παρατηρούμε ότι πριν από τον πόλεμο χρησιμοποιεί την προσωπική ανωνυμία σε πρώτο ενικό πρόσωπο με σκοπό να τονίσει τα καλά χαρακτηριστικά του και να δημιουργήσει καλή εικόνα για τον εαυτό του, ενώ μετά τον πόλεμο χρησιμοποιεί την

³¹⁴ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 6.

³¹⁵ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 9.

³¹⁶ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 10.

³¹⁷ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 18.

³¹⁸ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 20.

³¹⁹ Πίνακας 7, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 4.

³²⁰ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 7.

³²¹ Πίνακας 5, Χαρακτήρας ομιλητή, απόσπασμα 11.

προσωπική αντωνυμία σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, μιας και με αυτόν τον τρόπο μπορεί να μοιράσει τις ευθύνες για να μην αναλάβει όλο το φταίξιμο εκείνος.

5.7.2. Αρνητική παρουσίαση των «άλλων»

Στον πολιτικό λόγο η στρατηγική της θετικής αυτοπαρουσίασης συνδυάζεται ως επί το πλείστον με τη στρατηγική της αρνητικής παρουσίασης των «άλλων», δηλαδή του αντιπάλου και της ομάδας του. Η συγκεκριμένη στρατηγική είναι ιδιαιτέρως σημαντική όταν σκοπός μιας ομιλίας είναι η νομιμοποίηση ενός πολέμου, αφού ο αντίπαλος χάνει οποιαδήποτε νομιμοποίηση μέσα από την αρνητική παρουσίασή του. Ο Saddam Hussein μετά την εισβολή του στο Κουβέιτ έπαψε να είναι σύμμαχος των ΗΠΑ και μετατράπηκε σε μαύρο πρόβατο. Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου γίνεται μέλος της ομάδας των κρατών-παρίες που συνδέονται με τρομοκράτες και αποτελούν απειλή για τις ΗΠΑ.

Είναι, λοιπόν, αναμενόμενη η χρήση αυτής της στρατηγικής στις ομιλίες του Blair, αφού τα αρνητικά στοιχεία του Saddam είναι πέραν αμφισβήτησης ακόμα και από την αντιπολίτευση και από όλους όσοι αντιδρούσαν στη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ. Η αρνητική περιγραφή του καθεστώτος του Saddam δικαιολογεί τον πόλεμο από την πλευρά του ανθρωπισμού, ενώ οι ισχυρισμοί για όπλα μαζικής καταστροφής παρέχουν τη νομική βάση, αφού υπάρχουν και άλλοι δικτάτορες στον κόσμο οι οποίοι καταπατούν τα δικαιώματα των λαών τους, αλλά δεν γίνεται και δεν επιτρέπεται νομικά να κηρυχθεί πόλεμος εναντίον όλων μόνο και μόνο επειδή είναι δικτάτορες.

Ο βρετανός πρωθυπουργός αρχίζει να αναφέρεται στον Saddam Hussein και το καθεστώς του με αρνητικό τρόπο από την ομιλία του τον Απρίλιο του 2002,³²² η οποία είναι και η πρώτη από τις ομιλίες που έχουμε συγκεντρώσει για την παρούσα ανάλυση. Οι αναφορές αυτές συνεχίζονται και στις ομιλίες του μετά την κήρυξη του πολέμου. Ο Blair φροντίζει να αναφερθεί αρνητικά τόσο στον Saddam όσο και στο καθεστώς του και δίνει έμφαση σε δεδομένα που επιβεβαιώνουν τους χαρακτηρισμούς του. Δηλώνει ότι το καθεστώς του Saddam είναι «απεχθές», «βάρβαρο», «καταπιεστικό», «μυστικοπαθές» και πάνω από όλα «δικτατορικό» και «κακό».³²³ Το δίπολο καλού και κακού χρησιμεύει στην πόλωση μεταξύ του «εμείς» που εκπροσωπεί ο Blair και των «άλλων» που εκπροσωπεί ο Saddam. Η πρώτη ομάδα ταυτίζεται με το καλό και η δεύτερη με το κακό, ώστε η τελευταία να χάσει τη νομιμοποίησή της. Εκτός, όμως, από τη χρήση επιθέτων με αρνητικό σημασιολογικό φορτίο παρατηρούμε ότι ο Blair

³²² Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 1, 2.

³²³ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 1, 2, 8, 23.

αναφέρεται και σε συγκεκριμένες ενέργειες του καθεστώτος του Saddam για να δικαιολογήσει τους χαρακτηρισμούς του.³²⁴

Όσον αφορά, λοιπόν, στις ενέργειες του καθεστώτος τις οποίες αναφέρει ο βρετανός πρωθυπουργός, πρόκειται για καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρακώλυση των ερευνών των επιθεωρητών του ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, το καθεστώς του Ιράκ βασανίζει και εκτελεί πολιτικούς αντιπάλους, κηρύσσει πολέμους σε γειτονικά κράτη και χρησιμοποιεί όπλα μαζικής καταστροφής εναντίον του λαού του. Αυτές οι πράξεις αποδίδονται και στον ίδιο τον Saddam, στον ηγέτη του ιρακινού καθεστώτος, ο οποίος σύμφωνα με τον Blair είναι ένας βάρβαρος δικτάτορας που έχει πει ψέματα στους επιθεωρητές του ΟΗΕ, έχει εμποδίσει το έργο τους και κερδίζει τρία δισεκατομμύρια δολάρια μέσω του παρεμπορίου κάθε χρόνο.³²⁵ Επίσης, έχει κηρύξει πολέμους στους οποίους σκοτώθηκαν πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι και έχει αφηφήσει 23 δεσμεύσεις του απέναντι στον ΟΗΕ για επιθεώρηση στο κράτος του και αφοπλισμό.³²⁶ Ο Blair ξεκαθαρίζει ότι η διαμάχη που υπάρχει είναι ανάμεσα στα κράτη που υποστηρίζουν τη στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ και στον Saddam, δεν υπάρχει διαμάχη με το λαό του Ιράκ.³²⁷ Οι κατηγορίες που αποδίδει αφορούν είτε στον Saddam είτε στο καθεστώς του.

Υπάρχουν τρεις λόγοι για τους οποίους ο βρετανός πρωθυπουργός κατηγορεί μια το καθεστώς και μια τον ηγέτη του. Πρώτον, προκειμένου να αποκτήσει νομιμοποίηση ο πόλεμος στο Ιράκ ο Blair εντάσσει τον συγκεκριμένο πόλεμο στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας αναφέροντας το συνδυασμό κρατών-παρίες με τρομοκράτες.³²⁸ Το Ιράκ χαρακτηρίζεται κράτος-παρίας που είναι πολύ πιθανό να συνεργάζεται με τρομοκράτες και με αυτόν τον τρόπο ο πόλεμος μπορεί να νομιμοποιηθεί μέσω της τρομοκρατικής απειλής. Η ομάδα του ομιλητή («εμείς») παρουσιάζεται με θετικό τρόπο, δηλαδή ως υπέρμαχος της ελευθερίας σε αντίθεση με την αντίπαλη ομάδα («οι άλλοι») που σκοτώνει και καταπιέζει. Για αυτό γίνεται ξεκάθαρο το γεγονός ότι η πρώτη ομάδα παλεύει για την ελευθερία του ιρακινού λαού και ότι ο αντίπαλος της είναι το καθεστώς και όχι ο λαός.³²⁹

³²⁴ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 1, 3, 4, 5, 7, 10, 14, 15, 18, 19 και Πίνακας 6, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 6.

³²⁵ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 6, 7, 20.

³²⁶ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 3, 5.

³²⁷ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 11.

³²⁸ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 12, 13 και Πίνακας 6, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 1, 3.

³²⁹ ³²⁹ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 11 και Πίνακας 6, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 2, 4.

Δεύτερον, στο παραμύθι του δίκαιου πολέμου, το οποίο χρησιμοποιεί ο Blair, είναι απαραίτητος ένας κακός. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο κακός ήρωας της ιστορίας είναι ο Saddam για αυτό και πρέπει να παρουσιαστεί αρνητικά με αποτέλεσμα να εξυψωθεί ο καλός ήρωας, δηλαδή η ομάδα των κρατών στην οποία ανήκει και ο Blair με τη χώρα του. Τρίτον, ο Blair έχει δηλώσει ότι σκοπός αυτού του πολέμου δεν είναι η αλλαγή καθεστώτος, άρα πρέπει να ξεκαθαρίσει ότι ο ηγέτης είναι το πρόβλημα ή ακόμη καλύτερα το καθεστώς του συγκεκριμένου ηγέτη. Το δικτατορικό καθεστώς σε μια χώρα δεν είναι αιτία κήρυξης πολέμου εναντίον της, επομένως είναι απαραίτητη η απονομιμοποίηση και του συγκεκριμένου καθεστώτος και του ηγέτη του σε συνδυασμό με την άσκηση ανθρωπιστικής πολιτικής.

Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε ότι ο βρετανός πρωθυπουργός δεν χρησιμοποιεί μόνο το λεξιλόγιο και τις κατηγορίες για να παρουσιάσει αρνητικά την αντίπαλη ομάδα. Παρατηρούμε ότι στις ομιλίες του υπάρχουν υπερβολές, αντιθέσεις, προτάσεις με παράλληλη σύνταξη και ομάδες τριών εννοιών, δηλαδή γλωσσικά στοιχεία που δίνουν έμφαση στα λεγόμενά του. Δηλώνει ότι το καθεστώς του Saddam είναι το χειρότερο σε όλον τον κόσμο, ενώ οι τρομοκράτες και τα κράτη-παρίες με όπλα μαζικής καταστροφής στα οποία ανήκει το Ιράκ είναι δύο πηγές χάους, φράσεις που αποτελούν δείγματα υπερβολής.³³⁰ Χρησιμοποιεί, λοιπόν, υπερθετικό βαθμό και συγκρίνει το καθεστώς του Ιράκ με τα καθεστώτα όλου του κόσμου, γεγονός το οποίο δείχνει υπερβολή. Η λέξη «χάος» επίσης έχει βαρύ σημασιολογικό φορτίο το οποίο είναι ακόμη πιο έντονο από συνώνυμες λέξεις όπως η καταστροφή.

Ο Blair τονίζει ότι ο Saddam χρησιμοποίησε τα όπλα μαζικής καταστροφής όχι εναντίον ενός αντίπαλου κράτους, αλλά εναντίον του ίδιου του λαού του για να δώσει έμφαση στην καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από την αντίθεση.³³¹ Λέει πρώτα το αντίθετο, ώστε να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στο δεύτερο σκέλος της πρότασης το οποίο είναι πιο ακραίο, αφού το να στρέφεται ένας ηγέτης κατά του λαού του και μάλιστα με χρήση όπλων μαζικής καταστροφής δεν μπορεί να δικαιολογηθεί όπως η επίθεση εναντίον ενός άλλου κράτους. Επίσης, υπογραμμίζει ότι δεν τον προκάλεσε κανείς στον Πόλεμο του Κόλπου, αλλά ο ίδιος εισέβαλε στο Κουβέιτ για να δώσει έμφαση στην επιθετικότητά του και να δημιουργήσει το συνειρμό ότι αποτελεί απειλή.³³²

³³⁰ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 8, 12.

³³¹ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 10.

³³² Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 15.

Επιπλέον, ο Saddam ταυτίζεται με το τρίπτυχο ψέματα-εξαπάτηση-παρεμπόδιση, καθώς και με την αδιαλλαξία, τον παραλογοισμό και το κακό.³³³ Η ιδέα ότι δεν είναι δυνατός ο διάλογος και η συνεννόηση με κάποιον έχει ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση δραστηκών μέτρων και την άσκηση βίας, αφού η λογική δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα. Η συνεχιζόμενη ανειλικρινής στάση μιας εκ των δύο πλευρών, ειδικά όταν τονίζεται η διάθεση συνεργασίας της άλλης πλευράς και οι ενέργειές της που αποδεικνύουν αυτήν τη διάθεση, όπως στην περίπτωση της ομάδας του Blair η οποία προβάλλεται με θετικό τρόπο,³³⁴ με ιδιαίτερη έμφαση στην υπομονετική στάση της, μπορεί να οδηγήσει σε άρνηση περαιτέρω συνεργασίας και σε μια σκληρή στάση απέναντι στην πλευρά που συμπεριφέρεται λανθασμένα με ακραίες λύσεις που παρουσιάζονται ως μοναδικές λόγω εξάντλησης όλων των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης του προβλήματος.

5.8. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης

Μετά από την ανάλυση των ομιλιών του βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair σχετικά με το Ιράκ κατά την περίοδο Απρίλιος 2002-Σεπτέμβριος 2003 διαπιστώνουμε ότι πράγματι χρησιμοποιεί με στρατηγικό τρόπο τη γλώσσα. Ανακαλύπτουμε όχι μόνο τις στρατηγικές νομιμοποίησης που υπάρχουν στο λόγο του, αλλά και ποιες είναι οι πιο σημαντικές εξ αυτών. Σύμφωνα και με το γράφημα που παρουσιάζει το ποσοστό στο οποίο χρησιμοποιήθηκε η κάθε στρατηγική, φαίνεται πως οι ομιλίες του Blair τη συγκεκριμένη περίοδο είναι διαποτισμένες από δύο στρατηγικές που συμπληρώνουν η μία την άλλη. Πρόκειται για τις στρατηγικές της θετικής αυτοπαρουσίασης και της αρνητικής παρουσίασης των «άλλων» βάσει των οποίων ο ομιλητής και η ομάδα στην οποία ανήκει παρουσιάζονται θετικά, ενώ η αντίπαλη ομάδα παρουσιάζεται αρνητικά, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πόλωση.

Ο Blair, λοιπόν, επιλέγει να αναφερθεί σε θέματα όπως τα όπλα μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία, η ασφάλεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα δίνοντας έμφαση σε θετικά στοιχεία της ομάδας του και αρνητικά στοιχεία των «άλλων». Δίνει πολλές πληροφορίες για οτιδήποτε αρνητικό έχει σχέση με την αντίπαλη ομάδα και λίγες πληροφορίες για τα αρνητικά στοιχεία της δικής του ομάδας. Χρησιμοποιεί λέξεις με θετική σημασία για την ομάδα του, αλλά και λέξεις με αρνητική σημασία για τους «άλλους». Με υπερβολές, μεταφορές και ενεργητική φωνή τονίζει τα αρνητικά χαρακτηριστικά και τις αρνητικές πράξεις των «άλλων», ενώ τοποθετεί τις πληροφορίες που θέλει να τονίσει είτε στην αρχή της πρότασης είτε στο τέλος και δίνει έμφαση με αντιθέσεις.

³³³ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», αποσπάσματα 7, 20, 22, 23.

³³⁴ Πίνακας 4, Αρνητική παρουσίαση των «άλλων», απόσπασμα 23.

Εκείνο που πρέπει να προσέξουμε είναι το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες στρατηγικές, οι οποίες φανερώνονται στο λόγο του Blair μέσω των παραπάνω γλωσσικών επιλογών, ουσιαστικά κρύβονται και μέσα στα αποσπάσματα στα οποία ο βρετανός πρωθυπουργός χρησιμοποιεί άλλες στρατηγικές, όπως για παράδειγμα τις στρατηγικές νομιμοποίησης μέσω συναισθημάτων και αλτρουισμού ή μέσω προβολής συγκεκριμένων αξιών. Δηλαδή, το συμπέρασμα στο οποίο οδηγείται κανείς από τα λεγόμενά του είναι ένας διαχωρισμός ανάμεσα στην ομάδα «εμείς» και την ομάδα «οι άλλοι» με θετικούς συνειρμούς για την πρώτη και αρνητικούς συνειρμούς για τη δεύτερη, ο οποίος έχει ως απώτερο σκοπό την νομιμοποίηση της μιας και την απονομιμοποίηση της άλλης. Επιπλέον, τα βασικά επιχειρήματα του Blair σε σχέση με τον πόλεμο στο Ιράκ ήταν τρία: ασφάλεια, παγκόσμια στρατηγική και εκσυγχρονισμός. Και στα τρία επιχειρήματα ενυπάρχει η πόλωση «εμείς»-«οι άλλοι».

1. Το θέμα της ασφάλειας

Ο συνδυασμός όπλων μαζικής καταστροφής, κρατών-παρίες και τρομοκρατίας ήταν η βάση πάνω στην οποία ο Blair στήριξε το επιχειρήματά του για την απειλή κατά της ασφάλειας. Επιπλέον, χαρακτηρίζει την απειλή επικείμενη, δηλαδή αναπόφευκτη, και όχι απλώς πιθανή, στάση που οδηγεί στην απόρριψη της τακτικής του περιορισμού του αντιπάλου και στη δήλωση ότι αυτή η απειλή αποτελεί το πρόβλημα της γενιάς μας. Απειλή αποτελεί η ομάδα των «άλλων», δηλαδή ο Saddam Hussein και το καθεστώς του, λόγω των όπλων μαζικής καταστροφής που έχει στην κατοχή του το Ιράκ σύμφωνα με τον Blair, παρόλο που και άλλα κράτη με τα οποία η Μ. Βρετανία διατηρεί φιλικές σχέσεις έχουν πυρηνικά όπλα.

2. Το θέμα της στρατηγικής σε παγκόσμιο επίπεδο

Ο διπολισμός του Ψυχρού Πολέμου αντικαταστάθηκε κατά τη δεκαετία του '90 από το μονοπολισμό της Αμερικής τον οποίο ακολουθούσε πιστά η Μ. Βρετανία έχοντας ως στόχο την άσκηση επιρροής στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ο Ατλαντισμός της Μ. Βρετανίας, λοιπόν, έγινε αισθητός και στον πόλεμο του Ιράκ το 2003 με την επιμονή του Blair για στήριξη των ΗΠΑ σε αυτήν την επέμβαση, αν και η Μ. Βρετανία δεν κατάφερε να επηρεάσει την αμερικανική εξωτερική πολιτική και να λάβει από την αμερικανική πλευρά τις παραχωρήσεις που επιθυμούσε παρέχοντας μια υπό όρους στήριξη της στις ΗΠΑ. Ο Blair αποφασίζοντας να στηρίξει την απόφαση των Αμερικανών τονίζει τη σημασία της συνεργασίας με τις ΗΠΑ, τις κοινές αξίες μεταξύ των δύο δημοκρατικών χωρών και δημιουργεί την ομάδα «εμείς» που απαρτίζεται από τις ΗΠΑ και τις χώρες που στηρίζουν την επέμβαση στο Ιράκ εναντίον της ομάδας των «άλλων».

3. Το θέμα του εκσυγχρονισμού

Η ανθρωπιστική επέμβαση ως επιχείρημα για την κήρυξη πολέμου χρησιμοποιήθηκε εκτενώς τη δεκαετία του '90 στον πόλεμο του Κοσόβου. Στην επιχειρηματολογία του Blair συνδέθηκε με τον εκσυγχρονισμό, την απελευθέρωση από τη δικτατορία και την προώθηση της δημοκρατίας και των αγορών μέσα από μια τελεολογική θεώρηση των πραγμάτων. Ο κόσμος που έχει στο μυαλό του ο Blair χωρίζεται, λοιπόν, σε δημοκρατικά, φιλελεύθερα κράτη, τα οποία συνιστούν την ομάδα «εμείς» και σε δικτατορικά καθεστώτα που καταπατούν ανθρώπινα δικαιώματα και συνιστούν την ομάδα «οι άλλοι». Η πρώτη ομάδα σχετίζεται με την πρόοδο και η δεύτερη με την οπισθοδρομικότητα.

Η επιχειρηματολογία του βρετανού πρωθυπουργού, λοιπόν, έχει τρεις πυλώνες τους οποίους αναπτύσσει χρησιμοποιώντας οκτώ στρατηγικές νομιμοποίησης. Δύο από αυτές τις στρατηγικές κυριαρχούν στο λόγο του, όχι μόνο επειδή τα περισσότερα αποσπάσματα που εξετάσαμε στην παρούσα εργασία φανερώνουν τις συγκεκριμένες στρατηγικές, αλλά και επειδή ενυπάρχουν στη λογική των επιχειρημάτων και στα αποσπάσματα όπου εντοπίζουμε άλλες στρατηγικές.

Ξεκινώντας από τα αποσπάσματα στα οποία εντοπίζουμε τη στρατηγική της νομιμοποίησης μέσω αναφορών σε ένα υποθετικό μέλλον, παρατηρούμε ότι το μέλλον που περιγράφει ο Blair είναι καταστροφικό με πολύ αρνητικές συνέπειες που προέρχονται από την αντίπαλη ομάδα αν δεν πραγματοποιηθεί η επέμβαση, ενώ μετά την κήρυξη του πολέμου είναι θετικό με αναφορές στις καλές πράξεις της δικής του ομάδας. Όσον αφορά στα αποσπάσματα στα οποία συναντούμε τη στρατηγική της νομιμοποίησης μέσω αναφορών σε αξίες, διαπιστώνουμε πως η ομάδα του Blair είναι εκείνη που πιστεύει σε αξίες καλές, σωστές, δημοκρατικές, ενώ οι «άλλοι» δεν πιστεύουν σε αξίες ή τουλάχιστον όχι στις αξίες της ομάδας του Blair. Φτάνουν μάλιστα σε σημείο να επιτίθενται σε αυτές τις αξίες αφού τις μισούν.

Σχετικά με το παιχνίδι των αριθμών, ο βρετανός πρωθυπουργός παρέχει στατιστικά στοιχεία για το βιοτικό επίπεδο και την καθημερινότητα των Ιρακινών και για τα όπλα που υποστηρίζει ότι το Ιράκ έχει στην κατοχή του. Όλα τα δεδομένα είναι εις βάρος του Ιράκ και συγκεκριμένα του καθεστώτος του. Επίσης, στα αποσπάσματα που συλλέξαμε για τη διεθνή κοινότητα είναι εμφανής ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτό που ο Blair ονομάζει διεθνή κοινότητα κάθε φορά και στο Ιράκ το οποίο βρίσκεται εκτός της συγκεκριμένης κοινότητας, για την ακρίβεια βρίσκεται στο άλλο άκρο.

Όταν ο Blair χρησιμοποιεί τη στρατηγική νομιμοποίησης μέσω συναισθημάτων και αλτρουισμού είναι και πάλι εμφανή τα δύο στρατόπεδα. Τα συναισθήματα οίκτου και αλτρουισμού που προσπαθεί να δημιουργήσει στο κοινό βασίζονται στην άσχημη πραγματικότητα που βιώνει ο λαός του Ιράκ και αιτία για αυτό είναι το καθεστώς του Saddam Hussein. Σε κάποια αποσπάσματα φαίνεται η προσπάθεια του Blair να προκαλέσει το φόβο και πάλι η αιτία που παρουσιάζει είναι ο Saddam και η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής που έχει κάνει και ενδεχομένως ξανακάνει στο μέλλον. Ο φόβος προκαλείται και στα αποσπάσματα που μιλούν για την απειλή κατά της ασφάλειας, στα οποία η απειλή προέρχεται από την αντίπαλη ομάδα με τα όπλα που έχει και ενδεχομένως χρησιμοποιήσει ή πουλήσει σε τρομοκράτες.

Σύμφωνα με τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού, οι άνθρωποι βασίζονται στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις και δημιουργούν ανταγωνισμούς και διλήμματα ασφαλείας. Ο Blair, όπως διαπιστώνουμε μέσα από την ανάλυση των ομιλιών του κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, προσπαθεί να δημιουργήσει την εικόνα του εχθρού για τον Saddam και το καθεστώς του. Κατασκευάζει τη συγκεκριμένη ταυτότητα με βάση την αλληλεπίδραση του Saddam με τις ΗΠΑ, τη Μ. Βρετανία και τις γειτονικές χώρες του Ιράκ μέχρι το πρόσφατο παρελθόν. Μεταδίδει με τις γλωσσικές επιλογές του το νόημα που θέλει και χρησιμοποιεί τις στρατηγικές νομιμοποίησης για να δημιουργήσει στο μυαλό των ανθρώπων στους οποίους απευθύνεται μια συγκεκριμένη ερμηνεία η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την ανταπόκριση που επιθυμεί ο ίδιος στο νόημα που έχει μεταδώσει. Ουσιαστικά, προσπαθεί να επηρεάσει τις συλλογικές αντιλήψεις γύρω από το Ιράκ, ώστε να δημιουργήσει μια κοινωνική δομή: τον επεμβατισμό με το μανδύα της προστασίας από μια απειλή κατά της παγκόσμιας ασφάλειας και το λάβαρο του ανθρωπισμού.

Ο βρετανός πρωθυπουργός προσδίδει συγκεκριμένο νόημα στις πράξεις του, το οποίο είναι θετικό, καθώς και στις πράξεις του αντιπάλου, το οποίο είναι αρνητικό, και προσπαθεί να κατασκευάσει τον κόσμο με συγκεκριμένο τρόπο μέσω του λόγου του. Δίνει έμφαση στις θετικές επιπτώσεις της πολιτικής που υποστηρίζει και αποκρύπτει τις αρνητικές της διαστάσεις, όπως για παράδειγμα το κόστος του πολέμου και οι ανθρώπινες απώλειες. Επίσης, φροντίζει να δώσει ιδιαίτερη σημασία στις κακές πράξεις της αντίπαλης ομάδας, όπως η κήρυξη πολέμων στο παρελθόν και η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής κατά του λαού. Σκοπός του είναι η καθιέρωση των εννοιών που δίνει στις ενέργειες των δύο ομάδων, κάτι που μπορεί να μεταφραστεί σε συγκεκριμένη θεώρηση της ισχύος. Η νομιμοποίηση που επιθυμεί να κερδίσει θα έχει ως αποτέλεσμα ιδεολογική ισχύ, αφού η νομιμοποίηση της πολιτικής του από το λαό,

τα άλλα κράτη και τον ΟΗΕ συνεπάγεται την απονομιμοποίηση και την περιθωριοποίηση της ομάδας των «άλλων», καθώς και την έλλειψη ισχύος.

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πώς η κριτική ανάλυση λόγου συνδέεται με τον κονστρουκτιβισμό στη μελέτη ενός θέματος διεθνών σχέσεων, μιας και η μελέτη γλωσσικών επιλογών μπορεί να φανερώσει σχέσεις ισχύος και λανθάνοντα συμφέροντα. Φυσικά, τα κράτη στο διεθνές σύστημα έχουν υλικά συμφέροντα και σκοπός τους είναι η επιβίωση, όμως με τη βοήθεια της κριτικής ανάλυσης λόγου και του κονστρουκτιβισμού μπορούμε να συμπληρώσουμε τα κενά που υπάρχουν στη μελέτη του διεθνούς συστήματος, εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο οι δρώντες προσπαθούν να διαμορφώσουν το κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους.

Κεφάλαιο 6^ο: Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία σκοπός μας ήταν η ανάδειξη του ρόλου που παίζει η χρήση της γλώσσας στη μελέτη των διεθνών σχέσεων και η σύνδεση της γλωσσολογικής θεωρίας με τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού μέσα από την ανάλυση των ομιλιών του πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας Tony Blair στον πόλεμο του Ιράκ. Οι περισσότερες μελέτες στον τομέα των διεθνών σχέσεων βασίζονται στις κύριες θεωρίες διεθνών σχέσεων, όπως ο ρεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός, και τα αντικείμενα τους περιορίζονται σε δρώντες με σταθερά συμφέροντα και δομές που προϋπάρχουν των δρώντων, αγνοώντας το ρόλο των ιδεών, των ταυτοτήτων και της αλλαγής στο διεθνές σύστημα. Για αυτόν το λόγο, στη συγκεκριμένη εργασία επιχειρήσαμε μια διεπιστημονική προσέγγιση που δεν απορρίπτει τις κύριες θεωρίες διεθνών σχέσεων, αλλά τις συμπληρώνει ρίχνοντας φως στον τρόπο με τον οποίο φανερώνεται το κινήγι για ισχύ και η προσπάθεια εξυπηρέτησης συμφερόντων μέσα στο λόγο.

Συγκεκριμένα, μελετήσαμε ομιλίες του τότε βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair από τον Απρίλιο του 2002 έως τον Σεπτέμβριο του 2003, δηλαδή πριν και μετά την κήρυξη του πολέμου, με σκοπό την εύρεση γλωσσικών επιλογών που φανερώνουν τον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να κατασκευάσει το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, ώστε να κερδίσει νομιμοποίηση για την πολιτική του και να πετύχει τους στόχους του. Αφού μελετήσαμε τις βασικές θεωρίες στις οποίες βασίζεται η παρούσα εργασία, καθώς και τη σχέση λόγου-πολιτικής και τη στρατηγική χρήση της γλώσσας, συγκεντρώσαμε ομιλίες του Tony Blair στις οποίες αναφέρεται στον πόλεμο του Ιράκ. Μέσα από την αναζήτηση του προς ανάλυση υλικού διαπιστώσαμε ότι ουσιαστικές αναφορές βρίσκουμε στις ομιλίες του από τον Απρίλιο του 2002 και αποφασίσαμε να εστιάσουμε σε ομιλίες του που καλύπτουν ένα χρονικό φάσμα 18 μηνών, δηλαδή μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2003.

Ο πόλεμος στο Ιράκ είναι ένα θέμα που απασχολεί ακόμη και σήμερα, για αυτόν το λόγο υπάρχει πληθώρα ομιλιών και δηλώσεων του Tony Blair. Για πρακτικούς λόγους η μελέτη μας εστιάζει σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η οποία όμως θεωρούμε ότι είναι η πιο σημαντική μιας και καλύπτει το στάδιο μέχρι την τελική απόφαση λίγους μήνες πριν την κήρυξη του πολέμου και το στάδιο των πρώτων αποτελεσμάτων λίγους μήνες μετά, δηλαδή την περίοδο που ο πόλεμος ήταν στην καρδιά της επικαιρότητας. Οι ομιλίες που συγκεντρώσαμε πραγματοποιήθηκαν στη Βουλή των Αντιπροσώπων, σε συνέδρια του Κόμματος των Εργατικών και των Εργατικών Συνδικάτων, στο

Κογκρέσο, στην Προεδρική Βιβλιοθήκη George W. Bush, στην τηλεόραση και σε συνεντεύξεις τύπου. Δεν εστιάσαμε σε ομιλίες που έλαβαν χώρα μόνο σε αυστηρά πολιτικό πλαίσιο επειδή ο Blair προσπαθούσε να πείσει για την πολιτική του τόσο τους πολίτες και τους βουλευτές στη χώρα του όσο και τους πολίτες και τα πολιτικά πρόσωπα σε άλλα κράτη.

Μια πρώτη συλλογή του υλικού, λοιπόν, έγινε μετά τη μελέτη της βιβλιογραφίας και στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της ανάλυσης το υλικό εμπλουτίστηκε ελαφρώς με ομιλίες που πραγματοποιήθηκαν μέσα σε αυτούς τους 18 μήνες. Κατά τη μελέτη του προς ανάλυση υλικού παρατηρήσαμε ότι οι γλωσσικές επιλογές του Blair αποκαλύπτουν οκτώ στρατηγικές νομιμοποίησης στις ομιλίες του και κατηγοριοποιήσαμε το υλικό και την ανάλυσή μας με βάση αυτές τις στρατηγικές. Συγκεντρώσαμε από όλες τις ομιλίες τα αποσπάσματα στα οποία χρησιμοποιεί τις συγκεκριμένες στρατηγικές και δημιουργήσαμε πίνακες με τα αποσπάσματα της κάθε κατηγορίας.

Στη συνέχεια, αφού αναφερθήκαμε στα επιχειρήματα του Blair για τον πόλεμο στο Ιράκ, πραγματοποιήσαμε μια ανάλυση των αποσπασμάτων της κάθε κατηγορίας με σκοπό να εντοπίσουμε σε επίπεδο νοήματος, λεξιλογίου, γραμματικής και συντακτικού τα στοιχεία εκείνα που φανερώνουν τη χρήση των συγκεκριμένων στρατηγικών. Το τελικό στάδιο αφορά στα αποτελέσματα που προέκυψαν από το συνδυασμό της ανάλυσης και των θεωριών που χρησιμοποιήσαμε κατά την εκπόνηση της εργασίας. Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιήθηκε η σύνδεση κριτικής ανάλυσης λόγου και κονστρουκτιβισμού που επιχειρήσαμε με τη συγκεκριμένη μελέτη.

Το πρώτο συμπέρασμα στο οποίο καταλήξαμε στην παρούσα μελέτη αφορά στο στρατηγικό τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται η γλώσσα στον πολιτικό και τον δημόσιο λόγο, καθώς η μελέτη των ομιλιών μας αποκάλυψε οκτώ στρατηγικές που χρησιμοποίησε ο Blair το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα για να κερδίσει νομιμοποίηση για τον πόλεμο στο Ιράκ. Το δεύτερο συμπέρασμα έχει να κάνει με τη νομιμοποίηση και το γεγονός ότι η συγκεκριμένη έννοια δεν σχετίζεται μόνο με τη νομική επιστήμη, αλλά και με την πολιτική και τη γλωσσολογία, αφού μέσω του λόγου τα πολιτικά πρόσωπα προσπαθούν να αποκτήσουν νομιμοποίηση για τις πράξεις τους και για τα μελλοντικά σχέδιά τους από τους πολίτες και τα κοινοβούλια των χωρών τους ή και άλλων κρατών, όπως ακριβώς προσπάθησε να κάνει ο Tony Blair.

Το τρίτο συμπέρασμα αφορά στις στρατηγικές νομιμοποίησης στο λόγο. Μέσα από την ανάλυση διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν δύο βασικές στρατηγικές που κρύβονται και μέσα στα αποσπάσματα που σχετίζονται με τις υπόλοιπες στρατηγικές, αλλά και μέσα στα τρία βασικά επιχειρήματα του Blair για τον πόλεμο στο Ιράκ. Είναι οι στρατηγικές

της θετικής αυτοπαρουσίασης και της αρνητικής παρουσίασης των «άλλων», οι οποίες αποκαλύπτουν το διαχωρισμό «εμείς»-«οι άλλοι» που διέπει τη σκέψη του Blair και δημιουργεί πόλωση. Τέλος, συμπεράναμε ότι η γλωσσολογική θεωρία και η θεωρία του κονστρουκτιβισμού συνδέονται με αποτέλεσμα μια διεπιστημονική προσέγγιση ενός θέματος των διεθνών σχέσεων. Η ανάλυση των ομιλιών του βρετανού πρωθυπουργού μας αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο οι δρώντες στο διεθνές σύστημα χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να κατασκευάσουν ταυτότητες με βάση τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις και κοινωνικές δομές με βάση τα συμφέροντά τους.

Ο Blair κατασκευάζοντας με τις γλωσσικές επιλογές του μια θετική εικόνα για τον ίδιο και την ομάδα του και μια αρνητική εικόνα για την αντίπαλη ομάδα, στην οποία ανήκει ο Saddam Hussein και το καθεστώς του, προσπαθεί να καθιερώσει ταυτότητες και έννοιες για τις πράξεις των δύο ομάδων που αντιστοιχούν σε νομιμοποίηση και ισχύ για την πρώτη και απονομιμοποίηση και έλλειψη ισχύος για τη δεύτερη. Με την ισχύ που μπορεί να του εξασφαλίσει η νομιμοποίηση μπορεί να πραγματοποιήσει τους σκοπούς του περιθωριοποιώντας την αντίπαλη ομάδα.

Η παρούσα εργασία δεν εξετάζει αν όντως ο Blair κατάφερε να κερδίσει νομιμοποίηση από τους πολίτες και τα πολιτικά πρόσωπα της χώρας του και των άλλων κρατών, καθώς αυτό θα απαιτούσε μια πολύ εκτενέστερη μελέτη που θα περιλάμβανε την ανταπόκριση των πολιτών μέσα από δημοσκοπήσεις και τον αντίκτυπο που είχαν οι δηλώσεις του Blair στον Τύπο. Ο συνδυασμός μιας τέτοιας μελέτης με την παρούσα θα μπορούσε να μας διαφωτίσει σε σχέση με την επιτυχία που ενδεχομένως εξασφαλίζουν οι συγκεκριμένες στρατηγικές νομιμοποίησης στον πολιτικό λόγο, ώστε οι πολιτικοί δρώντες να πείσουν το κοινό τους και να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους μέσω της κατασκευής ταυτοτήτων και κοινωνικών δομών.

Στην παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να αποκαλύψουμε τη σύνδεση γλωσσολογίας-κονστρουκτιβισμού μέσα από μια διεπιστημονική θεώρηση της περίπτωσης της Μ. Βρετανίας στον πόλεμο του Ιράκ το 2003, ελπίζοντας ότι στο μέλλον θα αυξηθούν οι μελέτες που συνδυάζουν επιστημονικούς κλάδους όπως η γλωσσολογία, οι κοινωνικές θεωρίες και οι θεωρίες διεθνών σχέσεων, ώστε να καλυφθούν οποιαδήποτε κενά αφήνουν οι μελέτες που βασίζονται σε έναν μόνο επιστημονικό κλάδο ή να μελετηθούν λεπτομερώς πολύπλοκα φαινόμενα στο διεθνές σύστημα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

Βιβλία

1. Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Θεωρητική Γλωσσολογία: Εισαγωγή στη Σύγχρονη Γλωσσολογία*, σελ. 32-34. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
2. Barnett, Michael (2007). «Κοινωνικός Κονστρουκτιβισμός.» Στο *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, John Baylis & Steve Smith (εκδ.), μτφρσ. Ελένη Ψευτελή, σελ. 333-357. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
3. Jørgensen, Marianne W. & Philips, Louise (2002). *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Μέθοδος*, μτφρσ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ.
4. Waltz, Kenneth (2001). *Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος*, μτφρσ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος. Βάρη: Εκδόσεις Ποιότητα.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Βιβλία

1. Andrews, David M. (2005). *The Atlantic Alliance Under Stress: US-European Relations after Iraq*. Cambridge University Press.
2. Beard, Adrian (2000). *The Language of Politics*. London: Routledge.
3. Chilton, Paul (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. Abingdon, Oxon: Routledge.
4. Chilton, Paul A. & Schäffner, Christina (2002). *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
5. Chouliaraki, Lilie (2007). *The Soft Power of War*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
6. Chouliaraki, L. & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
7. Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
8. Fairclough, N. (1995α). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
9. Fairclough, N. (1995β). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
10. Fairclough, N. (2000). *New Labour, New Language*. London: Routledge.
11. Howarth, David & Torfing, Jacob (2005). *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance*. New York: Palgrave Macmillan.
12. Joseph, J. E. (2006). *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
13. Mintz Alex & DeRouen Karl Jr. (2010). "Marketing Foreign Policy." Στο *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Alex Mintz & Karl DeRouen Jr., 147-166. New York: Cambridge University Press.
14. Nelson Spivey, Nancy (1997). *The Constructivist Metaphor: Reading, Writing and the Making of Meaning*. San Diego: Academic Press.
15. Nye, Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
16. Onuf, N. (1989). *A World of our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, SC: University of South Carolina Press.

17. Oxford University Press (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press
18. Reah, Danuta (2002). "Unit six: Discourse." Στο *The Language of Newspapers*, Adrian Beard & Angela Goddard (εκδ.), 95-113. London: Routledge.
19. Riggins, Stephen H. (1997). *The language and politics of exclusion: others in discourse*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
20. Sterling-Folker, Jennifer (2006). *Making Sense of International Relations Theory*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
21. Van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.
22. Van Dijk, Teun A. (2002). "Political Discourse and Political Cognition." Στο *Politics as Text and Talk. Analytical approaches to political discourse*, Paul A. Chilton & Christina Schäffner (εκδ.), 204-236. Amsterdam: Benjamins.
23. Van Dijk, Teun A. (1997). "Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments." Στο *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*, S. H. Riggins (εκδ.), 31-64. Thousand Oaks, CA: Sage.
24. Van Dijk, Teun A. (1996). "Discourse, power and access." Στο *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis*, Carmen Rosa Caldas-Coulthard & Malcolm Coulthard (εκδ.), 84-104. London: Routledge.
25. Van Dijk, Teun A. (1995). "Discourse Analysis as Ideology Analysis." Στο *Language and Peace*, C. Schäffner & A. Wenden (εκδ.), 17-33. Aldershot: Dartmouth Publishing.
26. Van Dijk, Teun A. (1993). "Discourse and Cognition in Society." Στο *Communication Theory Today*, D. Crowley & D. Mitchell, 107-126. Oxford: Pergamon Press.
27. Van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. New York: Oxford University Press.
28. Weber, Max (1949). *The Methodology of the Social Sciences*. New York: Free Press.
29. Wodak, Ruth (1989). *Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
30. Wodak, Ruth & Meyer, Michael (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications.

Άρθρα σε ηλεκτρονικά περιοδικά

1. Adler, E. (1997). "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics." *European Journal of International Relations* 3(3): 319-363. doi: 10.1177/1354066197003003003 (ανακτήθηκε στις 26/11/2012)
2. Ashley, R. K. (1984). "The Poverty of Neo-realism." *International Organization* 38(2): 225-286. doi: 10.1017/S0020818300026709 (ανακτήθηκε στις 22/11/2012)
3. Azubuike, Samuel (2005). "The 'Poodle Theory' and the Anglo-American 'Special Relationship'." *International Studies* 42(2): 123-139. doi: 10.1177/002088170404200202 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
4. Bhatia, Aditi (2006). "Critical Discourse Analysis of Political press Conferences." *Discourse & Society* 17(2): 173-203. doi: 10.1177/0957926506058057 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
5. Bluth, Christoph (2004). "The British Road to War: Blair, Bush and the Decision to Invade Iraq." *International Affairs* 80(5): 871-892. doi: 10.1111/j.1468-2346.2004.00423.x (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
6. Bulley, Dan (2010). "The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?" *European Journal of International Relations* 16(3): 441-461. doi: 10.1177/1354066109350051 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)

7. Checkel, J. T. (1998). "The Constructivist Turn in International Relations." *World Politics* 50(2): 324-348. doi: [10.1017/S0043887100008133](https://doi.org/10.1017/S0043887100008133) (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
8. Chulamani Chantarawandi (2008). "Democracy or Imperial Sovereignty?: A Critical Discourse Analysis of George W. Bush's and Tony Blair's Speeches on the 'War on Terror'." *Nida Language and Communication Journal* 13: 52-88. <http://journal.nida.ac.th/journal/attachments/3.democracy%2052-88.pdf> (ανακτήθηκε στις 16/11/2012)
9. Dunmire, Patricia L. (2005). "Preempting the future: rhetoric and ideology of the future in political discourse." *Discourse & Society* 16(4): 481-513. doi: 10.1177/0957926505053052 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
10. Dyson, S. B. (2006). "Personality and Foreign Policy: Tony Blair's Iraq Decisions." *Foreign Policy Analysis* 2(3): 289-306. doi: 10.1111/j.1743-8594.2006.00031.x (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
11. Ferrari, Federica (2007). "Metaphor at work in the analysis of political discourse: investigating a 'preventive war' persuasion strategy." *Discourse & Society* 18(5): 603-625. doi: 10.1177/0957926507079737 (ανακτήθηκε στις 17/11/2012)
12. Finnemore M. & Sikkink, K. (1998). "International Norm Dynamics and Political Change." *International Organization* 52(4): 887-917. doi: 10.1162/002081898550789 (ανακτήθηκε στις 26/11/2012)
13. Fisher, L. (2003). "Deciding on War against Iraq." *Perspectives on Political Science* 32(3): 135-140. doi: 10.1080/10457090309604843 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
14. Freedman, Lawrence (2004). "War in Iraq: Selling the Threat." *Survival: Global Politics and Strategy* 46(2): 7-49. doi: 10.1080/00396338.2004.9688597 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
15. Gasper, Des & Apthorpe, Raymond (1996). "Introduction: Discourse analysis and policy discourse." *The European Journal of Development Research* 8(1): 1-15. doi: 10.1080/09578819608426650. (ανακτήθηκε στις 17/11/2012)
16. Hill, Christopher (2007). "Bringing War Home: Foreign Policy-Making in Multicultural Societies." *International Relations* 21(3): 259-283. doi: 10.1177/0047117807080196 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
17. Hoggett, Paul (2005). "Iraq: Blair's Mission Impossible." *The British Journal of Politics and International Relations* 7(3): 418-428. doi: 10.1111/j.1467-856X.2005.00195.x (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
18. Holland, Jack (2012). "Blair's War on Terror: Selling Intervention to Middle England." *The British Journal of Politics and International Relations* 14(1): 74-95. doi: 10.1111/j.1467-856X.2011.00469.x (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
19. Hopf, Ted (1998). "The Promise of Constructivism in International Relations Theory." *International Security* 23(1): 171-200. <http://www.jstor.org/stable/2539267/> (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
20. Kettell, Steven (2012). "Dilemmas of Discourse: Legitimising Britain's War on Terror." *The British Journal of Politics & International Relations* 15(2):263-279. doi: 10.1111/j.1467-856X.2012.00531.x (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)
21. Lakoff, George (1991). "Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf." *Vietnam Generation Journal & Newsletter* 3(3). http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)
22. McHugh, Kelly (2010). "Bush, Blair, and the War in Iraq: Alliance Politics and the Limits of Influence." *Political Science Quarterly* 125(3): 465-491. <http://www.ingentaconnect.com/content/taps/psq/2010/00000125/00000003/art00005> (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
23. McLean, Graig & Patterson, Alan (2006). "A Precautionary Approach to Foreign Policy? A Preliminary Analysis of Tony Blair's Speeches on Iraq." *The British*

- Journal of Politics & International Relations* 8(3): 331-466. doi: 10.1111/j.1467-856X.2006.00242.x (ανακτήθηκε στις 17/11/2012)
24. Paolucci, Paul (2009). "Public Discourse in an Age of Deception: Forging the Iraq War." *Critical Sociology* 35(6): 863-886. doi: 10.1177/0896920509343086 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 25. Ralph, Jason (2011). "After Chilcot: The 'Doctrine of International Community' and the UK Decision to invade Iraq." *The British Journal of Politics and International Relations* 13: 304-325. doi: 10.1111/j.1467-856X.2010.00444.x (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 26. Reyes, Antonio (2011). "Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions." *Discourse Society* 22(6): 781-807. doi: 10.1177/0957926511419927 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 27. Roe, Paul (2008). "Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK's Decision to Invade Iraq." *Security Dialogue* 39(6): 615-635. doi: 10.1177/0967010608098212 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 28. Ruggie, G. P. (1983). "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neo-realist Synthesis." *World Politics* 35(2): 261-285. doi: 10.2307/2010273 (ανακτήθηκε στις 22/11/2012)
 29. Saraceni, Mario (2003). "The strange case of Dr Blair and Mr Bush: Counting their words to solve a mystery." *English Today* 19(3): 3-13. doi: 10.1017/S026607840300302X (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 30. Surname, Gawdat (2002). "The Iraqi Quagmire: What Is Next?" *Contemporary Security Policy* 23(2): 135-148. doi: 10.1080/713999734 (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)
 31. Van Dijk, Teun A. (1993) "Principles of Critical Discourse Analysis." *Discourse & Society* 4(2): 249-283. doi: 10.1177/0957926593004002006. (ανακτήθηκε στις 16/11/2012)
 32. Van Dijk, Teun A. (2006). "Discourse and Manipulation." *Discourse & Society* 17(3): 359-383. doi: 10.1177/0957926506060250. (ανακτήθηκε στις 16/11/2009)
 33. Van Leeuwen, Theo (2007). "Legitimation in discourse and communication." *Discourse & Communication* 1(1): 91-112. doi:10.1177/1750481307071986 (ανακτήθηκε στις 17/11/2012)
 34. Wendt, A. E. (1987). "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." *International Organization* 41(3): 335-370. doi:10.1017/S002081830002751X (ανακτήθηκε στις 22/11/2012)
 35. Wendt, A. E. (1992). "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46(2): 391-425. doi: 10.1017/S0020818300027764 (ανακτήθηκε στις 22/11/2012)
 36. Wendt, A. E. (1995). "Constructing International Politics." *International Security* 20(1): 71-81.
http://muse.jhu.edu/journals/international_security/summary/v020/20.1.wendt.html (ανακτήθηκε στις 18/11/2012)

Άρθρα σε έντυπα περιοδικά

1. Van Dijk, Teun A. (1989). "Structures of Discourse and Structures of Power." *Communication Yearbook* 12: 18-59.
2. Van Dijk, Teun A. (1997). "What is Political Discourse Analysis?" Στο *Political Linguistics*, J. Blommaert & C. Bulcean (εκδ.), Amsterdam: John Benjamins.

Εργασίες που παρουσιάστηκαν σε συνέδρια

1. Van Dijk, Teun A. "Discourse, knowledge, power and politics: Towards Critical Epistemic Discourse Analysis." Διάλεξη στο συνέδριο CADAAD 2008,

Hertfordshire, 10-12/07/2008,
<http://discourses.org/UnpublishedArticles/Discourse,%20knowledge,%20power%20and%20politics.pdf> (ανακτήθηκε στις 16/11/2012)

Ιστοσελίδες

1. Academia.edu. "Analysing Political Discourse: Toward a Cognitive Approach." http://www.academia.edu/150732/Analysing_Political_Discourse_Toward_a_Cognitive_Approach (ανακτήθηκε στις 16/11/2012)
2. Copenhagen Business School. "Discourse Analysis." <http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/7792/WP%20CBP%202009-65.pdf?sequence=1> (ανακτήθηκε στις 16/11/2012)
3. Economicpolicy.eu. "International Organization and the Study of World Politics." <http://www.economicpolicy.eu/Katzenstein1998IOandstudyofworldpolitics.pdf> (ανακτήθηκε στις 26/11/2012)
4. e-International Relations. "The Relevance of Constructivism to Foreign Policy Analysis." <http://www.e-ir.info/2011/07/17/the-relevance-of-constructivism-to-foreign-policy-analysis> (ανακτήθηκε στις 16/10/2012)
5. Greek-language.gr. «Λόγος» http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82&dq= (ανακτήθηκε στις 20/11/2013)
6. Greek-language.gr. «Μετωνυμία» http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%B9%CE%B1&dq= (ανακτήθηκε στις 20/11/2013)
7. Greek-language.gr. «Ρητορεία» http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF%CE%B1&dq= (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)
8. Guardian.co.uk. "Full text of Tony Blair's speech in Texas." 08/04/2002 <http://www.theguardian.com/politics/2002/apr/08/foreignpolicy.iraq> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
9. Guardian.co.uk. "Full text of Tony Blair's TUC address." 10/09/2002 <http://www.theguardian.com/politics/2002/sep/10/speeches.iraq> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
10. Theguardian.com. "Full text of Tony Blair's statement to parliament on Iraq." 24/09/2002 <http://www.theguardian.com/politics/2002/sep/24/foreignpolicy.houseofcommons> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
11. Theguardian.com. "Full text of Tony Blair's foreword to the dossier on Iraq." 24/09/2002 <http://www.theguardian.com/world/2002/sep/24/iraq.speeches> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
12. Theguardian.com. "Full text of Blair's speech (1)." 01/10/2002 <http://www.theguardian.com/politics/2002/oct/01/labourconference.labour14> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
13. Theguardian.com. "Full text of Blair's speech (2)." 01/10/2002 <http://www.theguardian.com/politics/2002/oct/01/labourconference.labour15> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
14. Staff.city.ac.uk. "Finding a way through the crisis, Speech by Tony Blair, Prime Minister of the United Kingdom, at the Labour Party Conference, 2002."

- 17/10/2002 <http://www.staff.city.ac.uk/p.willetts/DOCS/TBNI1002.HTM>
(ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
15. Guardian.co.uk. "Full text of Blair's Speech." 11/11/2002
<http://www.guardian.co.uk/politics/2002/nov/11/labour.iraq> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 16. Guardian.co.uk. "Full Text: Tony Blair's Speech." 07/01/2003
<http://www.guardian.co.uk/politics/2003/jan/07/foreignpolicy.speeches>
(ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 17. Britishpoliticalspeech.org. "Speech at Labour's local government, women's and youth conferences, Glasgow 2003" 15/02/2003
<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=306>
(ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 18. Theguardian.com. "Full text: Azores press conference." 16/03/2003
<http://www.theguardian.com/world/2003/mar/17/iraq.politics2> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 19. Guardian.co.uk. "Full Text: Tony Blair's Speech." 18/03/2003
<http://www.guardian.co.uk/politics/2003/mar/18/foreignpolicy.iraq1> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 20. News.bbc.co.uk. "Full transcript of Blair's speech." 20/03/2003
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/2870581.stm (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 21. Guardian.co.uk. "Full Text: Blair's Open Letter to Iraq." 04/04/2003
<http://www.guardian.co.uk/politics/2003/apr/04/iraq.iraq> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 22. Totalpolitics.com. "Tony Blair's Speech to the US Congress." 18/07/2003
<http://www.totalpolitics.com/speeches/war/war-on-iraq/33508/tony-blairs-speech-to-the-us-congress.html> (ανακτήθηκε στις 19/11/2012)
 23. Universität zu Köln. "Toward a Constructivist Theory of Discourse: Rethinking the Boundaries of Discourse Philosophy." <http://www.uni-koeln.de/hf/konstrukt/texte/download/constructivist%20discourse.pdf>
(ανακτήθηκε στις 16/11/2012)
 24. Users.sch.gr. «Η θεωρία πειθούς από τη 'Ρητορική' του Αριστοτέλη.»
http://users.sch.gr/symfo/sholio/ekthesi/c_likiu/pitho_Aristotelis.htm (ανακτήθηκε στις 25/06/2013)

Παράρτημα

- **Διάγραμμα: Η εμπειρική έρευνα ως κυκλική διαδικασία**³³⁵

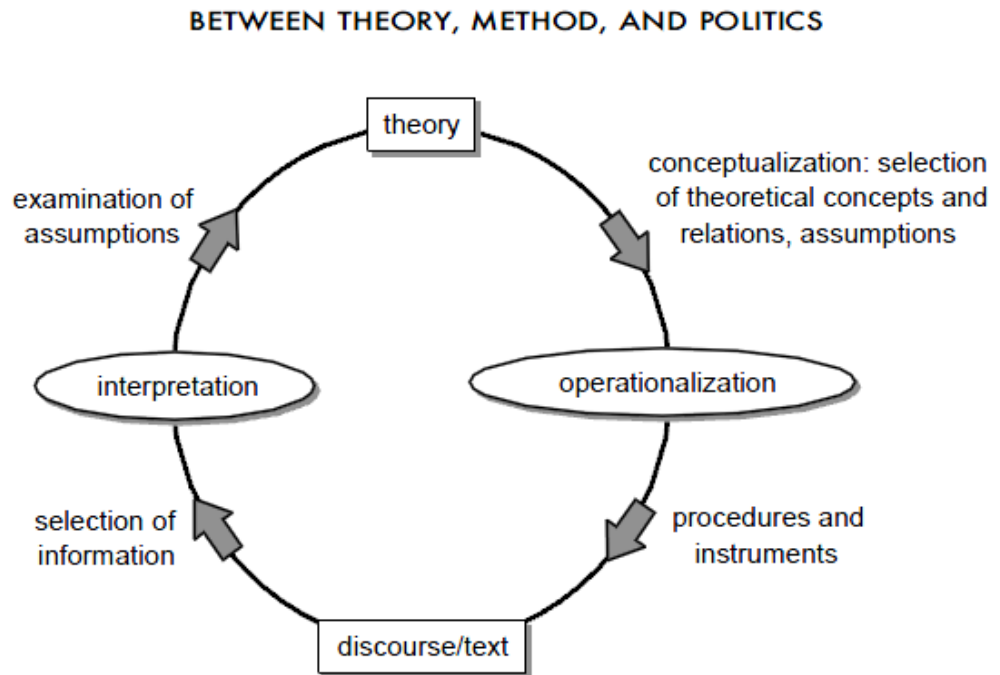
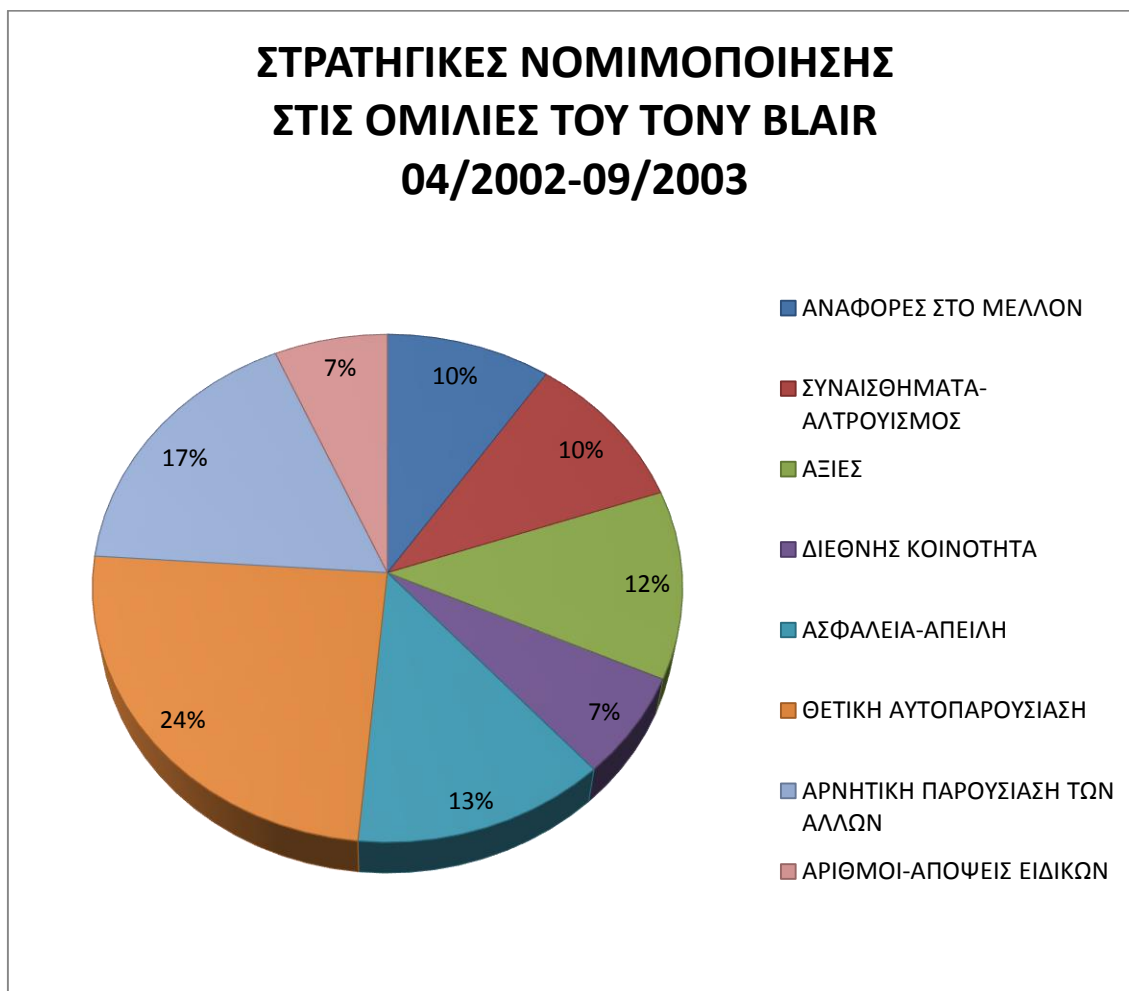

FIGURE 2.1 *Empirical research as a circular process*

³³⁵ Wodak, Ruth & Meyer, Michael (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications, σελ. 18-19.

- **Γράφημα: Στρατηγικές νομιμοποίησης στις ομιλίες του Tony Blair 04/2002-09/2003**

- Πίνακες

Πίνακας 1	
Αναφορές στο μέλλον	Συναισθήματα-Αλτρουισμός
<p>1) <i>So if we didn't know it before, we know now: these events and our response to them shape the fate not of one nation but of one world. 08/04/2002</i></p> <p>2) <i>If the world makes the right choices now – at this time of destiny – we will get there. And Britain will be at America's side in doing it. 08/04/2002</i></p> <p>3) <i>But unless the world takes a stand on this issue of WMD and sends out a clear signal, we will rue the consequences of our weakness. 07/01/2003</i></p> <p>4) <i>Already there is fear and anxiety, undermining confidence. Think of the consequences then. Think of a nation using a nuclear device, no matter how small, no matter how distant the land. Think of the chaos it would cause. That is why Saddam and WMD are important. 15/02/2003</i></p> <p>5) <i>If we do not confront these twin menaces of rogue states with WMD and terrorism, they will not disappear. They will just feed and grow on our weakness. 15/02/2003</i></p> <p>6) <i>But the truth is that without a credible ultimatum authorising force in the event of non-compliance, then more discussion is just more delay, with Saddam remaining armed with weapons of mass destruction and continuing a brutal, murderous regime in Iraq. 16/03/2003</i></p> <p>7) <i>So: why does it matter so much? Because the outcome of this issue will now</i></p>	<p>1) <i>It was September 11 that brought these thoughts into sharper focus. Watching the horror unfold, imagining the almost unimaginable suffering of the thousands of innocent victims of the terror and carnage, the dominant emotion after the obvious feelings of revulsion, sympathy and anger, was determination. 08/04/2002</i></p> <p>2) <i>We're not talking about some mild variants of everyday chemicals, but anthrax, sarin and mustard gas – weapons that can cause hurt and agony on a mass scale beyond the comprehension of most decent people. 10/09/2002</i></p> <p>3) <i>Meanwhile Iraq's people are oppressed and kept in poverty. 10/09/2002</i></p> <p>4) <i>There will be no march for the victims of Saddam, no protests about the thousands of children that die needlessly every year under his rule, no righteous anger over the torture chambers which if he is left in power, will be left in being. 15/02/2003</i></p> <p>5) <i>...it is the people of Iraq who are the primary victims of Saddam: the thousands of children that die needlessly every year; the people locked up in his prisons or executed simply for showing</i></p>

<p>determine more than the fate of the Iraqi regime and more than the future of the Iraqi people, for so long brutalised by Saddam. It will determine the way Britain and the world confront the central security threat of the 21st century; the development of the UN; the relationship between Europe and the US; the relations within the EU and the way the US engages with the rest of the world. It will determine the pattern of international politics for the next generation. 18/03/2003</p> <p>8) Iraq is not the only regime with WMD. But back away now from this confrontation and future conflicts will be infinitely worse and more devastating. 18/03/2003</p> <p>9) I have come to the conclusion after much reluctance that the greater danger to the UN is inaction: that to pass resolution 1441 and then refuse to enforce it would do the most deadly damage to the UN's future strength, confirming it as an instrument of diplomacy but not of action, forcing nations down the very unilateralist path we wish to avoid. But there will be, in any event, no sound future for the UN, no guarantee against the repetition of these events, unless we recognise the urgent need for a political agenda we can unite upon. 18/03/2003</p> <p>10) And if this course now demands that at this moment, faced with this threat from this regime, that British troops are pulled back, that we turn away at the point of reckoning, and that is what it means – what then? What will Saddam feel? Strengthened beyond measure. What will the other states who tyrannise their people, the terrorists who threaten our existence, what will they take from that? That the will confronting them is decaying and feeble. Who will celebrate and who will weep? 18/03/2003</p>	<p>disagreement with the regime; a country that is potentially prosperous reduced to poverty; 60 percent of the population reliant on Food Aid. 16/03/2003</p> <p>6) And let us all recall: what was shocking about September 11 was not just the slaughter of the innocent; but the knowledge that had the terrorists been able to, there would have been not 3,000 innocent dead, but 30,000 or 300,000 and the more the suffering, the greater the terrorists' rejoicing. 18/03/2003</p> <p>7) The brutality of the repression – the death and torture camps, the barbaric prisons for political opponents, the routine beatings for anyone or their families suspected of disloyalty are well documented. Just last week, someone slandering Saddam was tied to a lamp post in a street in Baghdad, his tongue cut out, mutilated and left to bleed to death, as a warning to others. I recall a few weeks ago talking to an Iraqi exile and saying to her that I understood how grim it must be under the lash of Saddam. "But you don't", she replied. "You cannot. You do not know what it is like to live in perpetual fear." And she is right. We take our freedom for granted. But imagine not to be able to speak or discuss or debate or even question the society you live in. To see friends and family taken away and never daring to complain. To suffer the humility of failing courage in face of pitiless terror. That is how the Iraqi people live. Leave Saddam in place and that is how</p>
---	---

11) *But on this decision hangs the fate of many things: Of whether we summon the strength to recognise this global challenge of the 21st century and meet it. Of the Iraqi people, groaning under years of dictatorship. Of our armed forces – brave men and women of whom we can feel proud, whose morale is high and whose purpose is clear. Of the institutions and alliances that will shape our world for years to come. To retreat now, I believe, would put at hazard all that we hold dearest, turn the UN back into a talking shop, stifle the first steps of progress in the Middle East; leave the Iraqi people to the mercy of events on which we would have relinquished all power to influence for the better. 18/03/2003*

they will continue to live. 18/03/2003

8) *We must face the consequences of the actions we advocate. For me, that means all the dangers of war. But for others, opposed to this course, it means – let us be clear – that the Iraqi people, whose only true hope of liberation lies in the removal of Saddam, for them, the darkness will close back over them again; and he will be free to take his revenge upon those he must know wish him gone. 18/03/2003*

Πίνακας 2

Διεθνής κοινότητα	Αριθμοί – Απόψεις των ειδικών
<p>1) <i>In part it is because the countries and people of the world today are more interdependent than ever. That calls for an approach of integration. When I spoke about this issue in Chicago in 1990 and called it a doctrine of international community, people hesitated over what appeared to be Panglossian idealism. 08/04/2002</i></p> <p>2) <i>The international coalition matters. Where it operates, the unintended consequences of action are limited, the diplomatic parameters better fixed. 08/04/2002</i></p> <p>3) <i>The message to Saddam is clear: he has to let the inspectors back in, anyone, any time, any place that the international community demands. 08/04/2002</i></p> <p>4) <i>In all these areas, we seek one integrated, international community, sharing the same values, working to the same goals. 08/04/2002</i></p> <p>5) <i>My basic argument is that in today's interdependent world, we need an integrated approach, a doctrine of international community as I put it before, based on the values we believe in. 08/04/2002</i></p> <p>6) <i>So for the international community, the MEPP is also important; global poverty is important; global warming is important; the UN is important. The US choice to go through the UN over Iraq was a vital step, in itself and as a symbol of the desire to work with others. 07/01/2003</i></p>	<p>1) <i>In one attack alone, on the city of Halabja, it is estimated that 5,000 were murdered and 9,000 wounded in this way. All in all in the North around 100,000 Kurds died, according to Amnesty International. In the destruction of the marshlands in Southern Iraq, around 200,000 people were forcibly removed. Many died. 10/09/2002</i></p> <p>2) <i>Many of the people marching will say they hate Saddam. But the consequences of taking their advice is that he stays in charge of Iraq, ruling the Iraqi people. A country that in 1978, the year before he seized power, was richer than Malaysia or Portugal. A country where today, 135 out of every 1000 Iraqi children die before the age of five – 70 percent of these deaths are from diarrhea and respiratory infections that are easily preventable. Where almost a third of children born in the centre and south of Iraq have chronic malnutrition. Where 60 percent of the people depend on Food Aid. Where half the population of rural areas have no safe water. Where every year and now, as we speak, tens of thousands of political prisoners languish in appalling conditions in Saddam's jails and are routinely executed. Where in the past 15 years over 150,000 Shia Moslems in Southern Iraq and Moslem Kurds in Northern Iraq have been butchered; with up to four million Iraqis in exile round the world, including 350,000 now in Britain. 15/02/2003</i></p> <p>3) <i>If there are 500,000 on that march, that is still less than the number of</i></p>

<p>7) Disarmament never happens. But instead, the international community is drawn into some perpetual negotiation, gestures designed to divide the international community, but never real and concrete co-operation leading to disarmament. 16/03/2003</p> <p>8) And that is why it is so important that the international community, at this time, gives a strong and unified message. 16/03/2003</p> <p>9) So now we have reached the point of decision, and we make a final appeal for there to be that strong, unified message on behalf of the international community that lays down a clear ultimatum to Saddam that authorises force if he continues to defy the will of the whole international community set out in 1441. 16/03/2003</p> <p>10) We have to act within the terms set out in resolution 1441. That is our legal base. 18/03/2003</p>	<p>people whose deaths Saddam has been responsible for. If there are one million, that is still less than the number of people who died in the wars he started. 15/02/2003</p> <p>4) ...it is the people of Iraq who are the primary victims of Saddam: the thousands of children that die needlessly every year; the people locked up in his prisons or executed simply for showing disagreement with the regime; a country that is potentially prosperous reduced to poverty; 60 percent of the population reliant on Food Aid. 16/03/2003</p> <p>5) When the inspectors left in 1998, they left unaccounted for: 10,000 litres of anthrax; a far reaching VX nerve agent programme; up to 6,500 munitions; at least 80 tonnes of mustard gas, possibly more than ten times that amount; unquantifiable amounts of sarin, botulinum toxin and a host of other biological poisons; an entire Scud missile programme. 18/03/2003</p> <p>6) On 7 March the inspectors published a remarkable document. It is 173 pages long, detailing all the unanswered questions about Iraq's WMD. It lists 29 different areas where they have been unable to obtain information. For example, on VX it says: "Documentation available to UNMOVIC suggests that Iraq at least had had far reaching plans to weaponise VX..." 18/03/2003</p> <p>7) "Mustard constituted an important part (about 70%) of Iraq's CW arsenal...550 mustard filled shells and up to 450 mustard filled aerial bombs unaccounted for...additional uncertainty with respect of 6,526 aerial bombs, corresponding to approximately 1,000 tonnes of agent, predominantly</p>
--	--

mustard.” 18/03/2003

8) “Based on unaccounted for growth media, Iraq’s potential production of anthrax could have been in the range of about 15,000 to 25,000 litres...Based on all the available evidence, the strong presumption is that about 10,000 litres of anthrax was not destroyed and may still exist.” On this basis, had we meant what we said in resolution 1441, the Security Council should have convened and condemned Iraq as in material breach. 18/03/2003

9) Iraq is a wealthy country that in 1978, the year before Saddam seized power, was richer than Portugal or Malaysia. Today it is impoverished, 60% of its population dependent of food aid. Thousands of children die needlessly every year from lack of food and medicine. Four million people out of a population of just over 20 million are in exile. 18/03/2003

Πίνακας 3

Ασφάλεια – Απειλή	Αξίες
<p>1) So today, more than ever, ‘their’ problem becomes ‘our’ problem. Instability is contagious and, again today, more than ever, nations, at least most of them, crave stability. 08/04/2002</p> <p>2) But I want to give this warning. There is a real danger we forget the lessons of September 11. 08/04/2002</p> <p>3) ...we must be prepared to act where terrorism or WMD threaten us. 08/04/2002</p> <p>4) I am in no doubt that the threat is serious and current, that he has made progress on WMD, and that he has to be stopped. 24/09/2002</p> <p>5) The threat posed to international peace and security, when WMD are in the hands of a brutal and aggressive regime like Saddam’s is real. 24/09/2002</p> <p>6) Terrorism and WMD are linked dangers. States which are failed, which repress their people brutally, in which notions of democracy and the rule of law are alien, share the same absence of rational boundaries to their actions as the terrorist. Iraq has used WMD. 11/11/2002</p> <p>7) These dangers can strike at any time, across any national boundary and in pursuit of a cause with which there can be little or no rational negotiation. 11/11/2002</p> <p>8) These are new times. New threats need new measures. 11/11/2002</p> <p>9) The common threat is chaos. That threat can come from terrorism,</p>	<p>1) The only purpose of being in politics is to strive for the values and ideals we believe in: freedom, justice, what we Europeans call solidarity but you might call respect for and help for others. These are the decent democratic values we all avow. 08/04/2002</p> <p>2) I advocate an enlightened self interest that puts fighting for our values right at the heart of the policies necessary to protect our nations. Engagement in the world on the basis of these values, not isolationism from it is the hard-headed pragmatism for the 21st century. 08/04/2002</p> <p>3) We have so many shared values. We are strong democracies. 08/04/2002</p> <p>4) And of course the surest way to stability is through the very values of freedom, democracy and justice. Where these are strong, the people push for moderation and order. Where they are absent, regimes act unchecked by popular accountability and pose a threat; and the threat spreads. So the promotion of these values becomes not just right in itself but part of our long-term security and prosperity. 08/04/2002</p> <p>5) I am arguing that the values we believe in are worth fighting for; they are in the ascendant and we have a common interest in standing up for them. We shouldn’t be shy of giving our actions not just the force of self-interest but moral force. 08/04/2002</p>

producing a train of events that pits nations against each other. It can come through irresponsible and repressive states gaining access to WMD. It can come through the world splitting into rival poles or power; the US in one corner; anti-US forces in another. It can come from pent-up feelings of injustice and alienation, from the divisions between the world's richer and its poorer nations.

The threat is not change. The world and many countries in it need to change. It is change through disorder, because then the consequences of change cannot be managed. 07/01/2003

10) This is a real, active threat to our security and I warn people: it is only a matter of time before terrorists get hold of it. So when as with Iraq, the international community through the UN makes a demand on a regime to disarm itself of WMD and that regime refuses, that regime threatens us. 07/01/2003

11) But the old threat has been replaced by a new one. The threat of chaos; disorder; instability. A threat which arises from a perversion of the true faith of Islam, in extremist terrorist groups like Al Qaida. It arises from countries which are unstable, usually repressive dictatorships which use what wealth they have to protect or enhance their power through chemical, biological or nuclear weapons capability which can use destruction on a massive scale. 15/02/2003

12) But understand from our perspective and from the perspective of the security of the world, we cannot simply go back to the Security Council, for this discussion to be superseded by that discussion, to be superseded by another

6) When we defend our countries as you did after September 11, we aren't just defending territory. We are defending what our nations believe in: freedom, democracy, justice, tolerance and respect towards others. 08/04/2002

7) Fighting for these values is a cause the world needs. 08/04/2002

8) The basic values of America are our values too, British and European and they are good values. Democracy, freedom, tolerance, justice. 01/10/2002

9) Our values aren't western values. They're human values, and anywhere, anytime people are given the chance, they embrace them. Around these values, we build our global partnership. 01/10/2002

10) Finally, what brings all these things together is a sense of justice, of fairness in our dealings with each other. There can be coalitions of force. But these are always stronger when buttressed by a coalition of common ideas, of a shared agenda. 11/11/2002

11) The interdependence of the modern world has never been clearer; the need of a common response never greater; the values of freedom, justice and tolerance of our diversity never more relevant; and the need to apply them fairly across the world never more urgent. 11/11/2002

12) So when the US confront these issues, we should be with them: and we should, in return, expect these issues to be confronted with the international community, proportionately, sensibly and in a way that

<p><i>discussion. That's what happened for 12 years. That's why he's still got the weapons of mass destruction. 16/03/2003</i></p> <p><i>13) That is why this indulgence has to stop. Because it is dangerous. It is dangerous if such regimes disbelieve us. Dangerous if they think they can use our weakness, our hesitation, even the natural urges of our democracy towards peace, against us. Dangerous because one day they will mistake our innate revulsion against war for permanent incapacity; when in fact pushed to the limit, we will act. 18/03/2003</i></p> <p><i>14) So let me explain the nature of this threat as I see it...the world is ever more interdependent...Confidence is the key to prosperity. Insecurity spreads like contagion. So people crave stability and order. The threat is chaos. And there are two begetters of chaos. Tyrannical regimes with WMD and extreme terrorist groups who profess a perverted and false view of Islam...And these two threats have different motives and different origins but they share one basic common view: they detest the freedom, democracy and tolerance that are the hallmarks of our way of life. 18/03/2003</i></p> <p><i>15) And the possibility of the two coming together – of terrorist groups in possession of WMD, even of a so-called dirty radiological bomb is now, in my judgment, a real and present danger. 18/03/2003</i></p>	<p><i>delivers a better prospect of long-term peace, security and justice. 07/01/2003</i></p> <p><i>13) The values we stand for: Freedom, human rights, the rule of law, democracy, are all universal values. Given a chance, the world over, people want them. But they have to be pursued alongside another value: justice, the belief in opportunity for all. Without justice, the values I describe can be portrayed as 'Western values'; globalisation becomes a battering ram for Western commerce and culture; the order we want is seen by much of the world as 'their' order not 'ours'. 07/01/2003</i></p> <p><i>14) It is right that this house debate this issue and pass judgment. That is the democracy that is our right but that others struggle for in vain. 18/03/2003</i></p> <p><i>15) ...they detest the freedom, democracy and tolerance that are the hallmarks of our way of life. 18/03/2003</i></p> <p><i>16) And that should be part of a larger global agenda. On poverty and sustainable development. On democracy and human rights. On the good governance of nations. That is why what happens after any conflict in Iraq is of such critical significance. 18/03/2003</i></p>
--	--

Πίνακας 4

Αρνητική παρουσίαση των άλλων

- 1) *The regime of Saddam is detestable. Brutal, repressive, political opponents routinely tortured and executed: it is a regime without a qualm in sacrificing the lives of its citizens to preserve itself, or starting wars with neighbouring states and it has used chemical weapons against its own people. 08/04/2002*
- 2) *Saddam's is one of the most secretive and dictatorial regimes in the world. 08/04/2002*
- 3) *He has twice before started wars of aggression. Over one million people died in them. When the weapons inspectors were evicted from Iraq in 1998 there were still enough chemical and biological weapons remaining to devastate the entire Gulf region. 10/09/2002*
- 4) *Uniquely Saddam has used these weapons against his own people, the Iraqi Kurds. Scores of towns and villages were attacked. Iraqi military officials dressed in full protection gear were used to witness the attacks and visited later to assess the damage. Wounded civilians were normally shot on the scene. 10/09/2002*
- 5) *Saddam has a nuclear weapons programme too, denied for years, that was only disrupted after inspectors went in to disrupt it. He is in breach of 23 outstanding UN obligations requiring him to admit inspectors and to disarm. 10/09/2002*
- 6) *He now gets around \$3bn through illicit trading every year. It is unaccounted for, but almost certainly used for his weapons programmes. 10/09/2002*
- 7) *For years when the weapons inspectors were in Iraq, Saddam lied, concealed, obstructed and harassed them. For the last four years there have been no inspections, no monitoring, despite constant pleas and months of negotiating with the UN. In July, Kofi Annan ended his personal involvement in talks because of Iraqi intransigence. 10/09/2002*
- 8) *With the Taliban gone, Saddam is unrivalled as the world's worst regime: brutal, dictatorial, with a wretched human rights record. 10/09/2002*
- 9) *Sometimes and in particular dealing with a dictator, the only chance for peace is a readiness for war. 10/09/2002*
- 10) *Saddam has used chemical weapons, not only against an enemy state, but against his own people. 24/09/2002*
- 11) *There is no dispute with the Iraqi people. Iraq's territorial integrity will be absolute. The dispute is with Saddam. 11/11/2002*
- 12) *What do they have in common these twins of chaos – terrorism and rogue states with Weapons of Mass Destruction? They are answerable to no democratic mandate, so are unrestrained by the will of ordinary people. They are extreme and inhumane. They detest and fear liberal, democratic and*

tolerant values. And their aim is to destabilise us. 15/02/2003

13) These states developing WMD, proliferating them, importing or exporting the scientific expertise, the ballistic missile technology; the companies and individuals helping them; they don't operate within any international treaties. They don't conform to any rules. 15/02/2003

14) Iraq, under Saddam became the first country to use chemical weapons against its own people. Are we sure that if we let him keep and develop such weapons, he would not use them against his neighbours, against Israel perhaps? Saddam, the man who killed a million people in an eight year war with Iran, and then, having lost it, invaded Kuwait? 15/02/2003

15) The terrorists won't be nice to us if we're nice to them. When Saddam drew us into the Gulf War, he wasn't provoked. He invaded Kuwait. 15/02/2003

16) Everyone agrees Saddam must be disarmed. Everyone agrees without disarmament, he is a danger. No one seriously believes he is yet co-operating fully. In all, honesty, most people don't really believe he ever will. 15/02/2003

17) This isn't a regime with WMD that is otherwise benign. This is a regime that contravenes every single principle or value of our politics believes in. 15/02/2003

18) And this game he is playing is, frankly, a game that he has played over the last 12 years. Disarmament never happens. 16/03/2003

19) Saddam has used the weapons against Iran, against his own people, causing thousands of deaths. 18/03/2003

20) In December the inspectors left. Their final report is a withering indictment of Saddam's lies, deception and obstruction, with large quantities of WMD remained unaccounted for. 18/03/2003

21) What is perfectly clear is that Saddam is playing the same old games in the same old way. Yes there are concessions. But no fundamental change of heart or mind. 18/03/2003

22) Because the only route to peace with someone like Saddam Hussein is diplomacy backed by force. 18/03/2003

23) And now the world has to learn the lesson all over again that weakness in the face of a threat from a tyrant, is the surest way not to peace but to war. Looking back over 12 years, we have been victims of our own desire to placate the implacable, to persuade towards reason the utterly unreasonable, to hope that there was some genuine intent to do good in a regime whose mind is in fact evil. 18/03/2003

Πίνακας 5

Θετική παρουσίαση του χαρακτήρα του ομιλητή	Θετική παρουσίαση της χώρας και της ομάδας του ομιλητή
<p>1) <i>But it needs hard work, dialogue and some mutual understanding. As long as I am British prime minister I will work to secure it. 08/04/2002</i></p> <p>2) <i>But to allow WMD to be developed by a state like Iraq without let or hindrance would be grossly to ignore the lessons of September 11 and we will not do it. 08/04/2002</i></p> <p>3) <i>That is the only route I know to a stable world based on prosperity and justice for all, where freedom liberates the lives of every citizen in every corner of the globe. 08/04/2002</i></p> <p>4) <i>Given that history, I say to you: to allow him to use the weapons he has or get the weapons he wants, would be an act of gross irresponsibility and we should not countenance it. 10/09/2002</i></p> <p>5) <i>I totally understand the concerns of people about precipitate military action. Military action should only ever be a last resort. On the four major occasions that I have authorised it as prime minister, it has been when no other option remained. 10/09/2002</i></p> <p>6) <i>I believe it is right to deal with Saddam through the UN. 10/09/2002</i></p> <p>7) <i>Because I say to you in all earnestness: if we do not deal with the threat from this international outlaw and his barbaric regime, it may not erupt and engulf us this month or next; perhaps not even this year or the next. But it will at some point. And I do not want on my conscience that we knew the threat, saw it coming and did nothing. 10/09/2002</i></p> <p>8) <i>And before there is any question of taking military action, I can categorically assure you that parliament will be consulted and will have the fullest opportunity to debate the matter and</i></p>	<p>1) <i>I want you to know that the British people were with you from the first moment, and we will always be with you at times like those. We are not half-hearted friends and we never will be. 08/04/2002</i></p> <p>2) <i>But they must know that sponsoring terrorism or WMD is not acceptable. As for Iraq, I know some fear precipitate action. They needn't. We will proceed, as we did after September 11, in a calm, measured, sensible but firm way. 08/04/2002</i></p> <p>3) <i>The role of peacemaker, where hatreds are entrenched, is never easy. But it is massively in our interests to try. 08/04/2002</i></p> <p>4) <i>On Kosovo, on Afghanistan, we did not rush. We acted in a sensible, measured way, when all other avenues were exhausted and with the fullest possible debate. We will do so again. 10/09/2002</i></p> <p>5) <i>Investment in Afghanistan today – in money, time, troops and energy, will be repaid many times over. It will be visible proof that we are responsible actors, that compassion is as</i></p>

<p><i>express its view. 10/09/2002</i></p> <p><i>9) To put it plainly, I believe that we are absolutely right to tackle terrorism and WMD and would be irresponsible to ignore the threat they pose. 11/11/2002</i></p> <p><i>10) I would never commit British troops to a war I thought it was wrong or unnecessary. 07/01/2003</i></p> <p><i>11) Every time I have asked us to go to war, I have hated it. 15/02/2003</i></p> <p><i>12) I do not seek unpopularity as a badge of honour. But sometimes it is the price of leadership. And the cost of conviction. 15/02/2003</i></p> <p><i>13) I believe we must hold firm. 18/03/2003</i></p> <p><i>14) So clear benchmarks; plus a clear ultimatum. I defy anyone to describe that as an unreasonable position. 18/03/2003</i></p> <p><i>15) So let me explain the nature of this threat as I see it. 18/03/2003</i></p> <p><i>16) Let me tell the house what I know. I know that there are some countries or groups within countries that are proliferating and trading in WMD, especially nuclear weapons technology. I know there are companies, individuals, some former scientists on nuclear weapons programmes, selling their equipment or expertise. I know there are several countries – mostly dictatorships with highly repressive regimes – desperately trying to acquire chemical weapons, biological weapons or, in particular, nuclear weapons capability. Some of these countries are now a short time away from having a serviceable nuclear weapon. This activity is not diminishing. It is increasing. We all know that there are terrorist cells now operating in most major countries. 18/03/2003</i></p> <p><i>17) But the US is now committed, and, I believe genuinely, to the roadmap for peace,</i></p>	<p><i>important to us as the use of force, where necessary. 11/11/2002</i></p> <p><i>6) Why not wait a little longer? And indeed we have...But still we waited...And still we waited...Our fault has not been impatience. 18/03/2003</i></p> <p><i>7) And now the world has to learn the lesson all over again that weakness in the face of a threat from a tyrant, is the surest way not to peace but to war. Looking back over 12 years, we have been victims of our own desire to placate the implacable, to persuade towards reason the utterly unreasonable, to hope that there was some genuine intent to do good in a regime whose mind is in fact evil. 18/03/2003</i></p>
---	--

designed in consultation with the UN. 18/03/2003

18) I have never put our justification for action as regime change. We have to act within the terms set out in resolution 1441. That is our legal base. But it is the reason, I say frankly, why if we do act we should do so with a clear conscience and strong heart. 18/03/2003 (On Tuesday night I gave the order for British forces to take part in military action in Iraq. Tonight British servicemen and women are engaged from air, land and sea. Their mission: to remove Saddam Hussein from power and disarm Iraq of its weapons of mass destruction. 20/03/2003)

19) I accept fully that those opposed to this course of action share my detestation of Saddam. Who could not? 18/03/2003

20) Tell our allies that at the very moment of action, at the very moment when they need our determination that Britain faltered. I will not be party to such a course. This is not the time to falter. This is the time for this house, not just this government or indeed this prime minister, but for this house to give a lead, to show that we will stand up for what we know to be right, to show that we will confront the tyrannies and dictatorships and terrorists who put our way of life at risk, to show at the moment of decision that we have the courage to do the right thing. 18/03/2003

Πίνακας 6

Αναφορές στο μέλλον	Θετική παρουσίαση της χώρας και της ομάδας του ομιλητή	Αρνητική παρουσίαση των «άλλων»
<p>1) <i>Should terrorists obtain these weapons now being manufactured and traded around the world, the carnage they could inflict to our economies, to our security, to world peace would be beyond our most vivid imagination. 20/03/2003</i></p> <p>2) <i>Retreat might give us a moment of respite but years of repentance at our weakness would, I believe, follow. 20/03/2003</i></p> <p>3) <i>But you, like me, know who the real heroes are: those brave service men and women, yours and ours, who fought the war and risk their lives still. And our tribute to them should be measured in this way, by showing them and their families that they did not strive or die in vain, but that through their sacrifice future generations can live in greater peace, prosperity and hope. 18/07/2003</i></p> <p>4) <i>And then reflect on this: how hollow would the</i></p>	<p>1) <i>Britain has never been a nation to hide at the back, but even if we were it wouldn't avail us. 20/03/2003</i></p> <p>2) <i>As so often before on the courage and determination of British men and women serving our country the fate of many nations rests. 20/03/2003</i></p> <p>3) <i>In the spirit of true friendship and goodwill, we will do our utmost to help. 04/04/2003</i></p> <p>4) <i>This is a battle that can't be fought or won only by armies. We are so much more powerful in all conventional ways than the terrorists, yet even in all our might, we are taught humility. In the end, it is not our power alone that will defeat this evil. Our ultimate weapon is not our guns, but our beliefs. 18/07/2003</i></p> <p>5) <i>The spread of freedom is the best security</i></p>	<p>1) <i>These tyrannical states do not care for the sanctity of human life – the terrorists delight in destroying it. 20/03/2003</i></p> <p>2) <i>I hope the Iraqi people hear this message. We are with you. Our enemy is not you but your barbarous rulers. 20/03/2003</i></p> <p>3) <i>But these challenges and others that confront us: poverty, the environment, the ravages of disease require a world of order and stability. Dictators like Saddam, terrorist groups like Al Qaida, threaten the very existence of such a world. 20/03/2003</i></p> <p>4) <i>This is not a war on Iraq. This is a campaign against Saddam Hussein's regime. 04/04/2003</i></p> <p>5) <i>We are bound together as never before. And this coming together provides us with unprecedented opportunity but also makes us</i></p>

<p><i>charges of American imperialism be when these failed countries are and are seen to be transformed from states of terror to nations of prosperity, from governments of dictatorship to examples of democracy, from sources of instability to beacons of calm. 18/07/2003</i></p> <p><i>5) Suppose the terrorists repeated September 11th or worse. Suppose they got hold of a chemical or biological or nuclear dirty bomb; and if they could, they would. What then? 30/09/2003</i></p>	<p><i>for the free. It is our last line of defense and our first line of attack. And just as the terrorist seeks to divide humanity in hate, so we have to unify it around an idea. Liberty. We must find the strength to fight for this idea and the compassion to make it universal. 18/07/2003</i></p>	<p><i>uniquely vulnerable. And the threat comes because in another part of our globe there is shadow and darkness, where not all the world is free, where many millions suffer under brutal dictatorship, where a third of our planet lives in a poverty beyond anything even the poorest in our societies can imagine, and where a fanatical strain of religious extremism has arisen, that is a mutation of the true and peaceful faith of Islam. 18/07/2003</i></p> <p><i>6) And one thing we know. Not from intelligence. But from historical fact. That Saddam's regime has not just developed but used such weapons gassing thousands of his own people. And has lied about it consistently, concealing it for years even under the noses of the UN Inspectors. 30/09/2003</i></p>
--	---	--

Πίνακας 7

Αριθμοί – Απόψεις των ειδικών	Ασφάλεια - Απειλή	Θετική παρουσίαση του χαρακτήρα του ομιλητή
<p>1) UN weapons inspectors say vast amounts of chemical and biological poisons such as anthrax, VX nerve agent and mustard gas remain unaccounted for in Iraq. 20/03/2003</p> <p>2) Abraham Lincoln said, “Those that deny freedom to others deserve it not for themselves.” And it is this sense of justice that makes moral the love of liberty. 18/07/2003</p>	<p>1) But this new world faces a new threat of disorder and chaos born either of brutal states like Iraq armed with weapons of mass destruction or of extreme terrorist groups. Both hate our way of life, our freedom, our democracy. 20/03/2003</p> <p>2) Some say if we act we become a target; the truth is all nations are a target. 20/03/2003</p> <p>3) My fear, deeply held, based in part on the intelligence that I see is that these threats come together and deliver catastrophe to our country and our world. 20/03/2003</p> <p>4) Should terrorists obtain these weapons now being manufactured and traded around the world, the carnage they could inflict to our economies, to our security, to world peace would be beyond our most vivid imagination. 20/03/2003</p> <p>5) Our new world rests on order. The danger is disorder. And in today’s world, it can now spread like contagion. The terrorists and the states that</p>	<p>1) My judgment as prime minister is that this threat is real, growing and of an entirely different nature to any conventional threat to our security that Britain has faced before. 20/03/2003</p> <p>2) We have pledged to remove Saddam. And we will deliver. 04/04/2003</p> <p>3) Members of Congress, I feel a most urgent sense of mission about today’s world. 18/07/2003</p> <p>4) Let us say one thing: If we are wrong, we will have destroyed a threat that at its least is responsible for inhuman carnage and suffering. That is something I am confident history will forgive. But if our critics are wrong, if we are right, as I believe with every fiber of instinct and conviction I have that we are, and we do not act, then we will have hesitated in the face of this menace when we should have given leadership. That is something history will not forgive. 18/07/2003</p> <p>5) We promised Iraq democratic government. We will deliver it. We promised them the chance to use their oil wealth to build prosperity for all their citizens, not a corrupt elite, and we will do so. We will stay with these people so in need of our help until the job is done. 18/07/2003</p> <p>6) We will be with you in this fight for liberty. And if our spirit is right and our courage firm, the world will be with us. 18/07/2003</p>

support them don't have large armies or precision weapons; they don't need them. Their weapon is chaos. 18/07/2003

6) The risk is that terrorism and states developing weapons of mass destruction come together. And when people say, "That risk is fanciful", I say we know the Taliban supported Al Qaeda. We know Iraq under Saddam gave haven to and supported terrorists. We know there are states in the Middle East now actively funding and helping people, who regard it as God's will in the act of suicide to take as many innocent lives with them on their way to God's judgment. Some of these states are desperately trying to acquire nuclear weapons. 18/07/2003

7) You see, I believe the security threat of the 21st century is not countries waging conventional war. I believe that in today's interdependent world the threat is chaos. It is fanaticism defeating reason. 30/09/2003

7) Iraq has divided the international community. It has divided the party, the country, families, friends. I know many people are disappointed, hurt, angry. I know many profoundly believe the action we took was wrong. I do not at all disrespect anyone who disagrees with me. I ask just one thing: attack my decision but at least understand why I took it and why I would take the same decision again. 30/09/2003

8) Imagine you are PM. And you receive this intelligence. And not just about Iraq. But about the whole murky trade in WMD. And one thing we know. Not from intelligence. But from historical fact. That Saddam's regime has not just developed but used such weapons gassing thousands of his own people. And has lied about it consistently, concealing it for years even under the noses of the UN Inspectors. And I see the terrorism and the trade in WMD growing. And I look at Saddam's country and I see its people in torment ground underfoot by his and his son's brutality and wickedness. So what do I do? Say "I've got the intelligence but I've a hunch it's wrong?" Leave Saddam in place but now with the world's democracies humiliated and him emboldened? 30/09/2003

9) We didn't regret the fall of Milosevic, the removal of the Taliban or the liberation of Sierra Leone and whatever the disagreement Iraq is a better country without Saddam. 30/09/2003

Πίνακας 8

Συναισθήματα - Αλtruισμός	Αξίες	Διεθνής κοινότητα
<p>1) <i>Removing Saddam will be a blessing to the Iraqi people: four million Iraqis are in exile, 60% of the population dependent on food aid, thousands of children die every year through malnutrition and disease, hundreds of thousands have been driven from their homes or murdered. 20/03/2003</i></p> <p>2) <i>I hope the Iraqi people hear this message. We are with you. Our enemy is not you but your barbarous rulers. Our commitment to the post-Saddam humanitarian effort will be total. We shall help Iraq move towards democracy and put the money from Iraqi oil in a UN trust fund so it benefits Iraq and no one else. 20/03/2003</i></p> <p>3) <i>As soon as Saddam Hussein's regime falls, the work to build a new free and united Iraq will begin. A peaceful, prosperous Iraq which will be run by and for the Iraqi people. Not by America, not by Britain, not by the UN – though all of us will help – but by you the people of Iraq. 04/04/2003</i></p> <p>4) <i>But you want to know that we will stay to get the job done. You want to know that Saddam will be gone. I assure you: he will be. Then, coalition forces will make the country safe, and will work with the United Nations to help Iraq get back on its feet. We will continue to provide immediate humanitarian aid, and we will help with longer-term projects. Our troops will leave as soon as they can. They will not stay a day longer than</i></p>	<p>1) <i>Our aim is to move as soon as possible to an interim authority run by Iraqis. This will pave the way for a truly representative Iraqi government, which respects human rights and the rule of law; develops public services; and spends Iraq's wealth not on palaces and weapons of mass destruction, but on schools and hospitals. 04/04/2003</i></p> <p>2) <i>There is a myth that though we love freedom, others don't; that our attachment to freedom is a product of our culture; that freedom, democracy, human rights, the rule of law are American values, or Western values; that Afghan women were content under the lash of the Taliban; that Saddam was somehow beloved by his people; that Milosevic was Serbia's saviour. Members of Congress, ours are not Western values, they are the universal values of the human spirit. And anywhere, any time ordinary people are given the chance to choose, the choice is the same: freedom, not tyranny; democracy, not dictatorship; the rule of law, not the rule of the secret</i></p>	<p>1) <i>Once he is gone, we will help Iraq rebuild itself, and become once more a member of the international family of nations. 04/04/2003</i></p>

<p>necessary. We will make sure deliveries of vital aid such as food, medicine and drinking water get through. 04/04/2003</p> <p>5) As we made clear from the start, this is not a war of conquest. This is a campaign that will end dictatorship, remove the weapons of mass destruction and liberate the Iraqi people so you can determine your own future – a better future. 04/04/2003</p> <p>6) For too long the world ignored the plight of the Iraqi people. That was wrong. We know and understand that many of you live in fear of Saddam. 04/04/2003</p> <p>7) When we removed the Taliban and Saddam Hussein, this was not imperialism. For these oppressed people, it was their liberation. 18/07/2003</p> <p>8) And this is not a war of civilisations, because each civilisation has a unique capacity to enrich the stock of human heritage. We are fighting for the inalienable right of humankind – black or white, Christian or not, left, right or a million different – to be free, free to raise a family in love and hope, free to earn a living and be rewarded by your efforts, free not to bend your knee to any man in fear, free to be you as long as being you does not impair the freedom of others. That's what we're fighting for. And it's a battle worth fighting. 18/07/2003</p> <p>9) And I look at Saddam's country and I see its people in torment ground underfoot by his and his son's brutality and wickedness. 30/09/2003</p>	<p>police. 18/07/2003</p> <p>3) In some cases where our security is under direct threat, we will have recourse to arms. In others, it will be by force of reason. But in all cases, to the same end: that the liberty we seek is not for some but for all, for that is the only true path to victory in this struggle. 18/07/2003</p> <p>4) The question is: What do you leave behind? And what you can bequeath to this anxious world is the light of liberty. That is what this struggle against terrorist groups or states is about. We're not fighting for domination. We're not fighting for an American world, though we want a world in which America is at ease. We're not fighting for Christianity, but against religious fanaticism of all kinds. 18/07/2003</p>	
--	---	--

